

ОДБРАНА

Интервју

Генерал-мајор
проф. др Миодраг Јевтић
начелник ВМА

КУЋА ОТВОРЕНИХ ВРАТА

У фокусу

Вежба Војске Србије
на Калемегдану

СРЕТЕЊЕ 2007

Прилог

ОДБРАМБЕНА ИНДУСТРИЈА СРБИЈЕ

РЕПУБЛИКА СРБИЈА МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ

ПРОГРАМ

PRISMA

Зато што је будућност

важна!

Дирекција за преквалификацију
Кнеза Милоша 33
Београд
011/ 3203-252
www.mod.gov.yu/prisma

Београд
Централни Дом Војске
Браће Југовић 19
011/ 3201-850

Нови Сад
Футошка 26
021/ 528-440

Ниш
Клуб Војске
Синђелићев трг 66
018/ 522-892

Јове Илића 154 11040 Београд 011/ 3950-891
www.prisma.fon.bg.ac.yu; e-mail: prisma@fon.bg.ac.yu

Програм PRISMA
Центар за обуку Ниш
Машински факултет Ниш

Александра Медведова 14 18 000 Ниш 018/ 500-661
www.prisma.masfak.ni.ac.yu; e-mail: prisma@masfak.ni.ac.yu

Они се буде са Србијом

Јована и Срђан

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС, СВАКОГ ДАНА У 06.05

ВАШЕ ПРАВО ДА ЗНАТЕ СВЕ

www.rts.co.yu

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

"Одбрана" наставља традицију "Ратника",
чији је први број изашоо 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар "ОДБРАНА"
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Душан Мариновић (деск)
Драгана Марковић (специјални прилози)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић (интернет), Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
мр Зоран Милодиновић, потпуковник (дописник из Ниша),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, капетан I класе (одбрана),
Сања Савић, Мира Шведић (техника)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковски, Предраг Милићевић,
Миљан Милкић, Кршман Милошевић,
др Милан Милошевић, др Александар Мутавић,
Благоје Ничић, Никола Остојић, Никола Оташ,
Будимир М. Поподић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници), Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Поподић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-104; 3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-078
Редакција 2682-937; 23-810; 3201-576; 23-576
Прелом 3240-019; 23-583
Дописништво Ниш 018 /509-481; 21-481
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.yu

redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ "Одбрана"

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа "ПОЛИТИКА" АД, Београд, Македонска 29

ЦИП – Каталогизација у публикацији

Народне библиотеке Србије

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

Даримир БАНДА

22

58

СТАДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић,
начелник Војномедицинске академије

КУЋА ОТВОРЕНИХ ВРАТА

8

Per aspera

БРАЋА ПО МИГУ

13

У ФОКУСУ

Вежба Војске Србије на Калемегдану

СРЕТЕЊЕ 2007

14

ТЕМА

Цивилна заштита Србије

ПУТ КОЈИМ СЕ МОРА ИЋИ

18

ОДБРАНА

На интервидовском полигону Пасуљанске ливаде

ПОГОДАК ПРОФЕСИОНАЛАЦА

22

250. ракетна бригада најуспешнија у В и ПВО

НАЈБОЉИ ПО ЧЕТВРТИ ПУТ

25

Последице употребе касетних бомби

ЗАСЕДА ПОДМУКЛОГ УБИЦЕ

26

Демилитаризација државне границе

ПРИЧА О ЧУВАРИМА

30

ПРИЛОГ

Одбрамбена индустрија Србије

У НИСКОМ ЛЕТУ

33

ДРУШТВО

Реформа високог образовања

ДИПЛОМИРАНИ И(ИЛИ) МАСТЕР

53

"Одбрана" је члан
Европског удружења војних новинара

КОНВЕРЗИЈА

Специјални прилог у овом броју нашег листа посветили смо одбрамбеној индустрији Србије. У разговору са челним људима предузећа наменске производње и Управе за одбрамбене технологије Министарства одбране покушали смо да сагледамо зашто некада успешне компаније и перјанице извоза наше земље већ годинама грцају у проблемима и који су путеви за излаз из те незавидне ситуације.

После периода напретка и развоја седамдесетих и осамдесетих година прошлог века, када су на домаћем и светском тржишту остваривали врло запажене резултате, низале су се невоље које су им загорчале живот – распад државе и Војске, санкције, инфлација, разарање погона у бомбардовању 1999. године... Нису их заобишле ни несреће попут оне прошлогодишње у Баричу.

Држава је, као њихов већински власник, помагала у решавању горућих питања и куповала социјални мир, али није могла да упосли производне капацитете јер су улагања у опремање и модернизацију оружаних снага, због хроничног недостатка финансијских средстава, већ дуже време сведена на минимум. Све то, дакле, ни близу није било довољно да та предузећа коначно стану на зелену грану.

Конверзија дуговања и потраживања у трајни улог Републике Србије у капиталу тих привредних субјеката био је спасоносни модус за краткорочни излазак из кризе, али не и за трајно решење проблема.

Са конверзијом производних капацитета војног програма на цивилни ишло је много теже. Док је тај процес код неких предузећа започет и окончан још пре неколико деценија, код других иде јако споро, а понегде је, због специфичности производа, готово немогућ.

Улога државе у том процесу, наравно, није занемарива. Напротив. Као стратешки партнер мора им обезбедити повољније услове за пословање. Оснивање Фонда одбрамбене индустрије, који би требало да им омогући јефтиније кредите за санацију и модернизацију производних погона, увођење нових технологија и обртна средства неопходна за покретање процеса производње јесте, према речима стручњака, корак који се очекује са пуно наде.

Наду у боље сутра одбрамбене индустрије Србије буди и приступање наше земље Програму Партнерство за мир, што ће, како се очекује, предузећима те групације омогућити да лакше нађу иностране partnere за заједнички развој, производњу и пласман наоружања, муниције и војне опреме.

Приступање евроатлантским интеграцијама свакако јесте нова развојна шанса за предузећа наменске производње, али то неће ићи ни брзо, ни лако јер тек треба радити на усаглашавању законских процедура, стандарда, дозвола и лиценци. Једно је ипак сигурно. Опстаће само они који буду имали шта да понуде у жестокој тржишној утакмици и они који су у стању да се брзо прилагоде на нова правила игре.

Инвестиционо (не)одржавање службених станова у новосадском гарнизону

СВАЧИЈЕ - КО НИЧИЈЕ

56

СВЕТ

Психолошке операције оружаних снага САД у Ираку

ОСВАЈАЊЕ СРЦА И ДУШЕ

58

О коренима исламске религије и цихаду (2)
ШИРЕЊЕ И ОДБРАНА ВЕРЕ

60

ТЕХНИКА

Заштита информација на бази квантне криптографије

НЕПРОБОЈНА ШИФРА

64

Како да постанете О-висник

О-GAME

66

ИСТОРИЈА

Последњи српски ђенерал – вештина ратовања

КЊИГА ЗА ИЗУЧАВАЊЕ

68

Нове књиге

ИСТОРИЈСКА ЧИТАНКА ЗА ПОКОЛЕЊА

69

ФЕЉТОН

Топлички устанак 1917. године

БУГАРСКИ ТЕРОР И ЗУЛУМ

70

СПОРТ

Пројекат Националне асоцијације за оружје Србије

ЖЕНА НА ЦРТИ

80

Поводом 15. фебруара – Дана Војске Србије

ПРЕДСЕДНИК СРБИЈЕ ПРИРЕДИО ПРИЈЕМ ЗА ПРЕДСТАВНИКЕ ВОЈСКЕ

Председник Србије Борис Тадић приредио је у Председништву Србије свечани пријем за представнике Војске поводом Дана државности и Дана Војске Србије – 15. фебруара.

Пријему су присуствовали начелник Генералштаба генерал-потпуковник Здравко Понош, чланови Колегијума начелника Генералштаба, команданти оперативних састава и јединица, чланови најуспешније спортске екипе у Војсци у 2006. години – Падобранске групе *Небеске видре* и најбољи студенти Војне академије. ■

ЗАХВАЛНИЦЕ ЗА УСПЕШНУ САРАДЊУ

Поводом Дана Војске Србије, министар одбране Зоран Станковић уручио је 14. фебруара захвалнице институцијама са којима је Министарство одбране веома успешно сарађивало у претходној години.

Министар Александар Поповић примио је захвалницу, коју је Министарство за науку и заштиту животне средине добило за допринос у интегрисању научне делатности у Министарству одбране у систем научне делатности у друштво. Државни секретар Министарства унутрашњих послова Мирјана Орашанин примила је захвалницу, коју је то министарство добило за допринос у припреми стратегијских докумената система одбране, а заменик директора Института за интелектуалну својину Миодраг Марковић – за стручну помоћ коју је тај Институт пружио у изградњи система вредновања инвентивне делатности у Министарству одбране.

“Празници се славе са пријатељима тако да ми је веома драго што имам прилику да вам се и на овај начин захвалим за сарадњу и помоћ”, рекао је том приликом министар Станковић. ■

ГЕНЕРАЛ ПОНОШ У ЗДРУЖЕНОЈ КОМАНДИ НАТОА

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош боравио је од 25. до 27. фебруара у Здруженој команди НАТОа у Напуљу, на Конференцији војних стручњака новопримљених чланица Партнерства за мир, а на позив команданта адмирала Харија Улриха.

Циљ Конференције у Напуљу био је пружање подршке новим чланицама Партнерства за мир. Током састанка разматрани су могући облици сарадње оружаних снага нових чланица у оквиру Партнерства. Разговарало се и о модалитетима њихове сарадње са Здруженом командом НАТОа у Напуљу.

Учешће наше делегације на Конференцији била је прилика за јачање узајамне сарадње у области одбране земаља региона. ■

РЕМОНТ МИГ

Министар одбране Зоран Станковић, са командантом Ваздухопловних снага и против-ваздухопловне одбране генерал-мајором Драганом Катанићем, 26. фебруара посетио је Ваздухопловни завод *Мома Станојловић* у Батајници.

Руководство Завода предочило је министру одбране динамику радова на ремонту борбених авиона *МиГ 29*, а било је речи и о питањима везаним за актуелну проблематику и функционисање те установе.

Министар Станковић је изразио очекивање да ће до почетка наредне године бити завршен ремонт четири наша авиона.

– Задовољни смо темпом којим се започети посао обавља и очекујемо да ћемо ускоро почети са ремонтом и осталих ваздухоплова, најпре транспортног авиона АН 26 и осам хеликоптера – рекао је министар Станковић.

Одговарајући на питања новинара зашто се ремонтују само четири од најављених пет *МиГ-ова*, министар је рекао:

– Пре него што смо уговорили посао имали смо обећање да ћемо бити ослобођени плаћања ПДВ-а. Међутим, испоставило се да смо, ипак, морали да платимо, па је за ту намену одвојено око четити милиона евра додатних средстава.

КООПЕРАЦИЈА

Тродневни разговори експерата НАТОа и Србије о механизмима Партнерства за мир и закључењу и примени безбедносног споразума те две стране почели су 26. фебруара у Палати федерације у Београду.

У уводном излагању помоћник министра одбране Снежана Самарцић-Марковић истакла је да Србија жели да допринесе трајном миру у региону, учествује у мировним операцијама под окриљем Уједињених нација и вођством НАТОа и Европске уније, те да припреми своје оружане снаге за потенцијално чланство у НАТОу. Кључне области сарадње са Алијансом јесу демократска

СНИМКО Д. БАНДА

ОВА ПО ПЛАНУ

Снимак 3. ПЕРТЕ

Министар Станковић је изјавио и да је обезбеђено погонско гориво за потребе Воздухопловства за два наредна месеца, а да ће Министарство одбране улагати напоре да се нашим пилотима омогући несметано летење до краја године. ■

А. ПЕТРОВИЋ

А И ЕДУКАЦИЈА

контрола система одбране, планирање и финансирање тог система и управљање ресурсима, војно образовање, обука и доктрина, војномедицинске службе, атомско-биолошко-хемијска одбрана, рад Групе Србија–Нато за реформу одбране, изучавање страних језика, концептуални, плански и операциони аспекти учешћа у мировним и хуманитарним операцијама.

Директор Дирекције Натоа за евроатлантске интеграције и партнерство др Јарослав Скоњечка изложио је циљеве и механизме партнерства:

– Име игре је интеграција, и сви ми доприносимо њеном успеху, за који су битне три кључне речи: кооперација, реформа и едукација. Када је реч о кооперацији, треба да знате да ми организујемо сарадњу између држава и у томе смо ненадмашни. Уз то, помажемо држави да се реформише и модернизује цео свој систем. Наша помоћ односи се и на област едукације, односно усклађивања мишљења. Да би претходне две ствари биле успешне, треба образовати војску, цивиле, државне службенике, јавност, што захтева рад с појединцима – рекао је између осталог др Скоњечка.

На консултацијама су учествовали представници Кабинета председника Републике Србије, министарства одбране, финансија, унутрашњих и спољних послова, науке, правде, али и експерти Натоа за јавну дипломатију, политику одбране и планирање снага. ■

С. ЂОКИЋ

Осми састанак Групе Србија–Нато

СИГНАЛИ ЗА ЈОШ УСПЕШНИЈИ РАД

Осми састанак Групе Србија–НАТО за реформу одбране, а први након пријема Србије у Партнерство за мир, одржан је 19. фебруара у Палати федерације. Састанку су председавали помоћница министра одбране за политику одбране Снежана Самарцић-Марковић и директор Дирекције за планирање снага Натоа Франк Боланд. На дневном реду скупа била је анализа досадашњих активности и постигнутих резултата.

У уводном излагању председавајући су се сложили да су период између два састанка Групе обележили пријем Србије у Партнерство за мир и избори који су у јануару одржани у нашој земљи и изразили наду да ће и један и други догађај допринети раду *радних столова* који постоје у оквиру Групе.

На састанку је истакнуто да је следећи корак који Србија треба да учини, када говоримо о њеној сарадњи са Северноатлантском алијансом, потписивање *Споразума о заштити поверљивих информација* и подношење Презентационог документа, који тек треба да усвоји Влада Србије, а чији су одбрамбени и војни део одобрени на Колегијуму министра одбране.

На састанку, присутнима су се обратили и амбасадори Краљевине Норвешке Хакон Блакенборг и Републике Италије Алесандро Мериола, који су говорили са становишта претходне и актуелне амбасаде за контакт са Алијансом. ■

С. С.

НАЧЕЛНИК ГЕНЕРАЛШТАБА ПРИМИО ДЕЛЕГАЦИЈУ ИТАЛИЈЕ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош, састао се 21. фебруара са војном делегацијом Републике Италије. Трочлану групу италијанских високих официра предводио је генерал-мајор Марио Мариоли, начелник Треће управе Генералштаба одбране Италије. Разговорима је присуствовао и амбасадор Републике Италије у Србији Алесандро Мериола са сарадницима.

Генерал Понош информисао је госте о току реформи система одбране Републике Србије, а било је речи и о могућности учешћа припадника наше војске у мировним мисијама.

Делегација Генералштаба одбране Италије, која је од ове године преузела обавезу државе за контакте Србије са Северноатлантском алијансом, изразила је подршку реорганизацији и модернизацији Војске Србије и њеним напорима ка евроатлантским интеграцијама. ■

АМЕРИЧКА ДЕЛЕГАЦИЈА У МИНИСТАРСТВУ ОДБРАНЕ СРБИЈЕ

У оквиру тродневне посете Београду, од 22. до 24. фебруара, представник Кабинета министра одбране САД Нејтан Бејн и потпуковник Скот Сили, у име Европске команде Оружаних снага САД, састали су се са помоћником министра одбране за политику одбране Снежаном Самарцић-Марковић. На састанку је, између осталог, било речи о сарадњи два министарства, будућим споразумима са САД и подршци коју САД дају Програму Партнерства за мир.

– Ми нећемо стати с реформом. Инсистираћемо на развијању активности у вези са програмима Партнерство за мир и државне сарадње са Охајом – рекла је том приликом Снежана Самарцић-Марковић.

Госте из САД примио је и начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош. ■

С. Ђ.

ГЕНЕРАЛ-МАЈОР
ПРОФ. ДР МИОДРАГ ЈЕВТИЋ
НАЧЕЛНИК
ВОЈНОМЕДИЦИНСКЕ
АКАДЕМИЈЕ

КУЋА ОТВОРЕНИХ ВРАТА

Војномедицинска академија је значајна институција и постоји довољно дуго да је препознатљива свим нашим грађанима. Данас је многи виде као национално благо, а већина наших добронамерних колега и пријатеља сматра је храмом науке и медицине. Ми који радимо у њој, сматрамо је великом кућом здравља, чија су врата увек отворена – истиче у интервјуу за наш лист поводом дана ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић.

Војномедицинска академија, 2. марта, обележиће 163 године постојања. Настала је указом кнеза Александра Карађорђевића, којим је регулисано устројство војних болница, и све до данас остала један од највреднијих делова санитета, војске и државе. О њеном садашњем статусу и плановима за будућност разговарали смо са начелником генерал-мајором проф. др Миодрагом Јевтићем.

– Када говоримо о статусу ВМА запитоа бих се да ли таква институција треба о томе да размишља. Она га одавно има и он је признат. Ми можемо да говоримо о нечему другом, о положају у здравственом систему државе Србије, у њеном академском простору и у научноистраживачком систему. Они у нашем окружењу који су угасили своје војноздравствене установе сада имају велике проблеме. Међународна заједница је испоставила захтеве, а они нису једноставни и могу се квалитетно испунити само у добро организованим здравственим установама које имају богато искуства.

Војномедицинска академија деценијама негује највиши ниво здравствене заштите, тзв. терцијерни ниво, и ако нам ишта треба онда је то тај ниво здравствене заштите, јер ми не можемо вечито да шаљемо најтеже болеснике у иностранство и тако трошимо паре овог народа. Време је да користимо ово што имамо овде и да наше стручне и остале капацитете ставимо у службу народа. Дакле, ВМА је институција која мора да се функционално и комплементарно интегрише у здравствени систем Србије.

Можете ли да објасните шта то тачно поразумева?

– Можемо да помогне у многим областима у здравственом систему Србије, поготово тамо где смо лидери наше медицинске професије, и ми то упорно нудимо Министарству здравља, Републичком фонду здравствене заштите, нудимо грађанима Србије. Ту дефинитивно ВМА има своје место. Можда је најбоље решење да се ВМА позиционира као пети клинички центар у држави. Исто тако, ВМА мора да остане и у систему одбране, јер су многи захтеви у области превентиве, предузимања мера у условима масовних катастрофа, учешћа у мировним мисијама или у међудржавној сарадњи специфични.

Значајан сегмент нашег рада је и едукација младог кадра. По томе смо препознатљиви и на ширем простору од националног. Важно је напоменути да колеге из иностранства поново долазе код нас. А наша школа и наше едукативне могућности су изванредне. Тренутно овде ради 180 доктора и магистара наука, 135 је наставника, професора и доцента, а то је огроман стручни потенцијал. И ми то желимо да поделимо са нашим колегама са медицинских, стоматолошких и фармацеутских факултета. Сем тога, деценијама је ВМА позната по научноистраживачким пројектима и доприносу науци. Дobar део нашег капацитета – просторног, кадровског и технолошког – усмерили смо на неговоње тог сегмента рада и бројни су научноистраживачки пројекти и радови одатле потекли. У овом моменту су јасно профилисана два меганаучноистраживачка пројекта са 45 научноистраживачких задатака.

О ВМА се током прошле године много писало и причало, а проглашени сте и за супер бренд Србије. Чиме се поносите?

– Наравно да се поносимо због избора ВМА за супер бренд Србије, али то ћемо обележити другом приликом. А шта је то што је обележило протеклу годину и чиме сам најзадовољнији? Најзадовољнији сам што смо успели да очувамо ВМА, упркос великим потешкоћама у којима смо се нашли. Успех је што смо благовремено дефинисали стратешке циљеве у нашем раду. Најпре смо уложили у кадар и стручњаке. Педесет лекара млађих генерација, али и средње доби, упутили смо широм света да усвоје најновија достигнућа у области медицине, и да их примене код нас. Други стратешки интерес јесте да још шире отворимо наша врата и капацитете свим грађанима у земљи. Ми сада радимо пет дана у недељи. И заиста се на ВМА упућује највећи број најтеже оболелих и више се не поставља питање да ли има места за некога и да ли за ВМА треба веза. Не треба веза. Једина услов је здравствени проблем и жеља и потреба пацијента да се код нас лечи.

Задовољан сам што смо и технолошки унапредили рад. Приоритет је био да набавимо најмодернији скенер, што нас је дефинитивно уврстило у институције које могу да примене најсавременије дијагностичке методе. И не само то. Ми смо током прошле године уложили средства у надоградњу линеарног акцелератора, који је сада најсавременији у овом делу југоисточне Европе и који може знатно да унапреди лечење онколошких болесника. Даље, отворили смо модерни, стерилни, хематолошки блок, који је најбоље опремљен у овом делу Европе и који пружа велике могућности за лечење хематолошких болесника, а њих смо до сада спали у иностранство.

Нисам, међутим, задовољан, као ни моје колеге, што нисмо успели да повећамо стандард запослених и боље валоризујемо уложени труд, јер ови људи то заслужују. Накнада за наше дежурство је вишеструко нижа него у већини здравствених установа у Србији. А за чуђење је да наставници на ВМА не примају ниједан динар за свој наставнички рад. А само прошле године овде се обучавало око 400 медицинских стручњака.

Да ли је реорганизација ВМА дала позитивне резултате?

– Како да не. Ми смо сада савремена медицинска институција по узору на стандардима већине европских држава. Имамо моћан дијагностичко-поликлинички центар, са 51 специјалистичком амбулантом, повезан са дијагностикама које могу у сваком моменту, за један дан, да дођу до коначне дијагнозе и процене здравственог стања болесника. Форсирамо и оно што је у Европи нормална ствар, рад

Спремни смо да од здравственог система државе преузмемо све обавезе које договоримо, али је нама, као државној институцији, место у систему одбране, јер смо део санитета, и на врху смо пирамиде војног здравства. Потпуно смо убеђени да министарства одбране и здравља наше државе уз мало воље и компромиса могу да реше наш статус.

Врхунски стручњаци на ВМА раде са пуно ентузијазма, али се он с временом исцрпи. Ентузијазам је потрошна категорија; вреди до одређене границе, али кад превазиђе могућности толеранције онда стручњаци морају да траже друга решења. Нама то није свеједно, али их морамо разумети. Зато очекујемо да нам држава, законодавац и претпостављени помогну да стручњаке боље платимо и да задржимо кадар.

Улагање у најсавременију опрему: нови скенер

по моделу дневне болнице, дневне хирургије. Први смо у нашој земљи створили услове за то и већ радимо око 30 одсто хируршких интервенција у дневној болници. У свету се по том моделу ради чак 70 одсто.

Први смо у нашој земљи увели и модел функционисања одељења за здравствену негу, па ВМА нема више главну сестру, већ начелника одељења са две помоћнице – једна има задатак да унапређује знање медицинских сестара, а друга да се брине о подизању услуга на нивоу сестринске неге. То је дало одличне резултате, подигло мотивацију сестара и шири се Србијом.

Такође је изузетно значајан рад одељења за превенцију интрахоспиталних инфекција, а формирали смо и центар за трансплантацију органа. Увелико се раде трансплантације бубрега, коштане сржи, матичних ћелија, активан је програм трансплантације јетре. Заједно са колегама из Србије намеравамо да знатно унапредимо овај сегмент наше професије. Формирали смо центар за клиничку фармакологију, и још неколико других организацијских целина које помажу да бољом организацијом пратимо оно што је ново у свету, а да задовољимо наше стручне потребе за образовањем и истраживачким радом.

Каква је сарадња са Републичким фондом здравствене заштите?

– Морам нашу јавност обавестити да смо успоставили изванредну сарадњу са републичким фондовима здравствене заштите, најпре Србије, па Црне Горе и Републике Српске. То нам је омогућило да, и поред буџетских рестрикција са којим смо се суочили током прошле године, функционишемо, додуше, на рестриктиван начин, али тако да никоме не ускратимо ниједан неопходан лек. У овом моменту ВМА не дугује никоме ни динара. Захваљујући таквој сарадњи са фондовима здравствене заштите и одличној организацији, обезбедили смо веома добру наплату

Сви који су протеклих година долазили на ВМА и који су имали прилику да сагледају како ради наша организација и резултате које постиже, били су фасцинирани. Вероватно су имали одређене предрасуде, али је чињеница да су прошле године све делегације (21 на највишем нивоу) одале признање нашој санитетској служби – оном шта она може, шта зна и какве резултате остварује.

Ми сада радимо пет дана у недељни за све грађане, и више се не постављају питања да ли има места за некога на ВМА и да ли треба веза. Никома не треба веза. Са ВМА нико није враћен и неће. Здравствени, а не национални, верски или било који други статус су наш доминантни професионални интерес.

За пет недеља колико ради најмодернији мултислајсни скенер отплатили смо 10 одсто средстава ангажованих за његову набавку. Можда је то подстрек за нове инвестиције.

трошкова наших медицинских услуга.

То је дало велику потпору и за многе друге активности, а стекли смо и поверење тих фондова, јер смо савесно и одговорно извршавали своје задатке. Све што је договорено и уговорно, а што је ВМА прихватила, извршено је на време, квалитетно и поуздано. Најновија вест је да ћемо помоћи здравству земље тако што ћемо са листе чекања у Србији преузети 1.500 болесника којима ће наши стручњаци оперисати катаракте. Сарадња постоји и у области неурохирургије, нефрологије, инвазивне кардиологије, хематологије, ортопедије, трансфузиологије, где год налазимо заједничке интересе. Било би добро да се у наредном периоду све то увеже у један систем у коме бисмо складно функционисали и омогућили грађанима Србије да им овде пружимо услуге без препрека којима су сада изложени. ВМА дефинитивно треба ставити на листу здравствених установа Србије у коју грађани Србије морају и могу доћи.

Веома смо задовољни што су одличне резултате дали комерцијални програми, попут систематских прегледа за запослене које користи већи број угледних компанија, а потписали смо и уговоре о добровољном допунском и додатном осигурању са осигуравајућим друштвима Делта-генерали и ДДОР Нови Сад,

Не чини ли вам се да тако моћни и сметате конкуренцији? Раније су вам, неретко, упућиване и отровне жаока?

– Раније да, али много мање прошле године. Ми смо отворили сва врата и наше колеге могу да виде шта ми радимо. ВМА се не боји конкуренције. Ми желимо "здраву" конкуренцију идеја, рада и резултата рада. Знамо да су у многим областима наши стручњаци лидери, али исто тако знамо и да смо у неким областима "танки". Ни ми, ни наши претпостављени, не желимо паралелан систем и нећемо упорно да форсирамо у нашој установи развој онога што добро функционише у Београду или негде у Србији, а да за то не постоји потреба с обзиром на број

становника или потреба државе. Има места за сваког ко зна и уме квалитетно да ради. Ми смо спремни на разговоре и компромисе како би се постигла рационализација у функционисању здравственог система.

Зна се да ће медицински стручњаци међу првима одлазити у мировне мисије у свету. Колико је људи обучено за те намене?

– Санитетска служба на томе интензивно ради. Стицајем околности, пошто је ВМА највећа установа, највише је у њој урађено. Пре неколико дана вратило се 35 наших лекара и медицинских техничара – из ВМА, Војне болнице Ниш, Центра војномедицинских установа Београд и ВМЦ Нови Сад - који су били

на курсу у Норвешкој и они су након језичке припреме потпуно оспособљени за извршавање санитарних задатака у оквиру мировних мисија.

Протекле године имали смо интензивне сусрете са нашим колегама из Норвешке, Немачке, Холандије, САД, у којима смо настојали да усагласимо све стандарде који постоје у Европи и који су прихватљиви у контексту процедура и организације збрињавања у условима масовног повређивања. Наша искуства су огромна и свет се за њих интересује, али је неопходно у мултинационалним контингентима медицинских снага усагласити мере и поступке, добро их увежбати како би све функционисало без потешкоћа. Најпре треба савладати језичке и стручне баријере. Ми на томе увелико радимо и у наредном периоду моћи ћемо сами да обучавамо наше људе за инструкторе.

Јесу ли медицински посленици довољно проучили наша последња ратна искуства, извукли поуке и уградили их у доктрину или су остала неиспричана прича?

– Мислим да наша сазнања и искуства нисмо довољно пренели светској стручној јавности, а за таквим информацијама

постоји велика "глад". На било ком европском или светском конгресу или стручном скупу где се појавимо, било где да одемо, колеге желе да знају шта су наши доктори предузимали у конкретним ситуацијама – на пример у области политрауме, различитих интоксикација, разноврсних инфективних жаришта, пост-трауматског стресног синдрома. Наравно, остаје као задатак свима нама који годинама радимо и који имамо та искуства да их преточимо у нешто што ћемо довољно аргументовано и обједињено оставити генерацијама младих лекара и понудити их нашим колегама у свету, јер немамо право на заборав – болестан и повређен човек у било којој нацији припада има право да у потребном тренутку добије најбољу медицинску помоћ.

Када ће ВМА бити акредитована као научна установа у научноистраживачком систему Србије и када ће постати наставна база за дипломску наставу?

– Акредитација ВМА као научноистраживачке установе је при самом крају. Све што је надлежно министарство тражило ми смо урадили, припремили и доставили и имамо чврсто обећање министра за науку да ће се ускоро формализовати наша акредитација. То аутоматски подразумева укључење у научне пројекте и њихово финансирање.

Друга ствар је учешће ВМА у настави. Треба рећи да имамо изванредну сарадњу са свим факултетима у земљи, и можемо да говоримо само о њеним модалитетима. Са универзитетима и медицинским факултетима у Крагујевцу, Новом Саду, Нишу и Косовској Митровици изванредно институционално сарађујемо, тако да наши професори и наставници већ учествују у додипломској, последипломској настави, у изради и одбрани магистеријума и доктората и у испитним комисијама. Са Медицинским, Стоматолошким и Фармацеутским факултетом у Београду годинама негујемо сарадњу, али је сада морамо институционализовати. Ми очекујемо да током ове године уследе непосредни разговори и да их доведемо до краја. У овом моменту смо придружени члан заједнице медицинских факултета Србије. И то нешто значи за почетак.

Данас се увелико прича о смањењу запослених у систему одбране. Да ли ће најављене реформске промене погодити и ВМА?

– Ја нисам одговарајући саговорник за ту тему, јер се код нас у војсци зна ко шта и како ради. Међутим, истичем следеће – ВМА не смањује број својих корисника. Сви војни осигураници остају то и даље, без обзира на то да ли су у пензији или не. Објективно, ми више немамо могућности да смањујемо кадар, јер смо све могућности знатно исцрпили трансформацијама у протеклом периоду. Напустио нас је одређен број стручњака, па сада имамо потребу да примимо млађе, перспективне и амбициозне лекаре, који желе да раде овде, али и одређен број медицинских сестара, јер је наша установа била позната не само по стручности лекара него и по здравственој нези.

Набавка савремене опреме увек је важна вест. Али је набавка скенера који је купила ВМА изазвала интересовање у јавности, не због уређаја већ због његовог осветљења. Зашто је то учињено?

– Ако је ишта транспарентно урађено и у складу са прописима, и чему се посвећивала посебна пажња, то су набавке санитарних средстава и савремене опреме. И ја се носим што прошле године за ову установу није везана ниједна афера. Набавка скенера је друга прича и имали смо великих потешкоћа. А зашто смо га осветљали? Проценили смо да је то у духу наше традиције, да је потребно и на тај начин обележити почетак рада скенера, јер је уложено толико труда, мука и жеље свих запослених на ВМА. Нисмо могли да се помиримо са чињеницом да ВМА технолошки заостаје. Дефинитивно правда постоји и ми смо је препознали и на тај начин. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимимо Даримир БАНДА

Сусрет генерала Поноша и Катера НАСИЉЕ НЕЋЕ БИТИ ТОЛЕРИСАНО

У нишком Клубу Војске 21. фебруара одржан је састанак начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковника Здравка Поноша и команданта Кфора немачког генерала Роналда Катера. Том приликом размењене су информације и процене о стању безбедности на Косову и Метохији, Копненој зони безбедности и на административној линији према Космету и сагледане даље могућности за унапређење сарадње.

“Циљ састанка није био да унапредимо мере поверења – нагласио је генерал Понош – зато што смо се сагласили да је та мисија већ обављена и да смо између Војске Србије и Кфора изгради-

ли односе потпуног поверења. Искористили смо ову прилику да једни друге уверимо да пажљиво пратимо шта се догађа на терену. Војска Србије и Кфор су спремни да ситуацију држе под контролом са обе стране административне линије”.

У свом обраћању командант Кфора генерал-потпуковник Роналд Катер је истакао да добра сарадња Војске Србије и Кфора помаже мултинационалним снагама да боље обаве своју мисију на Космету. “Нећемо толерисати ниједан вид насиља и одлучно ћемо реаговати. Кључна порука коју упућујемо је да ћемо мисију обављати непристрасно и за све људе на Косову, неvezано за њихову националност и етничку припадност”, рекао је генерал Катер. ■

ЛЕТЕЛИЦЕ ПРЕДМЕТ ДЕОБНОГ БИЛАНСА

Поводом најновијих спекулација у јавности о летелицама које су остале у Црној Гори после раздвајања Србије и Црне Горе, Управа за односе с јавношћу Министарства одбране Србије издала је 20. фебруара саопштење, у коме се каже да је Војска заинтересована за део летелица и да јавна нагађања о броју ваздухоплова које ће Србија тражити неће допринети заједничком интересу Србије и Црне Горе.

Разматрање евентуалне поделе летелица биће предмет деобног биланса Србије и Црне Горе. Министарство одбране Републике Србије очекује да ће, као и сва до сада разматрана питања, и ово бити решено тако да задовољи обе стране.

Министарство одбране истиче да је у процесу раздвајања државне заједнице имало конструктивну улогу и да ће тако остати и кад је реч о могућој подели летелица, која ће бити предмет договора двеју држава, каже се у саопштењу Управе за односе с јавношћу.

У Црној Гори су, након иступања из државне заједнице, остала укупно 43 ваздухоплова – 21 авион и 22 хеликоптера.

На писти у Голубовцима налази се 17 школско-борбених авиона Г-4 *супергалеб*, четири школске *утве-75*, пет транспортних хеликоптера Ми-8 и 17 хеликоптера *газела* опште намене и у борбеној, односно извиђачкој варијанти. ■

ПОТПИСАН ПЛАН ВОЈНЕ САРАДЊЕ СА ХРВАТСКОМ

Помоћник министра одбране за политику одбране Снежана Самарцић-Марковић и помоћник министра одбране Републике Хрватске за одбрамбену политику Игор Показ, 22. фебруара у Београду, потписали су План билатералне војне сарадње за 2007. годину.

Чланови хрватске делегације састали су и са начелником Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковником Здравком Поношом и директором Дирекције за НАТО при Министарству спољних послова Србије Миланом Милановићем. На састанцима се разговарало о унапређењу билатералне војне сарадње. ■

АУСТРИЈСКА ДЕЛЕГАЦИЈА У ЦЕНТРУ ЗА МИРОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ

Делегацију Министарства одбране Републике Аустрије, задужену за мировне операције, 21. фебруара, у Центру за мировне операције у Београду примио је заступник начелника Центра пуковник Зоран Девећ са сарадницима.

Том приликом вођени су разговори о организацији курса логистике за припаднике Министарства одбране и оружаних снага Србије и земаља из региона, који ће аустријска страна подржати.

Са аустријском делегацијом вођени су разговори и о остваривању планираних курсева у 2007. години, али и о предлозима за школовање и похађање курсева у Аустрији током 2008. године, потом о курсевима страних језика у Србији и Аустрији, концепту обуке у аустријским оружаним снагама и семинару о цивилно-војној сарадњи, који би се спроводио у Аустрији.

Састанак је договорен на иницијативу аустријске стране, како би се сагледали билатерална сарадња у текућој и предлог активности за идућу годину. ■

ПРИПРЕМА ВЕЖБЕ “ДУНАВСКА СТРАЖА 2007”

У Београду је од 19. до 22. фебруара одржан састанак представника министарстава одбране и војске Србије, Румуније и Бугарске, на коме су настављене припреме за вежбу “Дунавска стража 2007”. На том скупу, четвртм по реду, утачане су појединости вежбе, која ће се крајем јуна одржати на Дунаву, и усаглашени одговарајући документи неопходни за њено одвијање.

Вежба ће бити изведена према процедури НАТОа, а имаће две билатералне секвенце и једну у којој ће, на тремећи Румуније, Бугарске и Србије, учествовати све три стране.

Предстојећа вежба треба да покаже спремност оружаних снага, али и других институција три државе, у супротстављању савременим безбедносним изазовима.

Током боравка у Београду делегације Румуније и Бугарске посетиле су Војнофилмски центар “Застава филм” и Новински центар “Одбрана”. ■

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

БРАЋА ПО МИГУ

Пред Сретење полетели су пензионери В.Ј. Мигови, галебови, а и понеки орао. Српски борбени авиони су, после толико година, били нова сценографија београдског хоризонта над Ушћем. Али било је то „у кругу двојке“, тако да је неким осетљивим житељима Београда све то значило „вишак буке“. За који месец полетеће и ремонтвани мигови-29, али не у кругу двојке. Тамо ће и даље клопарати трамваји, једина превозна средства старија од српске авијације.

Замало да прошле седмице избије музејска афера између Србије и Црне Горе. Музејска због тога што су неки авиони вршњаци старимајки данашњих пилота. Мада ту има аероплана, који су, као и неки држећи старци, у веома добром стању. И тако су на Аеродрому у Голубовци (код Подгорице), остале 43 српске летелице.

Да л' оне лете или вену од чежње – не зна се. Али се зна (тврди се) да је та мотора техника власништво Србије. Таква информација је стигла из наше војске, а нешто касније су је потврдили надлежни државни органи. У складу с тим, очекивало се да Црногорци лепо спакују те наше ваздухоплове, и отправе их пут Батајнице.

Али ништа се више не ради на част и образ, братско поверење и вечну љубав. Ниједна од тих ствари не траје дуже од лошег памћења. Спор око авиона и хеликоптера ионако има, пре свега, фолклорну ноту. Јер ако хоћемо право, те летелице могу да послуже било чему, осим да лете. Тако да би се поставило озбиљно питање како их преваљати преко брда амо, чак и да их се Црногорци ратосиљају.

Они, пак, одлучно рекоше: јок! Не дамо оно што је наше! Да је то наше (њихово), казују они, доказује чињеница да су многи авиони, а и зракомлати, већ одлетели пут Београда. И то више њих, броја им се не зна. Тако да свакако испада да све што је остало у Голубовцима припада Црној Гори. Чак и неколико комада треба да се врене, јер је Србија прећерала са узимањем истих.

Тако је отприлике говорио генерал Благоје Граховцац, напуштајући своју филигранску прецизност у јавним наступањима. Он је послушао свој утисак о томе да је „Србија прећерала“, па га и образложио као поуздан доказ. Није се освртао на своје раније предлоге о пропорцијама нове војске Црне Горе: 1.000 војника, а сва три вида. Али ако би у тој карикатуралној визији било и ратно ваздухопловство, онда би 43 спорна авиона и хеликоптера могла да реше ствар.

Ни надлежни Срби се нису прославили у објашњавању спора и разлосима за његово постојање. Нигде податка ни параметра, нигде споразума о билансима поделе и моделима расподеле. Неко се одавде сетио и флоте. Јесте да Србија нема море и, како сада ствари стоје, неће га ни имати, али је уредно куповала ратне бродове. И сада су они остали на великој води. Не иду торпедни чамци на Мораву код Ђуниса! Једино да их некако преваљамо на Саву и Дунав, и лепо разбијемо конкуренцију међу сплавовима. Па, наравно, тако усправимо и војно угоститељство, које је, како се чује – одавно на стакленим ногама.

А шта је онда са новцима? Србија улагала свега 95 одсто пара за буџет, а Црна Гора све остало. Како за одело, провијант, лично наоружање, смештај – тако и за ракетне системе, лађе, тенкове и авијацију. И сад, после свега – тешко је узети плајваз и извести праву рачу-

ницу. Уставна повеља је дозлабога непрецизна. Њу и није било брига за конфедералну и кородирану технологију. Биће да су у часовима сузне раставе неки људи одавде били галантни на туђ рачун: „Ево, узмите, нека вам остане, то су ситнице... Ма пустите људи, нема везе, заборавите...“

Нема везе, дабоме. Све је то некада било братско. Можда је неко помислио да ће поново бити. А онда би било свеједно где се шта налази. Заједничка држава, заједнички бродови и авиони. Заклетве да се сада ама више никада нећемо растајати. Сећање на метафору о „два ока у глави!“ Питање о томе шта је коме боље, да ли је све било сан или кошмар, имају ли браћа данас, или ће можда имати за неку деценију, визију новог загрљаја. И шта нам је било да се уопште раздвајамо, где су нам братске разроке очи биле?!

А онда, када нас радост сабирања још једном прође и почнемо изнова да се гледамо са пакосним рођачким подозрењем, поново ће се јавити судбоносна недоумица: да ли да се поделимо као браћа или праведно.

Боље праведно! Браћа која се деле нису поуздани сведоци поделе. Авионе могу да поделе само браћа Рајт.

Својевремено је Александар Дероко написао: „А ондак је јероплан летио над Београдом!“ Беше то литерарно бдење над технолошким успоном српске метрополе, над којом су у последње време летели углавном само двокрилци у рату против комараца.

Пред Сретење полетели су пензионери В.Ј. Мигови, галебови, а и понеки орао. Српски борбени авиони су, после толико година, били нова сценографија београдског хоризонта над Ушћем.

Али било је то „у кругу двојке“, тако да је неким осетљивим житељима Београда све то значило „вишак буке“. За који месец полетеће и ремонтвани мигови-29, али не у кругу двојке. Тамо ће и даље клопарати трамваји, једина превозна средства старија од српске авијације.

И коначно, шта ће се догодити са спорном поставком од 43 летелице на подгоричком аеродрому?

Рекосмо ли на почетку да је то само једна музејска афера. У њему су експонати више несрећне бивше државе него њихова војна техника. Сазнали смо, иначе, да су неки јероплани у Голубовцима у сасвим добром стању. Дакле, могу се и продати, а не поклањати. Ипак нам се чини да Србија неће претерано напрезати да све то превуче амо. Пре свега зато што то Црна Гора неће дати. Та прича је вероватно завршена.

Због чега је уопште покренута? Можда само због неодољиве носталгије и породичних успомена. На Голубовцима ће остати оригинални, коровом и рђом заштићен, летећи музеј утопијске државне заједнице. Па ако нешто одатле и полети, биће то само на крилима маште. ■

Аутор је коментатор листа „Политика“

ВЕЖБА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ
НА КАЛЕМЕГДАНУ

Поводом Дана Војске и Дана државности Републике Србије – 15. фебруара, припадници наших специјалних јединица, састава војне полиције, пешадије, инжињерије, ваздушног осматрања, јављања и навођења, АБХО, Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, те Речне флотиле, показали су оспособљеност за задатке који су дефинисани у *Стратегији одбране*

СРЕТЕЊЕ

Уз председника Републике Србије Бориса Тадића, министра одбране Зорана Станковића и сарадника, начелника Генералштаба Војске генерал-потпуковника Здравка Поноша и најодговорнијих старешина српске војске, показну интервјуовску вежбу јединица Војске Србије пратили су инострани војни представници, државни званичници и бројни грађани.

Вежбом *Сретење – 2007* руководио је генерал-мајор Драган Колунија, начелник Оперативне управе Генералштаба Војске Србије, док је приказ коментарисао пуковник Радослав Цветковић, начелник Одељења за специјалне јединице Војске.

После налета *газела* и скока два падобранца Војске Србије, вежба је започела приказом увежбаности наших специјалаца у борилачким вештинама, употреби хладног и осталих врста оружја. Старешине Специјалне бригаде демонстрирале су и савладавање објеката у простору различитим техникама верања. Припадници јединица пешадије су, уз подршку оклопних борбених средстава, извели део специјалистичке обуке, као и саобраћајне јединице војне полиције и Гарде.

Е 2007

Састави Војске који се ангажују у међународним операцијама подршке миру приказали су поступке који се примењују на контролном пункту УН и приликом претрге терена за разминирање. Такође је демонстрирано ангажовање наших наменских јединица са службеним псима за откривање опојних и експлозивних материја, оспособљавање паса и њихових водича, током појединачних или групних напада.

Посматрачи вежбе *Сретење – 2007* имали су прилику да прате и рад Оперативног центра система одбране у случају уласка отетог авиона у ваздушни простор Републике Србије, поступке дежурних снага ловачке авиације и противваздухопловне одбране, пресретање отетог авиона са два мига 21 и његов пристањак на принудно слетање.

СРПСКА ВОЈСКА ДАНАС

Војска Србије тренутно броји око 31.000 припадника. Међу њеним саставима највећи степен ангажовања имају јединице у Копненој зони безбедности. Војска сарађује са више од 30 армија света, а њене старешине учествују у међународним мировним операцијама Уједињених нација у Конгу, Обали Слоноваче и Либерiji.

Током 2006. године започела је реорганизација српске војске, како би се постигла мања и ефикаснија структура. Војска ће, на тај начин, моћи успешније да одговори савременим безбедносним изазовима. До средине 2007. године формираће се нова организација снага, а Војску Србије ће чинити Генералштаб, Команда Копнене војске, Команда Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, затим Команда за обуку, са потчињеним јединицама ранга бригаде и самосталног батаљона. Потом ће уследити професионализација и убрзана технолошко-техничка модернизација војних састава.

Председник Србије Борис Тадић, министар одбране Зоран Станковић и начелник Генералштаба генерал-потпуковник Здравко Понош прате вежбу

Санитетске, инжењеријске и АБХО јединице Војске Србије приказале су отклањање последица после дејства терориста хемијским средствима – формирање санитетске станице, евакуацију и збрињавање повређених, затим, прелазак реке покретном скелом и деконтаминација простора.

Противтерористички тимови Специјалне бригаде, припадници састава Речне флоте, јединица Копнене војске и ваздухопловних снага извели су акцију спасавања отетог брода и чланова посаде на Дунаву.

Ослобађање таласа из отетог аутобуса, односно физичка блокада и ватрени препад несмртоносним оружје терористичке групе, противдиверзиони преглед аутобуса, али и ликвидација терориста који су отели путнички аутомобил и случајног пролазника, приликом бекства из зоне великог ризика, приказали су припадници тима Војске Србије који се ангажују у таквим ситуацијама.

На интервидовској вежби демонстрирани су још поступци ваздухопловних снага наше војске и противтерористичког тима на оклопним возилима током присилног приземљења хеликоптера са терористима.

После подбранског десанта припадника специјалних јединица Војске и подбранске екипе *Небеске видре* уследио је свечани дефиле учесника вежбе на Калемегдану, уз звуке војних корачница репрезентативног оркестра Гарде. Показна вежба *Сретење – 2007* завршена је приказом маневарских способности авиона *супер галеб* и тактичко-техничким збором наоружања и опреме Војске Србије. ■

А. ПЕТРОВИЋ
В. ПОЧУЧ

ПРИБЛИЖИТИ ВОЈСКУ НАРОДУ

Министар одбране Зоран Станковић похвалио је вежбу којом је, како истиче, Војска показала да зна и може да обавља свој посао.

– Наше оружане снаге, под цивилном контролом, данас могу да одговоре свим изазовима које пред њих постављају највиши државни органи. Војска ће према одлуци цивилних власти реаговати онако како од ње траже грађани наше државе – нагласио је министар Станковић.

– Сматрали смо да је најбоље да Дан Војске прославимо тако што ћемо је приближити грађанима Србије, а не затворени у касарне – рекао је начелник Генералштаба српске војске генерал-потпуковник Здравко Понош.

Он је, такође, објаснио да је Војска на вежби *Сретење – 2007* приказала само поједине способности које су атрактивне јавности и примерене условима у којима се изводе. Према његовим речима, интервидовска вежба није захтевала ванредне трошкове, јер су демонстрирани садржаји саставни део редовне обуке јединица и команди Војске.

Снимио И. САЛИНГЕР

Руководилац вежбе *Сретење – 2007* генерал-мајор Драган Колунџија истакао је да је вежба испунила циљ, а то је да се Војска, са задацима које извршава, приближи народу. Импресиван је био и број посетилаца, нагласио је он, који су пратили приказ оспособљености наших састава на Калемегдану.

– Надам се да ће оваква пракса бити настављена, јер је веома значајно да грађани виде шта и како Војска ради – рекао је генерал Колунџија и, подсетио, да квалитет вежбе не би био задовољавајући да учесници који су је припремали и извели нису истински професионалци.

Вицеадмирал Јован Грбавец, начелник Инспектората одбране Министарства одбране, изразио је задовољство вежбом, напомињући да је приказ имао реалну основу у дефинисаним мисијама Војске.

– Имали смо прилику да видимо изузетно добру концепцију вежбе, посебно у области борбе против тероризма и помоћи становништву у ванредним ситуацијама – рекао је адмирал Грбавец и, додао, да ће започета реформа система одбране, али и њена техничка модернизација додатно унапредити сарадњу Војске Србије са осталим државним институцијама, нарочито установама цивилне заштите.

ПРИЗЕМЉЕЊЕ ОТЕТОГ ВАЗДУХОПЛОВА

Једна од замисли вежбе, у којој су борбену способност и обученост демонстрирали припадници Ваздухоловства и ПВО и противтерористички тим Војске Србије, била је да вођа терористичких група, после неколико неуспелих акција, од надлежних у Оперативној команди затражи хеликоптер за превозење до Аеродрома *Никола Тесла*, како би његова група напустила Србију. Уколико се не испуне захтеви терориста уследила би одмазда над цивилним становништвом. Због озбиљности ситуације и реалних претњи, надлежни су одлучили да испуне захтеве терориста и обезбедили им ваздухоплов код Куле Небојша на Калемегдану.

Пошто су на железничкој станици уследили нови терористички напади, командант наших састава је одлучио да летелицу са терористима, ипак, приземи и ликвидира их. Противтерористички тим Војске на оклопним возилима је, после блокаде хеликоптера *газелама*, користећи *мртве углове* пришао ваздухоплову и применом средстава за привремено онеспособљавање непријатеља окончао акцију.

ОДГОВОР БЕЗБЕДНОСНИМ ИЗАЗОВИМА

Измењен карактер савремених изазова, ризика и претњи националној безбедности, али и опредељење Републике Србије да се укључи у евроатлантске безбедносне интеграције, редефинисали су нашу одбрамбену политику и ускладили је са променама у геостратешком окружењу. Стога је изражен и захтев да се смање војни потенцијали, али повећа способност и ефикасност Војске за самостално и мултилатерално деловање.

Тероризам, побуне илегалних оружаних група, национални или верски екстремизам, затим, организовани криминал, те природне и индустријске катастрофе јесу ризици и претње безбедности Србије највишег интензитета, на које, уз остале државне институције, у будућности треба да одговори Војска Србије.

Зато су на Вежби *Сретење – 2007* приказане, најпре, могућности наших јединица да воде борбу против тероризма и помогну цивилним органима власти у таквим ситуацијама.

Снимили Р. ПОПОВИЋ, З. ПЕРГЕ, Д. БАНДА и Ј. МАМУЛА

ПУТ КОЈИМ СЕ
МОРА ИЋИ

Док се широм планете 1. марта обележава Дан цивилне заштите, Србија је на прекретници, суочена са различитим паралелама и противречностима у тој области. Један од парадокса јесте да наша држава није чланица међународне организације IDCO, иако су у свету познати њен углед и традиција у области цивилне заштите. Одговор на то и друга питања, коментар закона који је у припреми и прецизне координате правца којим се мора ићи, у предвечерје празника дао је Милан Попадић, начелник Управе за одбрану Републике Србије.

Ове године изузетно блага зима поштедела нас је многих мука. То је добра увертира за пролећну симфонију природе. Али прошла беше дуга и ташка, с прологом у виду побеснелих вода, клизишта, несреће... Помамиле се реке, претекле преко корита, па ојадиле на хиљаде домаћинстава, похарале силне хектаре ораница, уништиле све у махнитом току. Неславни рекорд водостаја отада се бележе. Зло би било много веће, а последице несагледиве, да трагедију нису спречиле пожртвовани штабови Цивилне заштите, Војске и становништво.

Вратићемо се на ову тему касније, када саберемо где смо били, шта смо сада и како ћемо даље.

Саговорник о једном од највитаљнијих темеља нашег одбрамбеног система је Милан Попадић, начелник Управе за одбрану Републике Србије. Не толико због функције), већ због огромног искуства, доказане стручности, неисцрпне енергије и инспиративне покретачке снаге. Човек од идеје и акције, бескрајно посвећен одговорном послу, познат је као отворен саговорник који не улепшава стварност и увек гледа истини у очи. Господин Попадић са својим сарадницима свакодневно води битку да нађе пут из лавиринта, зачараног између наслеђа прошлости и насушне потребе да прикључивањем свету будемо на месту које нам припада.

Лакша тема за почетак. Први март се обележава као светски Дан цивилне заштите, установљен 1990. године одлуком Генералне скупштине УН. То је датум који означава стављање на снагу конститутивног акта међувладине организације Цивилне заштите, а то је 1. март 1972. године. Није везан за догађај, трагедију, далеко било, већ означава почетак сарадње и заједничког рада. Чланови су готово све замље на планети, али не и Србија. Ми смо, наравно, прихватили тај датум и обележавамо га у нашој земљи.

– Крајем деведесетих нама су широм отварали врата за пријем у међународну организацију – објашњава господин Попадић. – Године 1998. добили смо позив од руског Министарства за ванредне ситуације да делегација тадашње СРЈ присуствује Међународној конференцији Цивилне заштите,

која се одржавала у Пекингу. Имајући у виду наш углед и традицију, богато практично искуство и свеколике прилике, чврсто су нас подржали и очекивали наш пријем. Само да се мало вратим у прошлост. Цивилна заштита у овом облику код нас постоји од 1955. године, када првобитно zamiшљена служба противавионске заштите, која се налазила у тадашњем државном Секретаријату за унутрашње послове, *Законом о одбрани* као компонента система општенародне одбране и друштвене самозаштите улази у састав Савезног секретаријата за народну одбрану. Ми смо до 1994. године на овим просторима, као Дан цивилне заштите обележавали 20. јун. Зато што је тог датума 1955. године ступио на снагу *Закон о општенародној одбрани*. Једном уредбом смо изменили постојеће обележавање Дана цивилне заштите и прихватили међународни празник.

Да се вратим на причу о томе зашто се нисмо појавили на међународној конференцији у Пекингу. Нисмо отишли зато што нам је речено да представнике Цивилне заштите ондашње СРЈ не води нико из Министарства одбране, наводно због некомпатибилности Цивилне заштите и министарства силе. Томе је допринела и конфузија на седници Владе, где се то питање решавало. Нисмо били у главном граду Кине, пропустили смо велику прилику, и то нас прати до данас.

Последње две године интензивирали смо контакте, добра воља постоји у седишту Међународне организације Цивилне заштите, са седиштем у Женеви, и у току су договори о нашем пријему у ту значајну светску институцију. Цена пријема је, нажалост, висока, али за то се морају наћи средства, јер је доцнија добит вишеструка – каже Милан Поподић.

■ ГДЕ СМО ДАНАС

– Данас је стање другачија, али испод потреба и могућности наше земље. Са оваквом организацијом, Цивилна заштита не обезбеђује потребан ниво заштите становништва, материјалних добара и животне средине. То значи немогућност конкретног државног одговора на све изазове, претње и ризике елементарних непогода, техничко-технолошких несрећа, првенствено у миру, наравно, и ратним околностима.

Сетимо се само поплава, клизишта, отицање токсичних хемикалија из цистерни, великих пожара... Држава Србија нема целовит систем Цивилне заштите, какав предвиђају међународни уговори у складу са основама међународног хуманитарног права, првенствено Женевком конвенцијом и допунским протоколима. То је резултат дугог лутања са којим смо се као друштво суочили. У ковитлацима разних догађаја и догађања, у потпуности смо запустили пажљиво развијани систем, а брзоплетим доношењем Закона о одбрани, који је требало да прецизно дефинише место, улогу и задатке Цивилне заштите, довели смо ту област у функционалну агонију, нормативну парализу и кадровске проблеме. Постојећи модел је нерационалан и нефункционалан. Због тога Управа за одбрану Републике Србије, чија је основна делатност органи-

зовање и припремање Цивилне заштите и свих њених елемената заштите становништва и материјалних добара, управо приводи крају интензивну активност за реформу постојећег система. Биће нов, прилагођен стварним потребама и моћи ће, напokon, да одговори свим изазовима и ризицима са којима може бити суочено становништво. Његови основни постулату јесу: концентрација сродних послова и служби, прецизна подела надлежности и специјализација, економично и рационално коришћење постојећих расположивих ресурса.

Какви су, заправо, наши ресурси?

Они уопште нису мали. Постоје веома добро опремљене и стручне службе, само их одговарајућим законом треба укључити у систем Цивилне заштите и обезбедити координацију за деловање у ванредним ситуацијама.

ВИШЕ АДРЕСА ЈЕДНОГ СИСТЕМА

Наш модел Цивилне заштите нити је функционалан, нити рационалан. То је истина са којом смо суочени. Неопростиво је окретати главу од чињеничног стања. Цивилна заштита се налази под окриљем Министарства одбране, противпожарна полиција као окосница интервентних снага је у саставу Министарства унутрашњих послова, а тамо је на зачељу приоритета, док су екипе за реаговање на хемијске акциденте у саставу Министарства за заштиту животне средине. Јавно предузеће за склоништа, некад формирано да буде логистика систему заштите и спасавања, сада је изван те структуре и нема никакве материјалне помоћи матичне куће. Томе треба додати да је одвојена и служба осматрања и обавештавања. Затим, не постоје плански документи за спречавање непожељних последица у органима државне управе, нити правилна сарадња са локалном самоуправом и осталим елементима заштите и спасавања.

Ту област треба регулисати тако да целокупну надлежност у кризним ситуацијама преузме Влада, с тим што би један део пренела на локалну самоуправу, јер све зависи од брзине и ефикасности првог одговора на удесе. Јединствен систем подразумева концентрацију свих послова и служби, али и прецизно разграничење надлежности – подвлачи начелник Управе за одбрану Милан Поподић.

Ту би, свакако, своје место нашао и Црвени крст Србије, као угледна институција, чланица међународних организација и форума.

Незабавна улогу и место у том новом систему коначно би морала да има Влада. Мора се прихватити руководеће улоге. Дакле, коренита реформа јесте питање опстанка Цивилне заштите. Време неумитно пролази и можемо доћи у ситуацију да се учињена штета не може ничим поправити. Ми заостајемо, а свет не пристаје да нас чека. Данас изгубљено време, изгубљено је за свагда. То је време великог плаћања за немар, па и приземна размишљања. Да не бисмо и даље били жртве таквог стања, мора доћи до децентрализације постојећег система, професионализације и модернизације, наравно, и деполитизације послова заштите и спасавања као највишег државног и јавног интереса – истиче наш саговорник.

Докле се стигло са новим *Законом о Цивилној заштити*?

Преднацрт новог *Закона о Цивилној заштити* не само да је припремљен већ је прошао све инстанце. Наишао је на општу подршку свих органа, а биће ускоро понуђен новој Влади која ће га на усвајање проследити Скупштини Србије. У том документу, најзад су до де-

таља прецизирана права и обавезе свих учесника у заштити и спасавању, затим права и обавезе грађана у ситуацији када су непосредно угрожени становништво, материјална добра и животна средина. Наравно, и санкције за неизвршавање обавеза. Давно су прошла времена када се овако значајна област ослоњала на волонтаризам, добровољност, импровизацију...

Шта нам даје право на оптимизам?

– Уз све ове проблеме које као држава и друштво имамо и од тога не окрећемо главу, нашли смо снаге, идеје и жељу да ствари поставимо на своје место. Имамо и непроценљиво вредан капитал у знању, стручној оспособљености и драгоценом искуству људи професионално везаних за послове заштите и спасавања. Посебно у заводима, институтима и другим службама. Ми, као орган државне управе, први смо поставили строге критеријуме који се тичу стручности, професионалности, непристрасности у организовању и припремању стручних органа и становништва. Наравно и политичку неутралност – истиче Попадић.

У последње две године интензивирали смо контакте са бившим југословенским републикама. И они су у протеклом периоду лутали у реорганизацији. Окренули смо се њима, јер је најпре реч о суседима, делимо исти простор, муче нас сличне бриге, опасности од несрећа.

■ КРОЋЕЊЕ РЕКА

У уводу смо поменули прошлогодишњу водену стихију. Гледајући резултате мало ко је поверовао да имамо толико проблема.

– Уз све тренутне тешкоће и оправдано незадовољство садашњим стањем, морамо истаћи да је Цивилна заштита Србије на прави начин одговорила на несреће које су нас задесиле. Када су подиљале панонске реке и страдала многа места у Војводини, захваљујући изузетно добро организованог одбрани, ниједно брањено насељено место није поплавлено! Тежак испит су са највишом оценом положили људи из водопривредних организација, чија је то основна делатност, али као сегмент интегрисаног система заштите и спасавања, са окружним штабовима за Цивилну заштиту на челу. Они су представљали оперативно-стручне органе који су руководили и усмеравали све активности јединица локалне

самоуправе, предузећа, служби и грађана. Наравно, уз немерљив допринос Војске.

Тада смо постигли оно што није пошло за руком ниједној од суседних земаља. Те исте реке поплавиле су читаве жупаније у Румунији и Мађарској. Зато, поводом светског Дана цивилне заштите, јавно похваљујем и истичем пожртвоване и стручност окружних штабова Цивилне заштите севернобачког округа, са седиштем у Сомбору, јужнобачког округа, са седиштем у Новом Саду, средњебанатског округа, са седиштем у Зрењанину, али и општинске штабове Шапца и Ваљева. Такође је за сваку похвалу општински штаб у Параћину, који је од вечери када је се догодила страшна експлозија у војном складишту до данас у непрекидном заседању и акцији. Захваљујући њима спречена је катастрофа широким размера.

Осим њих, треба истаћи изузетан рад центара за обавештавање, који се налазе у организационој структури Управе за одбрану. Наиме, 33 центра раде непрекидно 24 часа, и тамо се сливају сви подаци о евентуалним ризицима, изазовима и претњама који могу да угрозе становништво и материјална добра. У њима ради 150 људи, а главни се налазе у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу. Имамо још 21 окружни центар, а у складу с проценом о угрожености и повредљивости ангажујемо још седам центара: Бајина Башта, Љубовија, Лозница, Прибој, Куршумлија, Бујановац и Медвеђа – подсећа господин Попадић.

Опасност од неексплодираних убојних средстава још постоји. Земља смо преко које су протутњали многи ратови.

– Нажалост, тако је. Зато је изузетно важно напоменути ангажовање једног дела организационог сегмента Управе за одбрану на заштити и спасавању становништва од неексплодираних убојних средстава. Те мере се спроводе у складу с наредбом министра одбране од новембра прошле године. Задатак експертске екипе је да се одазива на позиве грађана надлежних организација приликом проналажења убојних средстава на територији републике, ван војних и објеката Министарства унутрашњих послова. Тим је суочен са изузетно сложеним и опасним задатком, јер се свакодневно пријављују средства најразличитијег калибра и порекла, од балканских ратова, Првог и Другог светског, па до интервенције НАТОа. То су најчешће артиљеријске гранате, ручне бомбе, тромблонске мине... Само у току 2006. године примљене су

Милан Попадић, начелник Управе за одбрану Републике Србије

ЛЕКЦИЈЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

Сваки раскид с прошлосту неминовно оставља дубоке трагове. Опскурна мисао да све што је бивше треба одбацити, никада није уродила добрим плодом. Сличне грешке нам се понављају. Цивилна заштита Југославије деценијама се развијала као саставни део општег система одбране. У раздобљу од 1955. до 1994. године организована је у оквиру републичких секретаријата за народну одбрану, док су савезни органи имали само координациону улогу. Био је то врло рационалан модел, мада прилично гломазан. Примерен оном времену и околностима био је сврсисходан, опште прихваћен и утемељен на општим начелима друштва.

Дисконтинуитет у раду настао је с преношењем надлежности одбране и заштите искључиво на савезне институције. Тада су стручне републичке службе цивилне заштите доступеле у Савезно министарство за одбрану. Међутим, системска грешка је начињена још 1991. године, када је, као привремено решење, локалној самоуправи одузето право планирања и организовања за деловање у ванредним ситуацијама. То се лоше одразило на праксу.

– Начин на који смо до деведесетих година осмишљавали Цивилну заштиту био је успешан и напредан у овом делу Европе. Многе земље су га преузеле и уградиле у своје нормативне документе. С намером да прекинемо све што нас везује за тај период, ми смо га брзоплето одбацили. Сада смо принуђени да од суседа и осталих западних земаља купујемо сопствена решења – каже Милан Попадић.

Готово да нема земље на свету која нема цивилну заштиту или бар неке од њених озбиљно организованих облика. Што је држава развијенија и срећенија, тиме је цивилна заштита на вишем нивоу. Добро су познате прилике у једној Швајцарској, где све беспрекорно функционише, па и горска служба спасавања. Јединице су врхунски обучене и опремљене, помоћ добро дресираних паса је драгоцену, а међу припадницима резервног састава су, на пример, и бивши асови алпског скијања, биатлона.

Сувишно је говорити о дOMETИМА скандинавских земаља, пре свих Норвешке и Шведске. Али, мање су познати успеси припадника Цивилне заштите, на пример, далеког и живописног Непала. Наравно, Хималаји су вечни изазов за алпинисте и могућност да се лепо заради од такси. Највише врхове планете није лако освојити, па многе експедиције западну у силне невоље. Онда ступају на сцену вешти и храбри спадиоци, пењачи, лекари, пилоти хеликоптера... Многи животи алпЦБазар-Тиниста су спасени захваљујући умећу непалских екипа.

У далекој Аустралији наиће период дугих суша и опасних пожара. Тада се покреће читав систем, изузетно сложен, али надамне ефикасан. Наравно, други степен заштите је војска. Припадници тамошње Цивилне заштите поуздани су чувари и дугих, каткад опасних плажа. Обучавају се у стварним приликама, избеаве утопљенике, бродоломнике, чак и људе које нападну морски пси.

Јапан је прича за себе. Земља излазећег сунца често је на удару земљотреса и цунамија. Губици би били огромни, а материјална штета неподношљива да није сјајно организованог система Цивилне заштите и закона који је регулисао све до танчина, па и обавезе пројектаната, планирање градње, просторно уређење... Едукација и вежбе становништва подразумева чак и најмлађе. Рационални Јапанци улажу милионе како би спречили да им стихија узме миљарде долара.

332 пријаве, од тога је на 218 локација уништено 2.126 комада неексплодираних убојних средстава, 12.896 пешадијске муниције, 343 килограма експлозива и барута, 2.857 комада пиротехничких и 1.797 комада разних других средстава. Тај посао добија више на значају ако се зна да га обављају свега три пиротехничара из Управе за одбрану. До краја године циљ нам је да проширимо структуру експертског тима искусним официрима Војске Србије и да формирамо најмање четири оперативне екипе како би се што брже одговорило обавезама и спасли људски животи. На тај начин даћемо пуни допринос изради националног плана и стратегије за решавање проблема неексплодираних убојних средстава – износи податке Милан Попадић.

■ ВОЈНИЦИ НА ЦИВИЛНОМ СЛУЖЕЊУ

Често се чују примедбе да младићи на цивилном служењу војног рока нису ваљано упослени и да раде послове без пуно смисла и садржаја.

– Ми из Цивилне заштите чврсто бранимо мишљење да им је место у нашим редовима, уз дубоко уважавање приговора савести, али и инсистирање да се тај приговор не претвори у властиту карикатуру. Они треба првенствено да се обучавају за послове и задатке заштите и спасавања становника и добара, посебно у случају елементарних непогода. Имамо и сасвим конкретно практично искуство, које нам даје за право да истрајемо на оваквом решењу. Наиме, током тешке борбе са прошлогодешњом воденом стихијом, у сарадњи са Сектором за људске ресурсе, а по наредби министра одбране, успели смо да добијемо сагласност за ангажовање војника на цивилном служењу рока на најугроженијим местима. Тада су равноправно са својим друговима из јединица учествовали у одбрани утврђених насипа. Посебно су се истакли на подручју Сомбора, Зрењанина, Новог Сада и Београда. Навешћу само један пример: у одбрани приобаља реке Саве, од сајмишта до ушћа у Дунав, посебно око београдске аутобуске станице, ангажовали смо екипу од 120 момака који су свој војни рок цивилно служили у

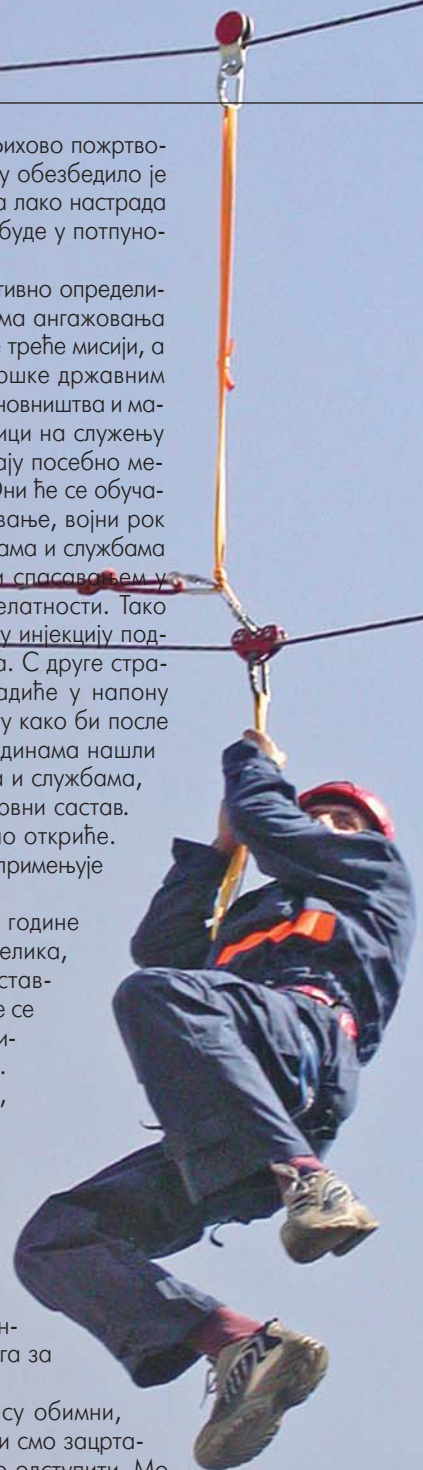
Народном позоришту. Њихово пожртвовање у тросменском раду обезбедило је да чувена Савамала, која лако настрада и приликом већих киша, буде у потпуности заштићена.

Тада смо се дефинитивно определили да у будућим решењима ангажовања Војке у извршавање своје треће мисије, а то је пружање пуне подршке државним органима у спасавању становништва и материјалних добара, војници на служењу цивилног војног рока имају посебно место и посебан задатак. Они ће се обучавати за заштиту и спасавање, војни рок ће служити у организацијама и службама које се баве заштитом и спасавањем у оквиру своје редовне делатности. Тако ћемо обезбедити виталну инјекцију подмлађивања тих структура. С друге стране, обучаваћемо те младиће у напону снаге за Цивилну заштиту како би после војног рока у својим срединама нашли своје место у јединицама и службама, као њихов поуздан резервни састав. Није то никакво епохално откриће. Такав модел у Словенији примењује се од 1993. године.

До краја наредне године формираћемо четири велика, добро организована наставна центра за обуку, где ће се обучавати и војници на цивилном служењу рока. Они ће бити у Београду, Новом Саду, Крагујевцу и Нишу. Као логистичку подршку, материјално-техничка средства и возила користећемо донацију добијену прошле године од амбасаде САД, односно команде њихових копнених снага за Европу.

Наравно, планови су обимни, задатака је много, али ми смо зацртали циљ и од њега нећемо одступити. Морам да кажем да имамо и знатне отпоре, иако су нам свима пуна уста модернизације, професионализације и реформи. Осећамо их најпре у појединим људима и министарствима, због устаљених навика, сујете и, зашто не рећи, личних интереса. Они пружају отпоре променама које би их лишиле постојећих привилегија. Њих је лакше решити, а с друге стране су отпори самих установа. Они су невидљиви, али их осећамо. Разлог њиховог постојања је једноставно унутрашња тежња да трају такве какве су, без обзира на декларативно опредељење да се ствари покрену напред. Наша управа је, на пример, у саставу Министарства одбране од 1955. године. Сада се суочавамо са интензивним настојањима да мимо законске регулативе пређемо у састав Министарства унутрашњих послова. Новим законом, та област је регулисана управо у складу са препорукама Међународне организације Цивилне заштите. То је, најпре, формирање самосталног органа државне управе при Влади Србије, који би се професионално бавио тим пословима, а затим, ако би отпала та могућност, сагледало би се које је то најрационалније и најекономичније решење. Да ли Цивилну заштиту као орган задржати у Министарству одбране, где се она доказала у свом деловању, нека се држава определи – закључује Милан Попадић. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

ПОГОДАК ПРОФЕСИОНАЛАЦА

Припадници 1. бригаде Копнене војске
23. фебруара гађали су из наоружања
оклопних и механизованих јединица.
Редовна и планска активност те
јединице скренула је посебну пажњу,
јер су први пут гађали искључиво
професионалци.

Активности на полигону пратио је
начелник Генералштаба Војске Србије
генерал-потпуковник Здравко Понош,
са сарадницима.

Августа прошле године, када је 1. бригада формирана, већи број професионалних припадника променио је радна места и гарнизоне у којима службује. С увођењем нове формације, изbacивањем из употребе неперспективног наоружања и расформирањем дела јединица уочена је потреба да се део војника по уговору и старешина обучи за рад на новим средствима.

Команда 1. бригаде Копнене војске одлучила је да, у складу са новонасталим околностима, део људства оспособи за дужности нишанције и командира тенка М84, али и нишанције оператера на борбеном возилу пешадије М80 и М80А.

■ ЕКОНОМИЧНОСТ ОБУКЕ

Тридесетодневна обука је, према речима команданта бригаде пуковника Ђокице Петровића, поверена најискуснијим старешинама, па су и резултати веома добри.

– Према изменама и допунама плана обуке, са сваком генерацијом војника требало би да организујемо гађање четири пута годишње. У том би случају професионални припадници имали прилику да гађају тек сваке три-четири године. Поставља се питање шта је економичније: понављати циклус са сваком партијом рочних војника, који након шест месеци одлазе кућама, или стварати квалитетан и обучен професионални састав – подсећа пуковник Петровић. Он истиче да је рационалније да се гориво и пројектили троше на тренинг војника по уговору и старешина, који ће с временом постајати увежбанији и поузданији, што и јесте један од циљева професионализације.

– Гађање које смо имали прилику да видимо има значај и тежину, јер су га извели професионалци, а то је организација којој тежимо. Такође је значајно што ова јединица први пут у оваквим условима користи тенкове М84. То је, осим за припадника Бригаде који до сада нису гађали из наоружања ОМЈ, ново искуство и за старешине које су радиле на старијој техници – изјавио је начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош.

– Друга важна чињеница јесте што значајан део ове јединице чине врхунски професионалци, који су се преквалификовали и нема сумње да ће и нове дужности обављати на завидном нивоу – нагласио је генерал Понош и додао да ће убудуће бити више оваквих гађања, јер Војска поседује довољно ресурса да то омогући јединицама које ће се формирати у току реформи система одбране.

Начелник Генералштаба рекао је да интервидовски полигон Пасуљанске ливаде у овом тренутку обавља своју функцију иако није потпуно инфраструктурно заокружен. Радови на његовој модернизацији се планирају, али ће морати да сачекају повољније финансијске услове.

Пуковник Петровић признаје да су материјална средства ограничена, али истиче да је на то могуће утицати променом метода обучавања и стављањем у функцију свих расположивих ресурса којима јединица располаже. Ипак, он сматра да би свака помоћ државе у смислу улагања у обуку била добродошла.

Потпуковници Иван Дедић и Дејан Митић, команданти тенковског и механизованог батаљона, имају у саставу својих јединица по једну чету професионалног састава. Двојица старешина, који су поднели терет припреме и извођења преобуке припадника бригаде за нове војноевиденционе специјалности, имају разлога да буду задовољни постигнутим резултатима. Потпуковник Дедић наглашава чињеницу да су нишанције на тенковима М84, које гађају на Пасуљанским ливадама, тек недавно имале прилику да се сретну са тим борбеним средством.

– Ово гађање представља успешан крај циклуса коме је претходила стручноспецијалистичка обука на тенковима, али и припремна, школска и посадна гађања на аутоматизованом тенковском стрелишту “Орешац” – каже Дедић.

Потпуковник Митић посебно истиче обуку оператера.

– Да би се успешно извело гађање противоклопном вођеном ракетом треба проћи кроз дуготрајну и сложјену обуку: теоријски део, затим више од 2.000 опалења и вођења ракете на тренажеру и школско гађање на редном броју 30 бојном ракетом, и све то тек на крају покаже колико је успеха имао наш труд и рад – додаје командант батаљона.

■ ВАТРЕНО КРШТЕЊЕ

Према речима заменика команданта 1. бригаде пуковника Жељка Кузмановића, после тенковског и механизованог батаљона на Пасуљанске ливаде ће доћи и друге јединице из њиховог састава.

– Од 26. фебруара до 2. марта на интервидовском полигону гађаће самоходни артиљеријски дивизион и механизовани батаљон из Бачке Тополе, а увежбаваће исто што и ова два батаљона.

Пуковник Кузмановић је оптимиста када је реч о процесу професионализације. Он сматра да би модел обуке подофицира из војничких редова био добра могућност.

Најбоља посада – командир водник прве класе Давор Јањетовић, нишанција десетар по уговору Владимир Ниглински и десетар по уговору Милан Јовановић, возач

– Свакако да постоји велики број војника по уговору који савесно и одговорно обављају своје послове, а према психофизичким, стручним и, најзад, људским квалитетима заслужују да ступе у старешински кор. Ово гађање, а нарочито обука која му је претходила, то и потврђују.

Иако је претила опасност да магла онемогући гађање, временски услови су се око 11 часова поправили, па је старији водник Анђелко Стојков, први оператер, погодио центар мете противоклопном вођеном ракетом на удаљености од 2.500 метара. Неколико “маљутки” је веома успешно испалено и вођено до циља, на задовољство команданата и старешина које су обучавале оператере.

После борбених возила пешадије, на стрелиште су изашли тенкови М84. Најуспешнија посада у саставу – командир водник прве класе Давор Јањетовић, нишанција десетар по уговору Владимир Ниглински и десетар по уговору Милан Јовановић, возач, примила је честитке од генерал-потпуковника Здравка Поноша.

Пуковник Ђокица Петровић изразио је задовољство резултатима које су припадници његове бригаде постигли, али сматра да то не може нити сме бити довољно:

– Задовољство није коначан нити крајњи циљ. Потребно је да ово људство прође још једну фазу обуке, која неће трајати дуже од шест месеци, и тада ће они, надам се, постати прави тенкисти. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимио Даримир БАНДА

УКРАТКО

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ ПРОДАЈЕ 347 ТЕНКОВА

Министарство одбране понудило је на продају 287 тенкова “Т 55” и 60 тенкова “Т 72”, који су вишак наоружања, објавиле су *Вечерње новости*, 17. фебруара. На продају је понуђено и 19 транспортера “М 60” и “БТР-50”, као и десет извиђачких возила “БРДМ-2”.

У Министарству одбране речено је да та продаја није оглашена у дневним листовима, јер је “реч о наоружању и војној опреми, али је обавештење о томе достављено на адресе 52 предузећа која су регистрована за обављање спољне трговине контролисаним робом”.

Цена понуђених борбених оклопних возила је саставни део конкурсне документације и биће позната свим заинтересованим предузећима када преузму конкурсну документацију.

ИЗРАДА СТУДИЈЕ О АЕРОДРОМУ ПОНИКВЕ

Регионална привредна комора (РПК) Ужице почела је израду студије изводљивости коришћења војног аеродрома Поникве за цивилне сврхе, коју финансира Европска унија у оквиру *Програма јачања регионалног развоја кроз унапређење регионалних аеродрома* у осам европских земаља.

Сарадник РПК и вођа тог пројекта Саша Савић изјавио је *Танјугу* да би студија требало да одговори на питање оправданости претварања војног аеродрома у цивилни или да буде мешовит и да покаже економску оправданост те инвестиције.

Студија би требало да буде завршена до априла наредне године, кад ће бити доступна надлежним министарствима, локалној заједници и потенцијалним инвеститорима.

На словима њене израде, поред експерата из Словеније и стручњака Саобраћајног факултета у Београду, драгоцен је и помоћ коју пружају Министарство за економске односе с иностранством и Директорат ваздушног саобраћаја Србије.

Идеја о коришћењу Поникава за цивилне сврхе стара је више година у ужичком крају, а њени заговорници тврде да су постојећи туристички капацитети, специфична производња еколошки здраве хране и воћа солидна основа за реализацију тог пројекта, али је до сада изостала било каква свеобухватна студија која би показала оправданост реализације.

Војни аеродром Поникве грађен је у периоду од 1979. до 1983. године, али је активно коришћен тек од 1992.

Током агресије НАТОа на СРЈ 1999, на аеродром је пало стотинак пројектила, који су оштетили писту и неке инфраструктурне објекте.

Војска је успела да уклони неексплодиране пројектиле, а предстоје радови на асфалтирању оштећеног дела писте.

ПРИЗНАЊЕ 250. РАКЕТНОЈ БРИГАДИ

НАЈБОЉИ ПО ЧЕТВРТИ ПУТ

Припадници 250. ракетне бригаде ПВО четврту годину заредом заслужили су титулу најбоље јединице у саставу Ваздухопловства и противваздухопловне одбране (В и ПВО). Наиме, већ другу годину узастопце припадници те бригаде, на анализи борбене готовости В и ПВО, понели су ласкави епитет најбољих, а током две године које су претходиле том периоду били су и најбоља јединица у ранијем Корпусу ПВО. Другим речима, ово је већ четврта година како 250. рб ПВО потврђује да се и у тешким радним условима оспособљеност њених припадника и исправност ратне технике могу одржавати на задовољавајућем нивоу.

Како истиче командант 250. рб ПВО пуковник Станко Васиљевић, врло добра оцена, коју је његов састав добио за оно што је учињено на изградњи борбене готовости, плод је залагања целог тима људи који своје задатке обављају у оквиру двадесетчетворочасовног дежурства у систему ПВО. Посебним успехом припадници бригаде сматрају повећање исправности технике протекле године које је напредовала до нивоа који прелази 84 проце-

ната, од могућег броја расположивих средстава.

Основни задатак бригаде, а то је противваздухопловна одбрана ширег подручја града Београда, сигурно ће у наредном периоду бити проширен на целу Србију, напомиње пуковник Васиљевић. Обједињавањем јединица ПВО система "нева" и "куб", у том саставу концентрисаће се сва ватрена моћ Војске Србије усмерена на одбрану од налета ваздухоплова у нашем ваздушном простору.

Према речима пуковника Васиљевића, чак 90 одсто састава јединице врхунски је стручно оспособљено. Преосталих десет процената људства које је прешло у састав бригаде, махом из јединица Ратне морнарице, интензивно се обучава и по завршетку обуке преузеће своје дужности и наставити да ради са искуснијим колегама. Процес трансформације кроз који пролази Војска, у 250. рб ПВО не чека се пасивно, наглашава пуковник Васиљевић, већ му се иде у сусрет задржавањем и унапређивањем професионалног односа према задацима које бригада извршава. ■

А. АНТИЋ

УКРАТКО

ВОЈНОМЕДИЦИНСКА САРАДЊА СА НОРВЕШКОМ

Двочлани тим Команде здружене војномедицинске службе Краљевине Норвешке посетио је 512. наставни центар санитетске службе Војске Србије у Новом Саду, где је учествовао у припремању програма једномесечне обуке подофицира – инструктора санитетске службе.

Посета је реализована у складу с Планом билатералне војне сарадње између министарстава одбране две државе и наставак је све развијеније војномедицинске размене знања и искустава. ■

ИНСПЕКЦИЈСКИ ТИМ СРБИЈЕ У БиХ

Четворочлани инспекцијски тим Верификационог центра Србије спровео је инспекцију специфичног подручја у Босни и Херцеговини, у складу са одредбама Бечког документа из 1999. године.

Инспекција је отпочела у Министарству одбране у Сарајеву, након чега је тим обишао команду Ваздухопловних снага у Рајловцу, команду Логистике у Блажују, Ренцарски батаљон у Бутилама, команде 2. механизоване бригаде у Тузли и њених јединица у Семизовцу, Високом и Бутилама, команде 15. механизоване бригаде у Бијељини и 3. батаљона комбинованих родова 1. гардијско-механизоване бригаде у Орашју. ■

М. М.

ИНСПЕКТОРИ ХРВАТСКЕ ВОЈСКЕ У ПРВОЈ БРИГАДИ КОВ

У складу са билатералним споразумом и Бечким документом 99, инспекцијски тим Верификационог центра Републике Хрватске, који су чинили мајор Крешмир Бошњак и капетан Томислав Каштелан, спровео је инспекцију и оцењивање тачности података о активностима команди и јединица Прве бригаде Ков у Новом Саду.

Инспекцији у касарнама бригаде у гарнизонима Нови Сад, Бачка Топола и Сремска Митровица присуствовали су и инспектори капетан Клаус Стефенсен из Данске и наредник Јан Магенијас из Велике Британије.

О раду бригаде инспекторима је говорио командант пуковник Ђокица Петровић, док је пратећи тим Србије предводио потпуковник Велимир Бадњар. ■

Б. М. П.

ПОСЛЕДИЦЕ УПОТРЕБЕ КАСЕТНИХ БОМБИ

ЗАСЕДА ПОДМУКЛОГ УБИЦЕ

Непрецизне, најчешће дејствују са непредвидивом задршком, разбациане и скривене вребају жртве, углавном цивиле, неретко децу. Узимају животе недужних, наносе тешке ране и патње. Њихових остатака има на стотине хиљада "расејаних" на територијама где су вођени последњи ратови. Иако су касетне бомбе међу најнехуманијим средствима за "неутралисања живе силе", њихова употреба, упркос бројним апелима, није забрањена ниједном међународном конвенцијом. У тражењу одговора на питање шта даље чинити, недавно је у Тиру одржан састанак Међународног комитета Црвеног крста, који је организовао Црвени крст Либана, у сарадњи са Црвеним крстом Норвешке, а учествовали су и наши стручњаци.

Тир, живописни либански град, трговински центар, туристичко одређиште, стециште уметника... Препознатљива архитектура, срдачни људи, мирис мора и јужног воћа. Живот у лаганом ритму. Помало у сенци чувеног, некад гламурозног Бејрута, удаљеног осамдесетак километара, гиздавог лепотана Блиског истока, налази утеху која стиже у шаљивој узречници помораца "Сви путеви (ипак) воде у Тир".

И све би било као међу редовима путописне репортаже надахнутог човека од пера, да није политике и рата. Само толико. У својој историји Либан је више пута пустошен и обнављан, његова лепота из пепела ницала, а народ налазио нову снагу да крене од почетка. Последњи рат је много коштао и још више болео, последице су рушевине и жртве.

Овај пут нећемо се бавити високом политиком, дугогодишњим нерешеним питањима у том региону, ушанченим ставовима држава и влада, верском нетолеранцијом... Слово посвећујемо жртвама, тачније средствима која су учинила да то постану.

У савременим ратовима користи се арсенал убитачног оружја и средстава, па је свака подела на “хумана” и она која то нису, више иронични поглед на живот него чињенично стање. Ако већ постоји таква номенклатура, онда су касетне бомбе (муниција) свакако међу најнехуманијим. Суочена са готово свакодневним жртвама светска јавност негодује, од апела и протеста до осуде и згражања.

■ ЈОШ ЈЕДНО УПОЗОРЕЊЕ

Последњи рат у Либану и оно што је следило после потписивања мира јесу озбиљна опомена свету да се бар једног зла мора решити. Као што је познато, оштро су се сукобиле снаге Израела и Хезболаха. Током 34 рата и ваздушна удара, израелски авиони су засипали положаје противника тонама најразличитијих пројектила. Са колико успеха, то је за неку другу врсту анализе. Том приликом употребљаване су и касетне бомбе. Како једно зло увек ухвати под руку друго, Хезболах је узвратио по северном делу Израела ракетама такође пуњеним касетном муницијом! Наравно, опет су страдали цивили.

Израелске касетне бомбе завршавале су често на југу Либана, међу плантажама поморанџи и банаана, селима чији су житељи окренути пољопривреди, а рад у пољу значи једини извор егзистенције. Од краја рата, тамо је највише погинулих и повређених. Наравно, опасност још траје. То је био разлог недавно одржаног састанка Међународног комитета Црвеног крста у Тиру, који је организовао Црвени крст Либана, у сарадњи са Црвеним крстом Норвешке. Међународни комитет Црвеног крста Србије представљали су професор др Миодраг Старчевић, саветник за међународно хуманитарно право, и Саша Аврам, стручни сарадник за ширење знања о међународном хуманитарном праву. На окупу се нашло тринаест националних друштва Црвеног крста и Црвеног полумесеца.

“Надам се да ћемо одржавањем овог састанка у подручју које је тешко погођено по-

Професор
др Миодраг Старчевић

бљаване људи за рад, контаминирање тла, психолошки аспекти и уништавање инфраструктуре, озбиљно упозоравају.

“Управо тако. Тему морамо држати стално отвореном. У Тиру смо заседали у радним групама. Изнето је много података које ћемо проследити, делом јавности, углавном експертским групама из разних земаља. Следећи састанак на о овој теми одржаће се априла у швајцарском Монтреу, а потом следи велики експертски скуп у Норвешкој и читав низ састанака планиран за ову годину. Расправљаће се о војним, техничким и правним питањима везаним за употребу касетне муниције.

НЕПРЕЦИЗНЕ И ЗЛОЋУДНЕ

Када борбени авион избаци смртоносни контејнер, он се отвара у ваздуху, а оданде поиспада на стотине “бомбица” које “покривају” простор од 200 до 400 метара. У свакој се налази око 300 шрапнела који се распрскавају у пречнику од седмдесетак метара. При томе продиру у тло до дубине од 17 центиметара. Ако погођени и преживи, остају му тешке ране и трајне последице. Касетне бомбе су веома непрецизне, остаје око 40 одсто неексплодираних пуњења да дуго и неумољиво вребају жртву.

Неке делују привлачно на падобранчићима јарких боја, па неупућени, најчешће деца, лако посегну за необичном “играчком”. Неки упалачи су познати, али многи се држе у тајности. Машта конструктора и захтеви наручилаца су недокучиви. Јер како објаснити податак да се могу активирати и после дугих месеци или година мировања. Осим на механички додир, неке реагују приликом промене температуре, влажности ваздуха, најмањег потреса...

Касетна пуњења нису само специјалност авионских бомби. Могу се лансирати са ракетама па и неким артиљеријским оруђима.

Та врста муниције употребљава се од педесетих година прошлог века, током исцрпљујућег рата у Вијетнаму, па надаље. Напредак ратне технологије усавршио је њихову убилачку моћ до звона која мирољубивом човечанству звоне на узбуну.

следицама касетних бомби охрабрити учеснике да дају подршку уклањању неексплодираних муниција у свим угроженим земљама и развоју нових правила која би штитила цивиле од употребе овог оружја” – рекао је Сами ал Дахдах, Председник Црвеног крста земље домаћина.

Чуле су се озбиљне речи поткрепљене трагичним бројкама, јер трагичне последице трпи становништво свих региона у којима су вођени последњи ратови: Косово, Ирак, Авганистан, Либан...

Број жртава, нарочито деце, тешка рањавања, онеспособљавање људи за рад, контаминирање тла, психолошки аспекти и уништавање инфраструктуре, озбиљно упозоравају.

“Управо тако. Тему морамо држати стално отвореном. У Тиру смо заседали у радним групама. Изнето је много података које ћемо проследити, делом јавности, углавном експертским групама из разних земаља. Следећи састанак на о овој теми одржаће се априла у швајцарском Монтреу, а потом следи велики експертски скуп у Норвешкој и читав низ састанака планиран за ову годину. Расправљаће се о војним, техничким и правним питањима везаним за употребу касетне муниције.

Оно што за сада не постоји тиче се правног оквира који би забранио употребу касетне муниције. Чак и када нема за последицу људске жртве, што је ретко, уклањање и уништавање је веома опасно, сложено и скупо. Реч је о милионима долара које издваја међународна заједница. Код нас ће, на пример, тај посао финансијски подржати Норвешка.

Наша земља је међу онима које инсистирају на трајном решавању проблема, најпре техничке исправности, прецизности, уређаја за самоуништење након дејства... Једно је деј-

ствовати по положајима непријатељске армије, а неприхватљиво је да бомбе заврше у пољима, плантажама од којих људи живе, дечјим игралиштима...

Тешко је пребројати милијарде долара утрошених на производњу касетних бомби, а још теже сабрати трошкове да се лоцирају и униште. Ако томе додамо људске жртве, онда не постоји цена којом се могу изразити последице. До сада је у Либану откривено 100.000 неексплодираних кластер бомби на 359 локација, а већ је настрадало више од две стотине људи.

■ ЗАШТИТА ЦИВИЛА

Код нас постоји шест потврђених локација са неексплодираним касетном муницијом и још толико за које се озбиљно сумња да представљају опасност. Али ту се не може много учинити пре него што НАТО достави план циљева који су гађани касетним бомбама“ – истиче професор Старчевић.

Права размера драме и догађања најбоље се сагледава на терену.

“Имали смо прилику да обиђемо села на југу Либана, где је завршио велики број касетних бомби. Обишли смо породице настрадалих, и то су углавном била деца. За родитеље не постоје речи утехе. У срединама које су далеко од ужурбаног света, тамо где се живи на свој начин, ни одрасли, а камоли деца не знају каква опасност се крије од неексплодираних касетних муниција. Нажалост, рат их је научио и тим лекцијама. Либан је још једно упозорење. Зато је истрајност људи из Међународног комитета Црвеног крста и уопште свих националних организација више-струко оправдана.

Видели смо и рад екипа на терену. Фасцирају њихов ентузијазам, хладнокрвност, упорност да се пронађе сваки делић бомбе. И у идеалним условима то је тежак задатак, а подручје где су пале бомбе је све осим погодног за рад. Валовито тло, много густо растиња, промена правца ветрова... Све то умногоме отежава посао тимовима за разминирање“ – каже Саша Аврам.

Тешка тема увек нуди сложена питања и нимало лаке одговоре. Предуго је присутна, а проблеми су нагомилани. Једни чине огромне напоре да се том злу стане на пут, док други као

Саша Аврам

СТРАДАЈУ И МИНЕРИ

Минери су људи за које се оправдано каже да је опасност њихово занимање. Високообучени, психолошки припремљени, поштовано трагају и уништавају неексплодирани муницију. Али садржај касетних бомби је ноћна мора чак и за њих. Иако их брижљиво студирају, унапређују опрему и средства, ни то није довољно. Јавно признају да је сваки сусрет са подмуклим убицама прича за себе и неопisivа игра са смрћу. Најчешће се формирају тимови стручњака из разних земаља, прецизно се снима терен, планира и креће у акцију. Рад је у почетку тимски, а ризик сваког понаособ. За те људе мало је рећи да су храбри, јер живот стално стављају на коцку. Опет, шта би свет без њих?

Узбудљива прича у којој се преплићу срећа и туга дописана је и у Либану. Срећа када се муниција пронађе и уништи јер ће продужити нечији век, учинити детињство безбрижним. Туга, као последица трагедије када минер поклати свој живот да би други живели. До сада је Либану на хуманом задатку погинуло осам храбрих минера, а деветнаест њихових колега је рањено. Упркос томе, тимови минера настављају своју борбу на тешким фронтима...

НАРАМАК БОМБИЦА

У Либану је ангажовано 55 мешовитих и националних тимова за разминирање. Носилац посла је позната британска фирма МАГ и њима су подређени сви састави. Међу високопрофесионалним и врхунски опремљеним екипама један од најбољих је шведски састав. Колико је срећа важан фактор уверили су се и чланови наше делегације – њима су експерти фирме МАГ показали фасцинантну фотографију, на којој сељак носи читав нарамак “бомбица” које је нашао на плантажи. Једноставно их је “побрао”, а при том имао срећу да нису експлодирале.

БЕЗ ПОМОЋИ ПАСА

Значајни човекови помагачи готово су у сталном саставу специјалних јединица војске и полиције. Познати су по томе да, сем осталог, непогрешиво откривају дрогу и експлозив. Међутим, тимови који откривају остатке касетне муниције лишени су помоћи паса. Познато је да пас прилази сасвим близу сумњивом предмету и тек када прислони њушку даје знак о чему је реч. То би у случају кластер муниције представљало велику опасност, јер понекад сваки додир води у трагедију.

Највећи човеков пријатељ и сарадник на многим опасним задацима поштеђен је искушења да открије неексплодираних остатке касетних бомби и при том плати главом.

“Одмах након ратних догађања на Косову, покренута је иницијатива за њихову забрану у насељеним подручјима. Уследио је масовно подржан предлог за усвајање међународног уговора о такозваним експлозивним остацима рата, који је ступио на снагу 12. новембра прошле године. Тај уговор, односно Пети протокол Конвенције о класичном оружју, обавезује стране у оружаном сукобу да уклоне или пруже помоћ при уклањању било које муниције коју су користили и да обезбеде информације о њеним врстама и локацији. Међутим, Протокол не садржи посебна ограничења употребе касетних бомби или захтеве да се смањи проценат неексплодираних делова. Може се рећи да је циљ донекле постигнут, јер су многе државе и владе почеле озбиљно да преиспитују оправданост употребе тих средстава.

Уколико би се забранило дејство по насељеним местима и када би касетна муниција одмах експлодирала приликом пада, како је то предвиђено, односно ако би се одмах активирао уређај за самоуништавање код неактивираних бомби, хуманитарни проблем би био решен. То је технички сасвим изводљиво” – закључује господин Лежаја.

Иако су многе државе почеле да преиспитују, а неке и да мењају своју политику у вези са употребом касетне муниције, број земаља погођених овим оружјем и даље расте, цивили непрекидно страдају а конкретног међународног одговора још нема... ■

Бранко КОПУНОВИЋ

Жељко Лежаја

да окрећу главу. Тешко је рећи постоји ли оно што ми у последње време често називамо сукоб интереса, јер право и правда каткад не иду у корак. Очигледно да је потребно још много труда, рада и средстава како би се дошло до циља, а он је престанак страдања цивилног становништва.

Господин Жељко Лежаја, сарадник за Међународно хуманитарно право Међународног комитета Црвеног крста каже:

“Употреба касетне муниције не подлеже посебном слову Међународног хуманитарног права, осим

оног који чврсто важи за правила у оружаним сукобима. То су, пре свега, правило разликовања војника и цивила, те правило разликовања војних и цивилних објеката. Осим тога, реч је о забрани неселективних напада и правилу пропорционалности које спречава прекомерно страдања цивила у односу на постизање тактичке предности.

■ МЕЂУНАРОДНИ ОДГОВОР

Што се тиче употребе касетних бомби које се распрскавају у пречнику од неколико хиљада метара, њихова употреба у насељеним подручјима је сама по себи неселективна и налази се у супротности с правилном разликовања”.

Често се поставља питање зашто Међународни комитет Црвеног крста не заузме оштрији став о потпуној забрани употребе касетних бомби?

ДЕМИЛИТАРИЗАЦИЈА ДРЖАВНЕ ГРАНИЦЕ

ПРИЧА О ЧУВАРИМА

Од краја јануара ове године границе Србије, уместо војске, чува полиција, што је у складу са цивилизацијским напретком друштва, нормама Европске уније и жељом Србије да са комшијама оствари што боље међдржавне односе. Тиме је завршен скоро стогодишњи период у коме је државне међе на овим просторима контролисао војник, највернији чувар народног огњишта.

Још памтим часове српскохрватског језика и историје, на којима смо, тек основци, писали писма одважним људима, задуженим да чувају наш миран сан. Негде далеко, на граници, најчешће на веома неприступачним и непроходним планинама, на рекама и мору, граничари су даноноћно бдели, с оружјем у рукама и без страха у срцу, спремни да оштро и бескомпромисно реагују на сваки покушај повреде наших граница. Управо због њих, многи од нас, посебно они храбрији и снажнији, желели су да што пре стигну у године у којима се иде у војску, служи војни рок и с оружјем у руци брани отаџбину. Маштали смо о томе да и ми, негде у некој недођији, скривени од погледа преступника и шверцера, усамљени у ноћи, причамо с олисталим дрвећем, или верним вучјаком, спремни да зауставимо свакога ко би макар и помислио да науди нашој земљи. У тим дечачким сновима на граници је увек било лето, увек је била мирна ноћ и увек је граничар побеђивао и остваривао свој одговорни и витешки задатак.

У стварности, наравно, често није било тако. Од 1913. године, када су, 13. новембра, уредбом краља Србије Петра Првог Карађорђевића, оформљене граничне јединице српске војске, било је много крвавих дана, много је граничара дало живот у залог очува-

њу државне међе. Ако занемаримо ратне године, када су сви били "граничари", браниоци отаџбине и народног права на опстанак, најтежи период за чуваре наших граница био је период Информбироса, када су управо граничари били мета. Од 1948. године и Резолуције, па до помирења с Русима, на граници Југославије с Мађарском, Румунијом, Бугарском и Албанијом, готово свакодневно су бележени међугранични инциденти, а неретко и већи сукоби.

■ ПРВЕ ЖРТВЕ НАРУШАВАЊА РАВНОТЕЖЕ

Није то, међутим, био једини период у коме су наши граничари били прва жртва захваћења међдржавних односа, иако стоји да су, тада, управо они били циљ терористичких група које су у нашу земљу улазиле с подручја земаља Варшавског уговора. Слободно се може рећи да су граничари, у деценијама иза нас, увек први осећали последице готово сваке кризе, или поремећаја односа у свету, посебно у Европи и непосредној околини.

После Информбироса уследила је револуција у Мађарској, па совјетска интервенција у Чехословачкој, студентска '68, немири у Пољској... Режим контроле и обезбеђења на нашим границама мењао се и поштравао и у случајевима дестабилизације унутрашњих прилика, попут хрватског пролећа 1971. године, побуне Шиптара на Косову и Метохији 1981...

И тако до дана данашњег. Никад мира за граничаре, за људе чија је дужност – заштита државне територије – међу најсветијим задацима у историји.

На нашим просторима, трусним од памтивека, јер смо се зауставили на средокраћу Запада и Истока, на путу сиромашних ка богатима и моћних ка слабима, граничарски је позив увек био веома ризичан, опхрван тешкоћама свакојаке врсте, па и оне материјалне. Иако су животом бранили отаџбину и онда кад су други у миру уживали, одговарајућа награда некако је увек изостајала. Ако би, међутим, грешку направили и "страну војску у царство пустили, да роби и пљачка", у доба Византије, на пример, морали су штету

надокнадити. Границу средњовековне Србије чували су капуције, службеници на граничним прелазима, и крајишници. У Краљевини Југославији за државну међу биле су задужене граничне трупе, а у социјалистичкој је гранична заштита била саставни део заштите државне територије. До 1953. године за границу је био надлежан КНОЈ, а касније су оформљене граничне јединице ЈНА.

Данас на границама Србије више нема војника. То никако не значи да њене границе нису сигурне и безбедне као раније. Демилитаризација граница обављена је у складу с нормама које важе у Европској унији, у земљама чланицама Партнерства за мир и развојем, цивилизованом свету. Од краја јануара на српским државним међама су припадници Граничне полиције, међу њима, наравно, има и бивших припадника војске.

– Посао преузимања контроле државне границе, за који је нашим суседима требало од три до пет година, ми смо завршили за нешто више од годину и по дана – напомиње пуковник Стојан Коњиковац, доскорашњи начелник Одељења за послове граничне службе Генералштаба Војске Србије. – Захваљујући веома доброј сарадњи с Управом граничне полиције Министарства унутрашњих послова и квалитетним припремама, које смо спровели до средине августа 2005. године, практични део предаје надлежности реализовали смо веома брзо, тако да наши наследници на граничним прелазима, припадници Граничне полиције, своје задатке могу да извршавају веома ефикасно, а ја могу да кажем да границе Србије остају у сигурним рукама – подвлачи пуковник Коњиковац.

■ НАЈТЕЖЕ ПРЕМА АЛБАНИЈИ

Тешкоћа ће, наравно, увек бити. Јер оне су саставни део живота на граници. О томе најбоље сведоче сећања доскорашњих граничара Војске Србије, али и оних ранијих, који су даноноћно патролирали једва проходним стазама Проклетија, често пртећи снег целица, висок и више од метра. О томе сведоче бројни команданти граничних батаљона, командири чета и водова за интервенцију, командири караула, али и мештани без којих дужност граничара и не може да се обавља на прави начин. Најтеже је, наравно, било на граници с Албанијом, где правога мира готово да и није било.

– Дешавало се да у једном дану наши граничари ухвате и по неколико стотина илегалних прелазника, а последњих година двадесетог века веома чести су били и упади шиптарских терориста – каже

ПОЛИЦИЈА УМЕСТО ВОЈСКЕ

У августу 2005. године, када је започета реализација Споразума о предаји границе МУП-у, на обезбеђењу државне међе били су ангажовани 10 граничних батаљона и два дунавска одреда, са око 2.600 припадника.

Демилитаризација границе практично је почела 15. августа 2005, када је полицији уступљен посао обезбеђења државне границе према Мађарској. Преузимање међе према Румунији отпочело је 5. децембра исте године, а према Бугарској 15. маја 2006. До краја прошле године полиција је преузела послове контролисања државне границе према Хрватској и Босни и Херцеговини. На крају, 26. јануара завршена је и примопредаја на међи с Македонијом, тако да, од тог дана, границу Србије не чувају припадници Војске.

Погранична полиција преузела је од Војске и све непокретности на државној граници, али и већи део покретних средстава која су граничари Војске Србије користили у обезбеђењу границе.

И ГРАНИЧАРИ СУ СПЕЦИЈАЛЦИ

До 2005. године на пословима контроле државне границе Србије, укупне дужине од око 2.115 (2.359) километара, било је ангажовано 2.638 припадника Војске Србије, а међу њима је готово 1.370 било професионалних официра и подофицира.

Распоређени у 10 граничних батаљона и два Дунавска одреда, граничари Војске Србије даноноћно су контролисали државну међу наше земље, надмудрујући се с илегалним прелазницима, шверцерима и терористима и спречавајући их у остваривању често и најагресивнијих намера према нашој земљи.

Извршавајући своје одговорне задатке припадници граничних јединица често су били истински специјалци. Опремљени најсавременијим оружјем, модерном оптоелектронском опремом и најквалитетнијим средствима везе којима располаже Војска Србије, наши граничари су различитим тактичким радњама, поступцима и активностима, налик оним које реализују и друге специјалне јединице, остваривали непоновљиву улогу првих бранилаца Србије.

Пуковник Стојан Коњиковац

Потпуковник Горан Сорак

Али с границе нису одлазили. Јер тамо, у пограничним местима живи се хуманије, људи су ближи једни другима, не само на караулама, где се традиционално живи "за другог и с другим" већ и у слободно време, у оне ретке сате кад ниси на дужности.

Зато некадашњим граничарима сећања на дане проведене на караули често више вреде и значе него живот који проводе данас, далеко од границе и живота на њој. ■

потпуковник Горан Сорак, дугогодишњи командир граничног вода и чете, па командант батаљона. – У то доба пленили смо на стотине комада пешадијског оружја, а неретко и артиљеријског наоружања. Стални састанци југословенско-албанских мешовитих комисија, чак и на највишем нивоу, нису много помагали. Илегални преласци с албанске на нашу територију били су све масовнији, посебно непосредно пре 1998. године.

О напорима граничара на том делу југословенске и српске границе сведоче и имена караула, дата у знак сећања на погинуле чуваре државне међе.

Тешко је било и на недефинисаним границама. Услови живота на тим деловима државне границе често су се граничили с неподношљивим. Граничари су живели у контејнерима, или безусловним баракама, често с оружјем испод кревета, за случај хитне интервенције.

На рекама и мору живело се нешто другачије него на копну, али је задатак увек био исти. "Пловећим караулама" највише проблема задавали су наоружани шверцери рибе, касније и дувана, који се нису либили и да запуцају на граничаре. Шверцери "белог робља" бивали су најсуровији.

Обављајући своју одговорну дужност и често ризикујући животе у извршавању многобројних задатака, граничари су на уму увек имали своју најсветију обавезу – очување државне границе. Зато им није било тешко да на граници остану и по деценију, или две, жртвујући не само своју, већ и будућност своје деце. Живот у пограничним местима, без школа и факултета, без позоришта, биоскопа и опремљенијих продавница, далеко од популарних и друштвеним животом много богатијих градова и гарнизона, није био лак ни родитељима ни деци. Супруге официра и подофицира граничне службе нису увек успевале да нађу посао, а деца су до својих школа често и пешачила. Средњу школу обично су завршавала у местима удаљеним од својих домова и по неколико десетина километара.

Душан ГЛИШИЋ

Друга конференција о ECDL-у

ПРИЗНАЊЕ ВОЈНИМ ИНФОРМАТИЧАРИМА

На Другој конференцији о ECDL-у (European Computer Driving License), која је одржана 22. фебруара у Привредној комори Београда, за најуспешнији ECDL тест центар у нашој земљи за протеклу годину, признање у виду умреженог глобуса, од председника Јединственог информатичког савеза Србије Ђорђа Ђукића примио је, у име Министарства одбране, продекан за наставу Војне академије пуковник др Владимир Грујић.

Као што је познато, Националном стратегијом развоја информационог друштва, коју је усвојила Влада Србије средином прошле године, а по препорукама ЕУ и УН, ECDL (Европска до-

звола за коришћење рачунара) дефинисан је као свима неопходни и основни стандард за познавање рада на рачунарима. Зато је и на тој веома посећеној конференцији, коју су организовали Јединствени информатички савез Србије и Привредна комора Београда, било речи о резултатима и искуствима оствареним у нашој и суседним земљама у тој важној области.

О првим, али зато ништа мање значајним успесима ECDL пројекта у војној средини, на скупу је, са веома запаженом презентацијом, резултате полугодишњег рада представио потпуковник Жикица Милинковић, ECDL координатор Министарства одбране. Милинковић је нагласио да је у МО и ГШ ВС овај пројекат наишао на велико занимање и да у наредном периоду у МО предстоји формирање нових тест центара и кабинета за припрему, обуку и тестирање, пре свега, војних, али и субјеката из грађанства и државне управе. Према његовим речима, само у првом циклусу, од укупно 245 високих војних руководиоца, ECDL тестове успешно је положило њих 203, што је сасвим извесно – изузетан успех. ■

Д. МАРИНОВИЋ

ПРИВЕДЕНА ЧЕТИРИ ПРИПАДНИКА РЕГУТНОГ ЦЕНТРА НИШ

Припадници Војне полиције и Војнобезбедносне агенције привели су четири припадника Регрутног центра Ниш, због постојања основане сумње да су извршили кривично дело примања мита, а затим их предали истражном судији Окружног суда у том граду на даљу надлежност, наводи се у саопштењу Управе за односе са јавношћу Министарства одбране Србије.

Истражни поступак о наведеном случају је у току, а истрагу воде Окружно јавно тужилаштво и Окружни суд у Нишу. ■

У Регионалном тренинг центру за комуникације у Скопљу, од 19. до 23. фебруара 2007. одржан је први медија тренинг за тренере, који је похађало 12 запослених у Министарству одбране Србије, али и припадници Војске Србије. Пројекат је подржала Амбасада Велике Британије у Београду.

Циљ те акције јесте едукација и практична обука запослених у Министарству одбране и Војсци Србије за извођење медија тренинга. Полазници курса савладали су основне принципе односа са јавношћу и комуникацијских вештина како би што успешније радили са медијима. Обуку су изводили тренери Министарства рада и социјалне политике и Министарства унутрашњих послова Македоније, који су курс за медија тренере завршили у Швајцарској.

У оквиру тог пројекта, који заједно спроводе Регионални тренинг центар за комуникације из Скопља и Министарство одбране Србије, биће одржана још два курса у Скопљу и Београду. После завршетка полазници ће бити обучени за извођење медија тренинга својим колегама у Министарству одбране Србије. ■

А. ГАЈИЋ

ПОСЛОВНА САРАДЊА ВМА И ДДОР НОВИ САД

Начелник Војномедицинске академије у Београду генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић и генерални директор Акционарског друштва за осигурање и реосигурање ДДОР Нови Сад Дарко Ботић потписали су Уговор о пословној сарадњи, 23. фебруара у Београду.

На основу тог документа, грађани који су себи обезбедили допунско здравствено осигурање код Осигуравајућег друштва ДДОР из Новог Сада, моћи ће да користе поједине медицинске услуге на ВМА. ■

В. П.

ТАКМИЧЕЊЕ У КОРАЧНИЦАМА

У новосадској касарни "Југовићево", поводом Дана Војске, а на иницијативу Команде Прве бригаде Колнене војске, 13. фебруара одржано је завршно такмичење у корачницама, на коме је наступило седам најбоље пласираних ешелона старешина и војника Прве бригаде из гарнизона Нови Сад, Панчево, Сремска Митровица и Бачка Топола. У такмичењу, које је претходило финалном, учествовале су све јединице бригаде ранга чета-батерија.

Жири је ценио све, од војничког изгледа, корака, до мелодичности и стихова које су испевали сами учесници такмичења, које је после дужег времена вратило песму у касарне и војничке стројеве.

По оцени жирија, најубедљивији свеукупни утисак оставиле су старешине и војници ешелона Прве механизоване чете 16. механизованог батаљона из гарнизона Сремска Митровица, којима је пуковник Ђокица Петровић, командант бригаде, на пригодној свечаности уручио заслужено признање. ■

Б. М. П.

ОДБРАНА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 18

ОДБРАМБЕНА ИНДУСТРИЈА СРБИЈЕ

У НИСКОМ ЛЕТУ

Какав је власнички профил, а какав асортиман производа у шест фабрика Одбрамбене индустрије Србије, какви су проблеми са којима послују, докле се стигло са конверзијом, социјалним програмом, али и какве су перспективе тих производњи, с обзиром на чињеницу да су некада биле окосница извоза наше земље, само су нека од питања са којима се колективи из те бранше свакодневно сусрећу. Иста та питања поставили смо нашим саговорницима у покушају да нађемо аргументоване одговоре, како бисмо о овом важном сегменту производње имали колико-толико стварну слику, или бар неопходне делове у мозаику који ће свако од нас сам саставити.

ПУКОВНИК МР ДАНКО ЈОВАНОВИЋ,
ЗАСТУПНИК НАЧЕЛНИКА УПРАВЕ
ЗА ОДБРАМБЕНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ

ОРИЈЕН- ТАЦИЈА НА ИНОСТРАНО ТРЖИШТЕ

Одбрамбена индустрија Србије, и поред проблема који су јој обележили пословање у блиској прошлости, може да подмири 50 до 60 одсто потреба Војске. Због тешке материјалне ситуације у систему одбране, понајпре нередовног финансирања, ангажовано је само неколико процената постојећих капацитета фабрика наменске производње. Док се не оконча реформа српске војске, реорганизују њени састави и превазиђу проблеми вишка наоружања и опреме, потенцијали предузећа неће бити довољно искоришћени. Зато је потребно подржати њихова извозна опредељења и модернизацију.

Ако привредног потенцијала Републике Србије чини и шест предузећа из групације Одбрамбена индустрија Србије – *Застава-оружје* из Крагујевца, *Први партизан* из Ужица, *Компанија Прва Искра – Наменска* у Баричу, затим, у Лучанима *Милан Благојевић – Наменска*, *Слобода* из Чачка и Холдинг компанија *Крушик* из Ваљева. Већински власник поменутих фабрика је сте Република Србија. Министарство одбране је, међутим, одговорно за њихову производну програмску оријентацију. Представници Министарства, пропорционално уделу државног капитала у фабрикама одбрамбене индустрије и, на основу *Закона о одбрани*, *Одлуке Савезног уставног суда* и *Закона о предузећима*, ангажовани су у управним и надзорним одборима, те у скупштинама тих предузећа.

Са пуковником мр Данком Јовановићем, заступником начелника Управе за одбрамбене технологије Сектора за материјалне ресурсе у Министарству одбране, разговарали смо о успелности капацитета војне наменске индустрије, потребама Војске за њиховим производима, проблемима који оптерећују њихово тржишно пословање и перспективи наше одбрамбене индустрије.

□ *За шта је надлежна Управа за одбрамбене технологије у предузећима наменске индустрије?*

– Политика планирања одбрамбених материјалних ресурса – природних, финансијских, привредних и осталих потенцијала који се ангажују за потребе одбране Републике Србије, у надлежности је Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране. Управа за одбрамбене технологије, као унутрашња организацијска јединица Сектора, јесте стручни орган који планира и организује научно-страживачки рад у области одбрамбених технологија. Одговорна је за одржавање и ремонт средстава наоружања и војне опреме, али и организацију, односно планирање производње војних техничких капацитета, сходно потребама Војске Србије, које су предвиђене њеним стратешко-доктринарним опредељењима и нормативним документима. И контрола квалитета производа наменске индустрије – оних који се производе за наше потребе, а често и извозних производа предузећа, један је од задатака Управе.

□ *Колико су, заправо, успелни капацитети Одбрамбене индустрије Србије?*

– Капацитети предузећа за производњу наоружања и војне опреме у Србији усмерени су и на домаће и на инострано тржиште. Постојећи ресурси фабрика могу успешно да задовоље захтеве различитих купаца у земљи и свету.

Одбрамбена индустрија Србије, и поред проблема који су јој обележили пословање у блиској прошлости, може да подмири 50 до 60 одсто потреба Војске Србије. Због тешке материјалне ситуације у систему одбране, понајпре нередовног финансирања, ангажовано је само неколико процената постојећих капацитета наменске индустрије. Министарство одбране је, на пример, са Одбрамбеном индустријом у току 2005. године уговорило куповину средстава наоружања и војне опреме у вредности од 60,4 милиона, а за 2006. годину око 93,5 милиона динара, што је занемарљиво мало у односу на стварне потребе Војске и могућности наше одбрамбене индустрије. У току је реализација уговорених послова.

Ипак, док не модернизујемо Војску Србије, не решимо проблеме вишкова наоружања и војне опреме, односно не окончамо

– Ваља знати да је стање у нашој одбрамбеној индустрији година уназад веома тешко. Узроци томе су, између осталог, лоша финансијска ситуација у систему одбране и губитак међународног тржишта за пласман производа војне индустрије.

Да би се унапредило стање у тој привредној области, 2005. године Влада Републике Србије усвојила је *Концепт реструктурисања предузећа из група Одбрамбене индустрије Србије*. Тај модел подразумева бројне организационе промене у предузећима наменске индустрије, финансијску и програмску консолидацију, али и смањење броја запослених. Током 2006. године надлежне државне институције конвертовале су дуговања фабрика наменске у трајни улог Републике Србије над њиховим капиталом – према Министарству одбране у вредности од 2,26 милијарди динара, са стањем од 31. децембра 2004, али и осталим јавним предузећима, чија потраживања од 31. децембра 2004. износе око 667 милиона динара. На тај начин предузећа су и додатно финансијски релаксирана, чиме су, делимично, створени услови за њихову производну консолидацију и успешан излазак на међународно тржиште.

Окончан је и први круг социјалног програма, за 2.723 радника наменске индустрије, који су заједнички помогли Влада Републике Србије и Министарство одбране. Министарство је финансирало стимулативне отпремнине, у вредности од 703 милиона динара, средствима које је позајмило од Републике Србије. Тај новац систем одбране је требало да врати држави до 30. новембра 2005. из Фонда за реформу, односно из финансијских средстава која добије продајом вишка војних непокретности.

Фабрика *Застава-оружје* из Крагујевца, додуше, није у потпуности реализовала социјални пројекат према *Концепту реструктурисања*. Пошто од оснивања Фонда за реформу система одбране није било остварених прихода продајом вишка непокретности, а у међувремену се распала и државна заједница Србија и Црна Гора, те је и Фонд престао да постоји, Министарство одбране још није

реформу система одбране, капацитети одбрамбене индустрије Србије неће бити довољно искористићени и упослени. Зато им треба дати приоритет у извозној оријентацији, јер су њихови производи културни на тржишту.

□ *Како су надлежне државне институције превазишле проблеме обостраних финансијских дуговања Министарства одбране и српских фабрика за производњу наоружања и војне опреме?*

Први круг социјалних програма за запослене у одбрамбеној индустрији, који се односио на 2.723 радника, заједнички су помогли Влада Републике Србије и Министарство одбране. Министарство је финансирало стимулативне отпремнине, у вредности од 703 милиона динара.

Током 2006. године надлежне државне институције конвертовале су дуговања фабрика наменске у трајни улог Републике Србије над њиховим капиталом – према саопштењу Министарства одбране, у вредности од 2,26 милијарди динара.

Министарство одбране је са Одбрамбеном индустријом Србије, у току 2005. године, уговорило куповину средстава наоружања и војне опреме у вредности од 60,4 милиона, а за 2006. годину око 93,5 милиона динара, што је занемарљиво мало у односу на стварне потребе Војске и могућности наше одбрамбене индустрије.

вратило позајмљена новчана средства Републици Србији. У сваком случају, Министарство је, одрицањем од дугова наменске и позајмицом од државе, знатно помогло стабилизацију и опстанак фабрика војне индустрије.

□ *Шта ће, надаље, учинити Министарство одбране?*

– Сектор за материјалне ресурсе формирао је радни тим, који ће, на основу анализе ефикасности производње, програмске оријентације, садашњег нивоа технолошког развоја и организације предузећа одбрамбене индустрије, пратећи токове у производњи наоружања и војне опреме и уважавајући искуства страних земаља у тој области, прецизно дефинисати правце организационо-ста-

тусних промена у тим предузећима. Модел ће првенствено зависити од потреба Војске Србије, што дефинише Управа за развој Генералштаба, али и од њене бројне величине.

Истовремено, због недовољне упослености капацитета Одбрамбене индустрије Србије, Управа за одбрамбене технологије је, у складу са одлукама Владе Републике Србије, покренула иницијативу да се што пре реализује и други круг социјалног програма. Зато је од свих предузећа наменске затражила да одреде број запослених радника у будућности. Како систем одбране још нема потребне стратешко-доктринарне документе који дефинишу обим и структуру потреба Војске у средњорочном и дугорочном периоду за производима наоружања и војне опреме, он ће, у том смислу, подржати процене и предлоге фабрика.

Ради коначног опоравка српске одбрамбене индустрије – финансирање санације, конверзију, модернизацију техничких капацитета, те увођење нових технологија у фабрике, Управа предлаже да се формира Фонд за

одбрамбену индустрију који би планирао и водио све активности.

□ *Каква је перспектива наше одбрамбене индустрије када је реч о војним програмима?*

– Имајући у виду респектабилно искуство предузећа, сачуван стручни и технички потенцијал, Одбрамбена индустрија Србије ће, после реструктурисања и опоравка, опстати, те допринети привредном развоју Србије у целини. Стога ће се Министарство одбране у процесу опремања наоружањем и војном опремом, у складу са технолошким могућностима фабрика и економском оправданости захтева, приоритетно одредити за домаће привредне и научне капацитете. Када је реч о набавци техничких средстава и опреме из увоза, Министарство ће подржати заједничке пројекте фабрика са иностраним или осталим партнерима, првенствено ако они упошљавају домаће привредне ресурсе и обезбеђују трансфер савремених технологија.

Страна искуства говоре да је значајно сачувати предузећа одбрамбене индустрије у државним оквирима. САД и Велика Британија су се, у протеклом периоду, суочиле са тешкоћама због приватизације фабрика за производњу наоружања и војне опреме – велики финансијски губици, немогућност контроле и бројне злоупотребе, па данас поново настоје да их поврате под државно окриље.

Како су предузећа наше одбрамбене индустрије врло значајна за систем одбране земље, али и укупну државну привреду, потребно је да им Влада Републике Србије, у договору са министарствима привреде и финансија, али и Привредном комором, омогући различите извозне послове, финансијску помоћ и повољне кредите, те обезбеди ваљану заштиту њихових интереса. ■

В. ПОЧУЧ
Снимио 3. ПЕРГЕ

КОМПАНИЈА "СЛОБОДА", ЧАЧАК

И ИМЕ И ЗНАЊЕ

Компанију водим већ 13 година и могу слободно да кажем да је 2006. била најгора за нас. Био сам у Компанији када смо бомбардовани и скоро потпуно уништени, када је велика инфлација харала Србијом, када је стабилизovan динар, а *Слобода* изгубила више од пет милиона марака обртних средстава, када смо пословали под санкцијама, без могућности извоза, али ниједна од тих година није била слична 2006. Да бисмо извезли робу потребне су нам три врсте дозвола: дозвола за извоз, дозвола за транспорт и дозвола за слетање и прелетање авиона, ако се роба тако транспортује. У издавање тих дозвола укључена су четири министарства, и увек негде неко укочи читав процес – каже Радомир Љујић, директор тог предузећа.

Нakon педесет година развили смо се у компанију чији годишњи приход премашује 120 милиона долара. Од тога четвртину производње извозимо остварујући приход од 30 милиона долара. У компанији ради око 5.000 запослених у 30 производних погона. *Слобода* поседује 65 продавница и 32 сервиса широм Југославије и има представништва у Македонији и БиХ. Укупна површина пословног простора којим располажемо је 130.000 метара квадратних. *Слобода* послује под именом компанија *Слобода Д. Д.* Чачак. У оквиру деоничарског друштва учешће друштвеног капитала износи 100%. Компанија је организационо и производно подељена на три целине: наменску производњу, апарате и алатницу – записано је у Монографији која прати 55 година Компаније "Слобода" за период 1991–1998. године.

■ ВОЈНИ ПРОГРАМ

Тако је уистину и било. А онда је уследило бомбардовање у коме су страдали многи погони *Слободе*, држава је још једном променила име, а променили су се и многи услови пословања. Како је данас стање у овој компанији у односу на њене почетке говори нам њен генерални директор Радомир Љујић:

"Компанија *Слобода* је основана 1948. године одлуком владе ФНРЈ и од тада послује као државно, односно војно предузеће. Како се развијала тадашња Југославија, тако се успостављала и историја фирме. После прве кризе педесетих, компанија *Слобода* је почела и цивилну производњу. Војна производња се развијала у складу са захтевима војске (ЈНА). Прво се кренуло са асортиманом противавионске муниције, 1951. године, а први производ био је метак *еликон*. Шездесетих је отпочела производња тромблонских мина, које су дуго биле основни производ *Слободе* и за домаће тржиште, и за извоз, посебно Ирак. Од осамдесетих Компанија креће са производњом ракетних средстава. Прва произведена ракета била је *зоља*, пројектована 1979, освојена 1981. године, а касније су се још две ракете нашле у лепези производа *Слободе*: *оса* и *пос бд*.

После распада Југославије 1991. године *Слобода* добија нови задатак – артиљеријску муницију. У наредне две године креће нови развојни циклус *Слободе* и одређује период који је уследио. Данас је у нашем производном програму, осим основног програма и неколико нових артикала, артиљеријски програм муниције 66 мм, 100 мм, 105 мм, 122 мм, 125 мм и 155 мм. У међувремену је развијена ракета *оса*, а основни програм се и даље развија. Њега чини противовионска муниција од 20 до 57 мм, муниција за бацаче граната 40 мм, муниција за аутоматски бацач граната 30 мм...

Асортиман производа Компаније *Слобода* броји око 150 артикала. То је фабрика која има можда најшири производни програм, са значајним артиклима и у овом моменту вероватно и најзначајнији партнер Војске Србије. Нажалост, та позиција се не читава и у нарубинама робе”.

■ ЦИВИЛНИ ПРОГРАМ

Други део фабрике, цивилна производња, развијао се упоредо, ослањајући се на развој апарата за домаћинство. И у том делу *Слобода* је била веома запажена на домаћем тржишту, можда и најјачи произвођач беле технике после *Горења*. У тој фабрици освојена је технологија производње машина за прање веша, машина за прање посуђа, фриџидера. Данас тај део Компаније, под називом *Слобода – Апарати* производи само два артикла: шпоре и усисиваче, и то мали број.

“Наше стратешко опредељење јесте да нађемо доброг партнера за зависно предузеће и да га на најбољи начин заштитимо и оспособимо за једну озбиљну производњу. Решење је у проналаску партнера који се бави производњом беле технике и има тржиште у Западној и Средњој Европи, а који би својим доласком овде могао да производи и пласира робу према недавно потписаном уговору о слободној трговини на западном Балкану, од Хрватске до Молдавије, укључујући Румунију, Србију, Бугарску, БиХ, Црну Гору и Албанију, на значајном тржишту које има више од 50 милиона становника. Мислим да ће тај аргумент полако постати доминантан, и да ћемо многим произвођачима беле технике на тим тржиштима постати интересантни. *Слобода* има име, и то је оно што је сигурно, има знање, али нема довољно новца и инвестиција да би била озбиљан произвођач апарата за домаћинство.

Скоро смо обавили разговор са једном озбиљном фирмом из Пољске која се бави производњом малих кућанских апарата. То је фирма *Зелма*, а она производи милион усисивача годишње, што је три пута више него што је *Слобода* икада произвела у својој историји. Усисивачи су им доста добри и извозе их у Немачку и Русију. Сигурно је да ћемо ми после потписивања уговора о слободној трговини Западног Балкана и ратификације уговора о слободној трговини са Русијом постати интересантни за све те земље, а да ће пољска фирма бити значајан партнер, можда и стратешки за *Слободу – Апарати*.”

Који је проценат државног власништва у *Слободи*, да ли је то предност или недостатак за пословање, то су нека следећа логична питања за њеног директора.

“Почели смо као државна фирма. Шестог октобра 1950. фабрика је предата радницима, као што је то учињено са свим фабрикама послератне Југославије. На Скупштини Компаније 2003. године донели смо одлуку да поново вратимо држави 51% власништва. Када смо добили понуду да поново подржавимо Компанију, ми смо је разумели на прави начин. Помислили смо да ћемо том одлуком

добити две веома важне ствари. Прво, да ћемо добити не више трговинског већ стратешког партнера и, друго, да онај који је оснивао предузеће, учествовао у његовом развоју – логично буде и његов власник. У зависности од модела приватизације радници могу бити власници од 15% до 30% акција. Уз све то, имали смо и обећање Министарства одбране да ћемо после тог утврђивања власништва добити упосленост од 25% капацитета за потребе Војске. Тај други део, нажалост, није остварен. Процент упослености за потребе Војске је све мањи и мањи, а у 2006. години био је испод 3%. Почела је и 2007. година а ми још увек немамо ниједан уговор са Војском. Верујем да ће и ту коначно нешто морати да се промени. Проблем се усложњава ако, хтели то ми или не, признамо да *Слобода* нема артикле за тржишну производњу, јер ми радимо само војну муницију, наше производе могу да купе само војска или полиција, само државни органи. То је управо оно што нас спутава, што је под апсолутним режимом дозвола, са чим имамо и највеће проблеме. Конверзија војне индустрије је, што се тиче *Слободе*, завршена пре 45 година, када је издвојен део са кућним апаратима. Војна фабрика од тада развија само војне производе, а цивилна – цивилне. Имали смо алатницу, која је правила алате за обе фабрике, имали смо предузеће Јединство које је енергетски снабдевало обе фабрике, имали смо сервис, који је сервисирао наше производе...

Генерални директор Радомир Љубић

Кажем, конверзија је извршена давно, данас је само донета одлука да се тај цивилни део прода, то је једина разлика. Наравно, уколико не нађемо домаћег партнера, мораћемо да нађемо страног. За то нам је потребна дозвола.

Има доста простора за улагање, јер Компанија *Слобода* жели да буде лидер у производњу наоружања и војне опреме на овим просторима. Посебно сада, са уласком у Партнерство за мир биће могућности са спајање са западним земљама са којима до сада нисмо имали сарадњу. Очекујем, јер смо јефтинији, имајући у виду квалитет, да ћемо за њих производити поједине артикле, посебно што ми производимо и западне и источне калибре. Верујем да нас на том тржишту чекају бољи и већи купци, али је пут дуг. Треба га савладати. Ми континуирано радимо за Министарство одбране Аустрије, већ седам, осам година смо њихови редовни добављачи, отварају се могућности за сарадњу са Француском, са Италијом имамо већ неке мале послове, са Белгијом се спремамо на нешто већи посао. Зато је моја порука, као дугогодишњег привредника, да они који се не баве привредом, не сметају онима који се њоме баве. То ће онда бити добро за све. Онда ће имати од кога да се наплаћују порези и доприноси, а овако, кад не радимо довољно, нема ничега.”

■ ДРЖАВА ЈЕ НАШ ВЛАСНИК

Имајући све поменуто у виду, поставља се и питање упослености капацитета?

“Упосленост капацитета у последње три године опада. Први разлог сам поменуо, поруџбине Војске су биле све мање. Договорена је и са свим надлежним инстанцама усвојено да ће Војска *Слободу* упослити са 1.200.000 норма сати. Последње две године купљено је мање од 51.000 норма сати, што је више од двадесет пута мање него што је речено, усвојено и написано. Други озбиљан проблем који се појавио 2006. године је стопирање послова за које смо имали редовне дозволе, а то је велики уговор од 4,5 милиона долара извоза

за Грузију, одобрен од Владе СЦГ у децембру 2005. године, онда су уследиле делимичне испоруке да би у августу 2006. године тај посао био заустављен. И уместо да имамо једну успешну и чисту годину, имали смо два велика удара. Други је био одбијање захтева за нове дозволе за послове са Јерменијом и још неке извозе у вредности од око 11 милиона долара.

Компанију водим већ 13 година и могу слободно да кажем да је 2006. година била најгора за нас. Био сам у Компанији када смо бомбардовани и скоро потпуно уништени, када је велика инфлација харала Србијом, када је стабилизован динар а Слобода изгубила више од пет милиона марака обртних средстава, када смо пословали под санкцијама, без могућности извоза, али ниједна од тих година није била слична 2006.

Да бисмо извезли робу потребне су нам три врсте дозвола: дозвола за извоз, дозвола за транспорт и дозвола за слетање и прелетање авиона, ако се роба тако транспортује. У издавање тих дозвола укључена су четири министарства, и увек негде неко укочи читав процес. Или је у питању незнање људи који се баве одбрамбеном индустријом, мислим на оне који су добили ингеренције над нама, а никада их раније нису имали. Или постоји намера да се ми угасимо, при том не мислим на врх државе, већ пре на неке сиве чиновнике који себи дају већа права него што их реално имају. Постоји и проблем са позицијом наше државе у односу на робу коју ми производимо, која јесте политичка, али је и економска категорија.

Држава нам је надокнадила штету насталу прекидом уговора са Грузијом. То је у реду, али другу штету коју смо имали јер нисмо добили дозволу за Уговор са Јерменијом вредан 6,5 милиона долара држава није прихватила да надокнади. Наша држава ће морати да се коначно определи око тога шта се поштује. Да ли се поштују Уједињене нације, билатерални односи, политике великих сила? Јер, ако будемо питали стално некога где смо да извозимо, ми нигде нећемо продавати. А што је најинтересантније, те исте велике земље на тим истим местима, где нама није дозвољено, продају муницију. Ми и даље чекамо дозволе за Јерменију, преда мном је чак могућност за уговор вредан 17 милиона долара...

Слобода може врло лако да уговори посао у вредности двадесет, тридесет милиона долара. У ствари, већ је и уговорила, али је неизвесност око дозвола све већи проблем. Имамо могућност да се подигнемо, да поново будемо озбиљна фирма, што смо увек били. Али озбиљна фирма је она која има озбиљне послове. Уз све ово

желим да нагласим да је Слобода у последњих десет година имала највећи развој у својој историји – освојила је 85 нових производа."

Питање контроле квалитета и међународних стандарда је ту посебно важно.

"Слобода поседује сертификат ИСО-9001. Прошле године смо имали проверу квалитета коју смо без проблема задовољили. А оно што је занимљиво и за што верујемо да важи за свих шест фабрика одбрамбене индустрије, јесте да ми сви тај сертификат имамо од оснивања. Правила понашања у војним предузећима су од самог почетка била таква, од уласка материјала, до изласка производа. Зато су наши производи присутни у скоро свим земљама света.

Две су прекретнице, које видим за војне фабрике Србије. Или ће држава коначно да буде власник и оног остатка друштвене својине, јер свако од ових предузећа има тај део који није приватизован. У том случају ће 15% да подели радницима од укупног капитала, а да вредност тог капитала који преузима држава уложи у развој тих шест предузећа, тако да улагањем у развој добије власништво. Мислим да би се једино тако и на најбезболнији начин завршила приватизација предузећа одбрамбене индустрије.

Шта следи после тога?

Уколико држави то представља баласт било које врсте, она увек може да изађе на берзу и да понуди своје акције, радници такође на тој истој берзи нуде своје акције, и тако се онда одвија процес мењања структуре власништва на очигледан начин.

Наш стратешки партнер у овом тренутку је држава, ако би се тражио други, то би држава и чинила, јер је она наш власник. Исто тако мислим да државна својина није најсрећнији облик својине. Најгора је јавна, па државна, друштвена, а најбоља је приватна. Треба погледати и наше окружење. Приватизоване су скоро све фирме сличне нашој и неупоредиво веће. Приватизован је бугарски Арсенал, који је некада имао 13.000 радника. Тако је урађено у Словачкој, Чешкој, Пољској... Ми смо одабрали другачији модел, мени не смета што смо га изабрали, само ми смета што он не функционише како треба. Упркос свему, ми опстајемо. А опстајемо јер производимо квалитет, јер имамо људе који сјајно раде свој посао. Треба решити и проблеме о којима смо говорили, а који нису мали". ■

Драгана МАРКОВИЋ
Снимимо Горан СТАНКОВИЋ

“ЗАСТАВА-ОРУЖЈЕ”, КРАГУЈЕВАЦ

ИНВЕСТИЦИЈЕ ЗА БУДУЋНОСТ

Реструктурисање дугова и радне снаге, конверзија производње, инвестициони програми, тржиште, речи су које се често чују у предузећима одбрамбене индустрије. А о томе шта оне тачно значе на примеру *Застава-оружје*, говори први човек те фабрике мр Драгољуб Грујовић.

Двадесет седмог октобра 1853. године топовски плотуни огласили су да је у чувеној крагујевачкој Тополивници успешно изливено прво домаће оруђе. Био је то почетак развоја фабрике, која је најпре производила топове, сабље, бајонете, а касније постала позната по свом програму стрелачког оружја. Тај датум слави се и данас као дан фабрике *Застава-оружје* и изнова подсећа да је у том граду и на том месту започела индустријска производња у Србији, па се *Застава* с разлогом сматра колевком српске индустрије. Око ње је никао читав војноиндустријски комплекс.

Крагујевачки гигант је у својој историји преживео многе бродолеме, био је рушен у ратовима, па изнова зидан. Погађале су га и велике кризе. Од оне почетком седамдесетих опоравио се тако што је део војне производње конвертован у цивилну. Тада су направљени први карабини модела М-70, и отпочела је продаја тог ловачког оружја на америчком тржишту. Наредна велика криза погодила их је деведесетих, када су земљи уведене санкције, а током бомбардовања СРЈ 1999. године *Застави* је нанета велика штета. Од последица затварања тржишта опоравила се релативно брзо – крајем 2003. скинуте су санкције, а ловачке карабине почели су да извозе на америчко тржиште годину дана касније. Али су од последица бомбардовања “ране” залечене тек прошле године.

■ СМЕРНИЦЕ ЗА ОПСТАНАК

Некада су се предузећа те намене називали војна индустрија, потом је постојала Заједница наоружања и војне опреме, а више пута су третирани као посебна врста привреде. Одлуком републичке Владе на седници од 10. марта 2005, *Застава* и још пет предузећа војне намене називају се одбрамбеном индустријом са већинским државним капиталом.

На поменутој седници Владе требало је да се реше бројна питања. Донета су и три важна закључка – о реструктурисању дугова и повољним кредитима које би добили преко Фонда одбрамбене индустрије за реформу те индустрије, а предузећа су се оба-

везала да смање број запослених. О томе шта је до сада урађено у *Застави* објашњава директор мр Драгољуб Грујовић:

– Направљени дугови реструктурирани су постепено, а дуг који је фабрика имала до 31. децембра 2004. преиначен је у удео државе у капиталу предузећа. Сада је држава Србија, заједно са Фондом за развој, власник 66,5 одсто капитала предузећа, а 33,5 одсто је друштвени капитал. Остали су нам нови дугови, настали због неплаћања пореза и доприноса за период 2005–2006. године. Надамо се да ће нам и овога пута држава помоћи, јер сами то не можемо да решимо.

Грујовић истиче да до данас није основан Фонд одбрамбене индустрије за реформу те индустрије, који је требало да им омогући повољније кредите за модернизацију, поправку порушених погона и јефтинејша обртно средства неопходна за процес производње.

Када је реч о реструктурисању радне снаге, директор Грујовић каже да је тај задатак завршен половично. У *Застави* су урадили нову систематизацију и организацију посла. Отпуштено је, на добровољној основи, 1.000 радника, а требало би још толико. Тренутно имају 2.723 запослена, а пројектовани број је 1.729.

– Ми смо морали пажљиво да смањујемо број запослених како би нам остали очувани процеси рада, јер се код нас готово све компоненте праве у фабрици, а врло мало у екстерној кооперацији. И ми смо у томе успели, али нисмо довољно смањили број запослених. Имамо могућност да, отпуштањем 300 радника по новом социјалном програму, тај број умањимо на 2.400. Ми у фабрици сматрамо да би број запослених требало смањити на око 2.200, али у наредне четири године. Такву одлуку је прошле године донео наш Управни одбор, када је разматран петогодишњи бизнис план. Надам се да ћемо тај план моћи да представимо новој влади и да ће га она прихватити – истиче директор.

■ МАГИЧНА РЕЧ – КОНВЕРЗИЈА

Често се као спасоносни процес који може да помогне одбрамбеној индустрији помиње конверзија. При томе се мисли на замену војних програма цивилним. Министарство одбране је још 1996. године наручило од Економског института из Београда да уради детаљну студију, која би, на основу искустава других, показала шта је могуће урадити у нашим условима. Ондашња влада није размислила њихову анализу, а претходна је, не знајући да она постоји, ангажовала једну агенцију да уради нову студију о томе како би требало да изгледа наменска индустрија данас и сутра.

Директор Грујовић има замерке на ту анализу, јер сматра да су је радили млади стручњаци, који никада нису били на тржишту војног оружја нити су се суочили са прописима и проблемима, већ су се позивали на искуства других земаља, описали стање, не нудећи закључке. А према директоровом мишљењу, истина је следећа – многи на Западу заговарали су ту идеју о конверзији војних предузећа у цивилна, али је тамо то много лакше урадити. На Западу фир-

МИ СМО ОРУЖАРИ

– Ми можемо да замислимо да у нашој фабрици радимо неки други производ, али нам је за то потребна сасвим друга опрема. А то повлачи нове инвестиције, нове раднике и инжењере који неће замишљати производ са цевком. А сви смо ми, без обзира на завршену школу, балистичари, оружари. И само то знамо. Ми не можемо да урадимо конверзију. То може неко други. Али ће морати да направи другу линију и да запосли друге раднике, а онда му овај погон неће требати. То ће бити нова фабрика, поред ове наше, али никако конверзија производње. Ми једино можемо да повећамо проценат успелних капацитета у цивилном програму – за спортско и ловачко оружје.

Заставин производни програм моделима гравираног оружја

ме мењају производни програм када губе тржиште и најчешће се прибегава следећем методу – престану да производе, смање радну снагу, а задржавају потребан број људи који се бави развојем и трговиним и чекају моменат да почну производњу – кад нађу тржиште.

Грујовић мисли да је много теже спровести конверзију војне производње код нас и на Истоку. Новоди пример Русије, која је после пада Берлинског зида и перестројке пробала да своју огромну војну индустрију прилагоди таквом пословању. Конструктори у Петербургу су направили трактор од тенка – али он није имао тржиште. Један завод у Москви направио је тефлонско посуђе, али ни они нису успели да га комерцијализују. Много је таквих примера и у Русији, и у земљама у окружењу. А епилог је већином тужан – пропале су многе фабрике које су производили оружје у Бугарској, Мађарској, Пољској.

– Не може војна производња, са посебном филозофијом и специфичним знањима, да направи нешто што је потребно цивилству. Превелики се значај придаје поузданости и гломазности и таква средства често нису употребљива у цивилној намени – објашњава Грујовић.

А какво је стање у *Застави*? Производња је груписана у погоне у којима се производе војни артикли и, са друге стране, цивилни. Циљ је да се под једним кровом нађу цивилни производи – пиштољи, револвери, малокалибарске пушке, сачмарице, карабини и друго, али да се у другом, војном делу, прерасподелом обезбеди да и сви војни погони буду под једним кровом. Тако би се створила боља радна атмосфера и смањили трошкови производње.

Војни програм је инсталисан на 74 одсто капацитета, а цивилни на 26 одсто, са тежњом да порасте на 30 одсто. Тренутно је врло мала успелост капацитета – за све погоне у просеку износи 27 одсто, с тим што већи део припада цивилним програмима.

– Захваљујући сарадњи са *Ремингтоном* доста је добра успелост капацитета у цивилном погону – за ловачко и спортско оружје. Ту је повећан обим производње, модернизован је погон, запослени су нови радници, и на тај начин је повећана продуктивност и исплативост тих производа – успевамо да покривамо трошкове производње и имамо добит. А када је реч о војним капацитетима, они се могу више успелити, али их не можемо конвертовати у већем степену.

увелико је обогаћен уникатним

ВОЈНА КОНТРОЛА КВАЛИТЕТА

– Мислим да је требало да се задржи војна контрола квалитета у оквиру војних артикала, јер се показала врло корисном. Ми смо је чак били увели и за цивилно оружје. И ту традицију нећемо прекидати. Увели смо у нашу фабричку суперконтролу и покушавамо да задржимо квалитет. Али нико не може да замени војног контролора, човека са стране који је непристрасно радио и одговарао за квалитет. То нам данас недостаје.

Ту имамо опрему прилагођену великим производима – велике стругове, глодалице... Штета је што сада ту опрему не користимо довољно. Такве машине нису застареле и користе се у свим фабрикама наоружања у свету. Ми их радо показују странним делегацијама које дођу код нас, јер су оне добра основа за кооперацију са индустријским партнерима. Надамо се да ћемо ускоро посплити и те капацитет.

ЦЕНА ДОБРОВОЉНИХ ОДЛАЗАКА

Тренутно су у *Застави* запослени људи разних занимања – од КВ и ВК мајстора до високостручног кадра, а имају једног доктора наука и пет магистара. Предстоји им да реше, наравно уз помоћ државе, питање инвалида рада који највише долазе из производње. То је стварност, јер је просечна старост 48 година, а просечан број година радног стажа 27. Након одласка 1.000 радника (у оквиру два социјална програма), који су углавном били пред пензијом (две до пет година), фабрика је 2005. године подмлађена, али не много. Стање није по-

правио ни пријем 170 младих радника, јер се старосна структура померила само за неки месец. Зато планирају да до краја ове године приме 200 млађих људи, али у складу са предстојећим, трећим програмом решавања вишка упослених. И овога пута би требало да буде примењен критеријум добровољност, али Грујовић другачије мисли:

– Приликом протеклог отпуштања добровољаност нам није пореметила структуру запослених, али у овој години ћемо размотрити и друге критеријуме како се структура запослених не

Директор мр Драгољуб Грујовић

би битно пореметила. Неопходно је да одржимо производност погона и других функција, поготово оних висококреативних. И у претходним социјалним програмима догодило нам се да одлазе млади и перспективни стручњаци. Претпостављам да ће у наредном циклусу већином отићи људи из производње, али морамо да водимо рачуна о томе да задржимо и примимо још младих. Они показују високу продуктивност и чак су за 30 одсто повећавали норму.

Директор додаје да многи у Влади Србије не схватају и не прихватају чињеницу да *Застава* није предузеће западног профила, јер је њена комплетна производња на једном месту – има мало коопераната. Тачно је да многе европске фабрике немају толико запослених колико они, али те иностране фирме имају доста коопераната широм света, који за њих производе одређене делове. А када би се сабрао укупан број људи који се ангажују око једног производа, добила би се слична рачуница.

НЕОПХОДНА МОДЕРНИЗАЦИЈА

Застава-оружје има квалитетан производ, али и скуп, јер се у цену уграђује много тога. Значајан је удео радне снаге – од 60 до 65 одсто, зависно од артикла, а циљ им је да тај проценат падне испод 50 одсто. Да би се смањило утрошак радне снаге преко је потребно увођење нове, савремене и продуктивније опреме. Због тога су прошле године у *Застави* одлучили да, после 16 година, покрену нови инвестициони циклус. Купили су 21 савремени нумерички обрадни центар. Једанаест центара је пуштено у производу августа 2006, а сада се пуштају у погон машине које су стигле крајем године. У опрему најновије генерације уложили су око два милиона евра. На новим машинама се ради брже за 90 одсто, а у будућности ће сигурно свака машина моћи да замени 8 до 10 радника. Намеравају да следеће године инвестирају још три милиона евра и да купе 30 нових машина, да модернизују термичку обраду, створе услове за обраду нерђајућег челика и уложе у модернизацију производње кундака.

Погони би, према њиховом плану, требало потпуно да се модернизују до 2010. године. Формираће власти погон за производњу топлих енергената, који ће садашње трошкове на енергентима (око 30 одсто зими, а 15–20 лети) смањити на око 10 одсто укупног удела у производу. Предузимају мере да предузеће убудуће напајају струјом директно од ЕПС-а, а не преко посредника, а од *Србија-гаса* су тражили да им се одвоји и грана за природни гас. Тај поступак је у току. Остаје им да реше проблем великог губитка воде у фабрици због старог водоводног система. А имају још једну идеју – да сами производе струју за потребе фабрике, на начин како то раде њихове колеге у свету. Потребно је само да имају своју топлану типа блоковских котларница, у коју се постави гасогенератор, са великим степеном искоришћења, и он производи струју која ће, наравно, бити укључена у систем ЕПС-а.

Да би модернизовали предузеће како су замислили, неопходни су дугорочни кредити (на четири до пет година, са грејс-периодом). А та инвестиција ће се исплатити и у случају да им држава дозволи приватизацију. Тада би имали знатно већу тржишну вредност.

За тржиште се треба борити. Директор Грујовић истиче да су им редовно угрожени финансијски токови због тржишта на коме тренутно послују – пре свега тржишта војног производа, јер су, и кад имају уговорен посао, процедуре добијања дозвола компликоване. Зато у фабрици траже да се на предузећа одбрамбене индустрије примени нова стратегија кад је реч о статусу, начину решавања пласмана, пре свега војне робе.

– Нама је потребан континуитет у производњи, јер ако се прекине производња једне линије, онда треба више месеци, чак и годину да поново проради. Ми смо имали тај проблем после бомбардовања, и тек је прошле године успостављена производња на великом броју производних линија у *Застави*. Зато су потрошена велика средства. Многи сада не могу да виде ефекте, али ће се они видети ако се настави производња. У противном, улудо смо трошили паре – закључује директор *Застава-оружје*. ■

Мира ШВЕДИЋ

“ПРВА ИСКРА – НАМЕНСКА”, БАРИЧ

У СУСРЕТ ЈУБИЛЕЈУ

Оријентисана претежно на извоз, “Прва искра” је, све до последње деценије двадесетог века, била моћна и цењена фабрика, веома успешна у производњи и пласману високобризантних експлозива, али и продаји “домаће памети” на иностраном тржишту. Крај Југославије означио је почетак невоља за једно од перспективних предузећа у Србији. Уследиле су међународне санкције, агресија НАТО, па експлозија у којој је уништен погон за производњу октогена. У “Првој искри” верују да је невољама дошао крај.

Светски признат и познат произвођач бризантних експлозива “Прва искра – Наменска” следеће године обележава седам деценија постојања. У компанији, по којој је Барич постао познат у европским размерама, после прошлогодишње несреће, чак и непоправљиви оптимисти нису крили неверицу у брз опоравак фабрике. Још од распада друге Југославије, “Прва искра” је готово непрекидно суочена с тешкоћама и проблемима, које сама није могла да разрешава. Драстичне последице разбијања јединственог тржишта, на коме је пласирала и до 80 одсто производа намењених домаћим купцима, до данас нису отклоњене. Највећи купци “Искриних” производа били су тада босанскохерцеговачки “Витез”, “Претис”, Бугојно, словеначки Камник... Касније су дошле сурове међународне санкције, чији је непробојни зид онемогућио извоз експлозива у земље Западне Европе, Блиског и Далеког истока, Африке и Азије.

Оријентисана претежно на извоз, “Прва искра” је, све до последње деценије двадесетог века, била моћна и цењена фабрика, веома успешна у производњи и пласману пентрита, хексогена и ок-

тогена, али и продаји “домаће памети” на иностраном тржишту. Само на извозу технологије, по систему “кључ у руке”, својевремено је остварена зарада од неколико десетина милиона долара, док је приход од продаје експлозива, произвођеног по највишим светским стандардима, укључујући и амерички МИЛ, био вишеструко већи.

■ ЗНАЊЕ И ЕНТУЗИЈАЗАМ

После бомбардовања наше земље целокупна наменска индустрија је застала, тако да производе “Прве искре” више нису могли да апсорбују ни купци у Србији, међу којима су се истицали “Милан Благојевић”, “Слобода”, “Тигар”... Скоро сваки погон у баричкој фабрици 1999. године био је оштећен или разорен, тако да је производња готово обустављена. Ипак, ниједан инжењер тада није дао отказ. Захваљујући неуништивом ентузијазму запослених, свесних значаја фабрике у којој раде, али и чињеници да је велики део опреме на време склоњен и сачуван од бомби НАТО, производња пентрита, хексогена и октогена је обновљена, а “Прва искра” је поново закуцала на врата светског тржишта експлозива. Нажалост, за-

кратко, јер је управо тај погон уништен у прошлогодишњој трагичној експлозији, када су погинула тројица радника "Прве искре".

– Производња пентрита, хексогена и октогена, ненадано прекинута несрећом која се овде догодила крајем маја 2006. године, до данас није настављена – са жаљењем закључује директор Компаније Станоје Биочанин, наглашавајући да неопходна помоћ државе у обнављању главног објекта за производњу најтраженијег и најперспективнијег експлозива данашњице, октогена, који се користи и за производњу ракетних система, неоправдано касни. – Познато је да ми немамо средстава да сами подигнемо погон који је до јуче био наш главни извор прихода. Перспективе за извоз октогена су фантастичне, посебно ако се узме у обзир да га данас производи свега неколико земаља у свету, а у овом делу Европе нико. С обзиром на све активније укључивање Србије у евроатлантске интеграције, приход који бисмо могли да остваримо само од извоза бризантног експлозива мери се десетинама милиона долара. А потребно је уложити свега милион, можда милион и по долара, што је тек десетина вредности целокупног погона за производњу октогена. Због релативно мале суме, потребне за обнављање уништеног објекта, не можемо да користимо капацитете које смо сачували, модерну опрему, перспективну и сигурну технологију, савремене хале, што је све, иначе, десетоструко вредније од уништеног дела фабрике. Ако смо негде били у самом светском врху, онда смо то у производњи бризантног експлозива – подвлачи директор.

Страх од евентуалних несрећа, које се у фабрикама експлозива догађају и у најразвијеним земљама света, ипак не би смео да онемогући реализацију веома исплативих и релативно лако изводљивих послова, сматрају у "Првој искри".

– Било би веома корисно да се на нивоу Министарства одбране организује састанак, саветовање о будућој производњи октогена, да се размотре перспективе производње и пласмана тог веома траженог експлозива и тада, верујемо, не бисмо имали разлога да сумњамо у сигурну будућност нашег колектива – каже директор Биочанин, наглашавајући да би "Прва искра" годишње могла да произведе око 60 тона октогена. – Ако десетак тона оставимо за потребе наше земље, све остало бисмо пласирали у иностранству и зарадили годишње три милиона долара.

Рачуница је више него јасна. С друге стране, извозом тог стратешки значајног производа, нашој држави се омогућава да агресивније наступа на тржишту оружја, да лакше набавља савремена средства и опрему, да буде отпорнија на различите, па и најсуровије облике условљавања и неповољне трговине.

– Ако можете тржишту да понудите један од најјачих и најперспективнијих експлозива данашњице, за чију производњу имате око 90 одсто технологије, аутоматски постајете респектабилан чинилац у међународним односима. С друге стране, ако смо успели да об-

новимо производњу октогена после агресије НАТОа, ако смо сачували технологију и људе, нема оправдања да због недостатка релативно мале количине новца то не учинимо опет – верује први човек "Искриног" менаџмента.

Нестрпљиво очекујући средства неопходна за обнављање погона за производњу октогена, запослени у баричкој компанији, ипак, не седе скршених руку. Производња тринитротолуола (ТНТ) након агресије базирана је на делоборацији вишка минскоексплозивних средстава. Тако добијен експлозив из старих противпешадијских мина употребљава се у привреди, у рудницима и каменоломима, а у наредних пет до десет година "Прву искру" очекују делоборисање и прерада експлозива до задовољавајућег квалитета, из још око милион, милион и по противтенковских мина, повучених из нашег наоружања. Захваљујући модерној технологији, запослени у баричкој фабрици успевају да достигну врло висок квалитет тако прерађеног експлозива, признат и европским сертификатом, што им омогућава да га извозе и у земље Западне Европе.

То је тек један од послова којим им се смеши, посебно откад је Србија ушла у Партнерство за мир и знатно се приближила европским интеграцијама. То, наравно, није довољно. Настојећи да "преживи" међународне санкције и опстане до бољих дана, "Прва искра" је својевремено освојила и палету комерцијалних производа у области ауто-козметике и фармако-индустрије, тако да цивилни сектор у укупном приходу Компаније данас учествује са око 50 одсто.

Упркос невољама које су их задесиле прошле године, у "Првој искри" истичу да, после спроведених социјалних програма и смањења броја запослених за готово две

трећине – са 325 у 1999. години на 113 – ускоро отварају врата фабрике за пријем младих радника. За разлику од импресивне образовне структуре, у којој преовлађују запослени са високом и средњим нивоом образовања, старосна структура није задовољавајућа. Свега двадесетак запослених је млађе од 40 година, што за фабрику експлозивних материја представља тињајућу опасност.

■ ЗАСИЈАЋЕ ОПЕТ ИСКРА

– Старији радници су склони импровизацијама и рутини, ма колико се трудили да, разним редовним и ванредним контролама, спречимо опуштање на радном месту – истиче директор Биочанин. – Без младих, образованих и будућности окренутих радника, спремних за доказивање, тешко је размишљати о модернизацији и развоју фабрике, о новим пословима и продорима на светском тржишту.

Пошто основна делатност, односно производња бризантног експлозива, није обновљена, упосленост капацитета "Прве искре" данас није на некадашњем нивоу, иако се чини све што је могуће у ангажовању појединих делова фабрике. На пример, у погону за делоборацију ТНТ очекују да наредних година упосленост достигне 60 одсто, а бољи дани смеће се и другима.

Директор Компаније Станоје Биочанин

БОГАТ ПРИЗВОДНИ ПРОГРАМ

Осим разних врста делоборисаног и прерађеног експлозива, неопходног појединим привредним гранама попут рударства, индустрије нафте и гаса, индустрије за прераду метала, путне индустрије, у свој веома богати производни програм "Прва искра – Наменска" уписује производњу биодизела и изооктил нитрата, сировина за фармацеутску индустрију, антифриза и ауто-козметике, производа кућне хемије, органских и неорганских соли...

Поред тога, барички колектив свету нуди и трансфер технологије, по чему је "Прва искра" некада била веома позната, посебно у земљама Блиског и Далеког истока.

Сматрајући активније и свестраније учешће на светском тржишту једним од најважнијих услова опстанка у блиској будућности, менаџмент Компаније "Прва искра" размишља и о масовнијој производњи биодизела, еколошког горива од уљане репице, за шта има и технологију и постројења. То је област у којој Србија још може да искористи своје веома велике потенцијале. Ако знамо да у нашој земљи има око четири и по милиона хектара обрадиве површине, од чега је чак 20 одсто у парлогу, јасно је да су могућности за производњу уљане репице огромне. Довољно је да се она засади на половини неискоришћене земље и да Србија годишње произведе најмање 450.000 тона био горива.

За "Прву искру" производња биодизела није новост. Још 1994. године направили су неколико хиљада тона тог горива, да би, убрзо, уљана репица на волшебан начин нестала са наших оризница, баш у

време кад Европа почиње да запажа предности еколошког дизела. Данас се у Немачкој, на пример, поља жуте од уљаних култура. Захваљујући томе што има довољне количине сировина за производњу новог горива, Немачка производња достигла је више од два милиона тона биодизела. Пре тринаест година, када је "Прва искра" доказала своје способности у производњи биогорива, Немачка није произвела ниједну тону. У међувремену производња екогорива код њих је расла геометријском прогресијом. А код нас...?

Геометријском прогресијом расте жеља запослених у "Првој искри" да држава већ једном каже шта ће бити с њиховом фабриком. Да ли ће је осудити да животи, неспособна за конкуренцију на светском тржишту, или ће јој дати снаге да оствари своје велике и доказане потенцијале. Приватизација је тек један од услова неопходних за лакше остваривање њених производних могућности.

Ипак, у Компанији подсећају да су свесни значаја фабрике експлозива за сваку, па и за нашу земљу. Евентуални стратешки партнер, сматра директор Биочанин, зато не би смео да занемари интерес не само запослених, већ и државе која, уосталом, има већински удео капитала у баричкој фабрици и да спречи модернизацију и развој "Прве искре", као што се то дешавало другим предузећима.

■ ИНТЕРЕС ДРЖАВЕ

— Фабрика је на изванредном месту, близу Београда, на обали Саве... Свесни смо да она може изгледати као веома добар залог неке ко би да за мале паре веома брзо дође до великог богатства. Ипак, верујем да Србија себи не сме да дозволи да остане без фабрике која се одавно доказала и у Европи и у свету. Бризантни експлозиви се користе углавном за израду минско-експлозивних средстава за потребе војске. Зато је од првог дана свог постојања "Прва искра" део одбрамбене индустрије ове државе, а од недавно, уз још пет фабрика наменске производње "Милан Благојевић", "Слобода", "Застава оружје", "Први партизан" и "Крушик", наш колектив представља ослонац Групације одбрамбене индустрије Србије, посебно од најновије конверзије дуга, када је проценат државног капитала у "Првој искри" повећан на око 60 одсто — напомиње директор Биочанин.

У "Првој искри" очито немају дилеме. Јасно је да о фабрици и њеној будућности, у највећој мери, одлучује држава. А у њен интерес запослени у баричком колективу, значајном делу Групације одбрамбене индустрије Србије, не желе да сумњају. ■

Душан ГЛИШИЋ

ХОЛДИНГ КОРПОРАЦИЈА "КРУШИК",
А. Д. ВАЉЕВО

КЉУЧ ОПСТАНКА

Били су индустријски гигант осамдесетих година и један од стубова војне индустрије – годишње су извозили у вредности од око сто милиона долара, а фабрика је запошљавала око 5.500 радника. Данас је "Крушик" присиљен да своје капацитете, као и остали, запосли цивилним програмима.

Једна од шест фабрика одбрамбене индустрије јесте ваљевски Крушик а.д. Настао је 1937. године, када је предузимљиви инжењер Никола Станковић решио да, поред фабрике наоружања и војне муниције у Вишеграду, изгради још једну у Ваљеву. Две године касније Министарство трговине и индустрије издало му је дозволу да фирма "Вишеградска индустрија Станковић а.д." може да израђује каписле у Ваљеву у радњи "Вистад". Од тада та фирма преузима монопол над производњом каписли No 8, а врло брзо почиње и производњу ручне офанзивне бомбе и пешадијске пушчане муниције. "Вистад" је током рата имао одлучујућу улогу у снабдевању фронта ратним материјалним средствима.

После ослобођења земље фабрика прелази у надлежност Министарства народне одбране и добија назив Војнотехнички завод Ваљево. Под данас препознатљивим именом Крушик предузеће је регистровано 1948. године, а од 1945. до 1952. постаје један од стубова југословенске војне индустрије.

■ ВРЕМЕ ВЕЛИКОГ ПРОФИТА

Током протеклих 68 година постојања смењивали су се успони и стагације у пословању и развоју предузећа, али се није мењала основна делатност – развој и производња средстава НВО. Педесетих година у фабрици се, уз аранжмане са западним земљама, интензивно развијају нови производи у области ратне технике, повећава обим производње и извоза, а све то је битно утицало на укупну економију земље. Сем тог војног програма, до седамдесетих година прошлог века у Крушику се развија више нових цивилних про-

грама и технологија. Тако су почели да производе акумулаторе, ловачку муницију, текстилне машине, санитарну и водоводну арматуру, прецизни челични лив, прерађивали су пластичне масе, а никла је и фабрика спиралних опруга...

Златно доба у развоју Крушика био је период од 1975. до 1989. године. Тада се у оквиру војног програма развијају сложени ракетни системи (противоклопне вођене и противавионске самонавођене ракете), а сопственим снагама и знањем развијају и велики број класичних средстава војне технике – минобацачке мине, минско-експлозивна средства, балистичке ракете, и др. Крушиков основни програм био је и остао минобацачка муниција, и то у комплетном асортиману – разорна, димна, осветљавајућа и вежбљива муниција. Достигнути ниво квалитета производа и организациона и технолошка ефикасност обезбедили су конкурентност њихових производа на светском тржишту.

Половином осамдесетих година у Крушику је било упослено око 100 одсто капацитета. Посебно место заузимала је наменска производња са висококвалитетним технологијама ракетног програма, који је годинама био окосница развоја предузећа и извозних резултата. А извозило се у више од 15 земаља и годишње је оствариван приход у вредности од сто милиона америчких долара. Крушик постаје гигант југословенских размера и у њему је радило око 5.500 радника. Од зарађеног новца интензивно се модернизују производни програми и услужни капацитети.

Привредни и технолошки развој фабрике зауставља се почетком деведесетих, с распадом СФРЈ. Од тада почиње непрекидан пад упослености и економске снаге фабрике, запослености и стандарда радника. А највећу штету Крушик је претрпео током бомбардовања НАТОа. Погони на матичној локацији у Ваљево потпуно су разорени, уништено је око 92 одсто производног и пословног простора, а инфраструктура је уништена или тешко оштећена. Предузетим мерама пре и током бомбардовања делимично је сачувана производна опрема, која је једним делом одмах стављена у функцију, а делом конзервирана.

Генерални директор Јован Давидовић

СИСТЕМ КВАЛИТЕТА

– Као произвођачи ми смо најзаинтересованији за квалитет производа, па сходно томе имамо у организацији Корпорације Сектор квалитета. У његовом саставу је радна јединица Обезбеђење квалитета, а у оквиру ње је Одсек за управљање квалитетом, који се бави пројектовањем, одржавањем и побољшањем система менаџмента квалитетом. Корпорација је 31. јула 2006. успоставила и сертифицивала Систем менаџмента и квалитета сагласно захтевима Стандарда ЈУС ИСО 9001/2001 и СНО 9000/05 – истиче директор Јован Давидовић.

организује као холдинг. Пун назив те фабрике сада гласи Холдинг корпорација за металопрераду, оснивање, финансирање и управљање Крушик, а. д. Ваљево.

Тај пословни систем чини Холдинг корпорација Крушик (матично друштво) и 14 зависних предузећа, с тим што матично друштво контролише свако друштво у оквиру те групације. Та контрола заснива се на капитал односу – матично друштво има у потпуној своји-

АСОРТИМАН

У Крушику се производе средства НВО за све видове Војске. Основни програм је био и остао минобацачка муниција у комплетном асортиману. Производе и развијају вођене и невођене ракете, минско-експлозивна средства, а за потребе Ваздухопловства освојен је већи комплет пиропатрона и ракетних мотора за катапултирање седишта. У артиљеријском програму преовладава производња артиљеријских зрна са упаљачима и топовским капислама, а од балистичких артиљеријских ракета производе ракету *пламен*. У фабрици су освојени и произведени минобацачких упаљачи, који су унифицирани за све калибре мина.

ни или у већинском власништву више од 50 одсто акција осталих друштава.

Власнички однос се променио по завршеном рачуну за 2005. годину. Извршена је докапитализација у зависним друштвима и регулисани су имовинско-правни односи како би се друштва што боље припремила за приватизацију. Током 2006. припојена су четири зависна предузећа матичном. Исте године је за приватизацију припремљено пет зависних друштава, а четири су приватизована током прошле и почетком ове године. Остала друштва ће се приватизовати 2007.

године. А приватизација наменске производње је у директној вези са будућим развојем и статусом предузећа из Групације одбрамбене индустрије Србије и о наставку тог процеса одлучиваће ресорна министарства – одбране и привреде.

По структури основног капитала, пре спровођења закључака Владе Србије са седнице од 10. марта 2005, у Крушику је 51 одсто био државни капитал, а 49 одсто друштвени. Након конверзије обавеза током 2005. и у 2006, структура се променила и данас је 65,33 одсто државни капитал, а 34,67 одсто друштвени.

Основне делатности ХК Крушик остале су исте. Они се баве истраживачко-развојном, пословном и производном делатношћу. У оквиру производне делатности наменски програм (производња средстава НВО) чини око 90 одсто, а преосталих 10 одсто је цивилни програм. Последњих година изражена је тежња да се прошири производња за цивилно тржиште.

Упосленост капацитета током прошле године била је: 88 одсто војни и 12 одсто цивилни, а просечна производња за војно и цивилно тржиште упосљавала је машинске капацитете са 20 одсто.

■ ДЕСЕТОГОДИШЊИ ПУТ КОНВЕРЗИЈЕ

Конверзија процеса рада још није завршена због недостатка средстава за замену капацитета. А тај процес су започели са пуно ентузијазма пре 10 година. Тада се у наменској индустрији интензивно радило на реструктурисању дела њених капацитета за производњу нових профитабилних тржишних програма. Први кораци су били да се издвоји одређен број стручњака инжењера који ће се искључиво бавити развојем цивилних програма. Такође је, у оквиру

■ ПРОФИЛ КОРПОРАЦИЈЕ

Рецесија у пословању, ратови у окружењу, санкције, губитак тржишта, довели су деведесетих година Крушик у тешку ситуацију, посебно наменску производњу. Због тога су све снаге биле усмерене на тражење новог организационог система, па се 1992. Крушик

система Крушик, основана истраживачко-развојна јединица са задатком да развије сложене производе и технологије, чије је финансирање делом покривало Министарство за науку и технологију Србије.

Из те "нове радионице" потекли су најпре електродетонатори за потребе инжењерије и рударства, у чији развој је уложено више од 1,5 милион марака. За њих су добили сертификат о квалитету од Института за безбедност, као надлежног органа. Отпочео је развој противградних система (универзалног лансера и противградне ракете), гребенастих склопки, гасомера, уређаја за гашење пожара аеросолом, контејнера за складиштење експлозива и друго. Ипак, будући да су капацитети стари, конверзија на цивилне програме није се могла у потпуности спровести.

У Крушику су током 2000. и 2001. започели санацију објеката и опреме који су порушени током бомбардовања. Најпре су добили средства из Фонда солидарности, а у наредним годинама су издвајали сопствене паре.

– Санација је делимично завршена. До сада је уложено око 300 милиона динара, али то није било довољно да се заврши санација – каже генерални директор фабрике Јован Давидовић и додаје: – Производња се данас одвија у неусловним објектима, а није оспособљена технологија ковања, што нам је од стратешке важности. Модернизација и опремање погона и даље су приоритетне активности.

У међувремену, директор истиче да су у потпуности реализовани закључци Владе Републике Србије од 10. марта 2005, односно 17. августа 2006, изузев дуговања према јавним предузећима чији је оснивач локална самоуправа. А то је требало да уради Министарство за државну управу и локалну самоуправу у сарадњи са Министарством финансија.

■ УЛОГ ДРЖАВЕ У КАПИТАЛУ

Ваљевске оружаре су мартовски закључци обавезали да смање и број радника и они су то делимично урадили. Број запослених након реализације социјалног програма из 2005. износио је 1.332, али је после припајања четири зависна предузећа повећан на 1.440. Толико их је и данас у Крушику. Тридесет одсто је полуквалификованих, нискоквалификованих и радника са нижом стручном спремом, 54 одсто је квалификованих и висококвалификованих радника и запослених са средњом стручном спремом, а 16 одсто има вишу и високу стручну спрему.

– Наша је процена да је једна трећина радника вишак. Он се углавном односи на режију и у производњи, и у административним секторима. У наредном прериоду тај ћемо проблем морати да решимо социјалним програмом. Наравно, у складу са законом и у сарадњи са надлежним министарством – каже Давидовић.

Друга болна тема су дугови. Све обавезе које је Крушик имао према држави, са стањем на дан 31. децембар 2004, конвертоване су у трајни улог у капитал предузећа, али су у међувремену настали нови дугови – до 31. децембра 2006. та бројка се попела на 966 милиона динара, од тога су обавезе према држави 550 милиона динара (Фонду за развој РС, по основу пореза и доприноса на зараде за период 2005/2006).

И поред немогућности да измирују порезе и доприносе, у Крушику се труде да функционишу без већих задуживања. Иако се боре са изузетно неповољним економским условима и неизвесним тржиштем, успевају да од производње и услуга уредно измирују своје обавезе према запосленима и добављачима. А према држави? Ту су на пола пута. Надају се да ће им држава помоћи и отворити нова тржишта. За њих као и за остала предузећа одбрамбене индустрије, извоз је кључ опстанка. Руководство те фабрике очекује да ће им врата ка Европи и свету отворити улазак наше земље у Партнерство за мир, јер ће много лакше наћи успешне иностране партнере са којима ће сарађивати.

Неке од европских правила су већ прихватили. Осим младог директора у шесточланом управном одбору Корпорације су три жене – Снежана Миловановић, Горица Стевановић и Миљана Обрадовић. ■
Мира ШВЕДИЋ

“МИЛАН БЛАГОЈЕВИЋ”, ЛУЧАНИ

УСМЕРЕН КА ИЗВОЗУ

Предузеће “Милан Благојевић” Лучани основано је 25. фебруара 1949, Решењем Владе ФНРЈ, искључиво за производњу војних производа за потребе Војске ФНРЈ. И данас, после 57. година постојања и производњеу континуитету за војне потребе, Предузеће послује под називом “Милан Благојевић – Наменска” АД Лучани, само са потпуно другачијом оријентацијом пласмана војних производа – ка извозу и то са више од 90 одсто производа.

Након својинске трансформације по посебном програму за предузећа наменске производње, 2000. године утврђено је и идентификовано учешће државног капитала од 51% у Предузећу, што значи да је остатак капитала од 49% представљао друштвени капитал. Како је најтежи период у историји пословања ове фабрике период економских санкција међународне заједнице и тешког разарања производних капацитета током бомбардовања 1999. године, дуговања према држави и јавним предузећима знатно су нарасла, тако да је током претходних година држава извршила конверзију дуговања. На основу тога државни капитал у Предузећу се повећао и сада износи око 68%.

Што се технологија и производних програма тиче преовлађују нитроцелулоза, једнобазни барути, нитроглицерин, јаке смеше, дво-базни барути, полусагорљива чаура, основна и допунска барутна пуњења, целулоид и елементи од целуоида, производња етра и рекуперација растварача, производња енергетских флуида.

Оваква производња скоро искључиво је везана за војни програм, мада се одређене, процентуално мале производње, попут индустријске нитроцелулозе, сврставају у цивилни програм. Процентуално, могло би се рећи да је 80% производње “МБ-Наменске” укључено у војне програме, а само 20% у цивилне.

■ СОЦИЈАЛНИ ПРОГРАМ У ТОКУ

Како је производни програм изузетно специфичан, предвиђен за производњу искључиво наменских производа, практично не постоји могућност конверзије рада са те области у било коју област цивилног сектора.

Данас је у Предузећу запослено 1.027 радника, 26 има статус радника на одређено време. Просечне године старости запослених су нешто више од 43 године, што говори да је популација

радника од 40 до 50 година најбројнија (око 400 радника).

Након разарања у бомбардовању 1999. године, евидентан вишак радника решаван је преко неколико видова збрињавања, тако да је том приликом исплатом 24 лична дохотка и добијањем повољних кредита Предузеће напустило 510 радника.

Такозвани први круг Социјалног програма за даље решавање вишка запослених спроведен је у 2005. години. На принципу доброволности, пријављено је и као технолошки вишак, исплаћено преко Социјалног програма, средствима Министарства за рад, запошљавање и социјалну политику и Министарства одбране, 273 радника, којима је на тај начин престао радни однос.

У другој фази Социјалног програма, сходно Закључку Владе Републике Србије, ураћен је Програм вишка запослених и по истом принципу доброволности пријавило се 76 радника. По предатом Програму, код Министарства за рад постигнута је сагласност и оно ће обезбедити средства за исплату редовних отпремнина за 76 радника у вишку запослених. Постигнута је сагласност и код Министарства одбране да ових 76 радника представљају вишак запослених у другој фази, али ово министарство још није дефинисало начин обезбеђења средстава за отпремнине.

Поменуто је да су претходна оптерећујућа дуговања Предузећа конвертована уз помоћ Владе Републике Србије, што је помогло да се фирма ослободи баласта раније нагомиланих дугова. Сада се налази у позицији текућег дуговања према добављачима, које у складу са оствареним приходима и приливима средстава сервисира.

Како је у садашњој тржишној и привредној оријентацији Предузеће "МБ-Наменска" АД скоро у потпуности окренуто страном тржишту, приступање Партнерству за мир могло би отворити многе нове могућности, олакшати проширење броја страних купаца. У овом тренутку све је то и даље непознаница.

■ СУДБИНА "ПРЉАВИХ ТЕХНОЛОГИЈА"

– На основу досадашње сарадње са иностраним партнерима и квалитета производа који су на та тржишта пласирани, остаје као чињеница њихова заинтересованости за даљу сарадњу. Међутим, како је наша технологија у светским круговима сврставана у тзв. "прљаве технологије", и како је светска интенција са становишта екологије и заштите животне средине да се такве фабрике затварају, тешко је дефинисати будућност ове производње, а у свему томе неизвесно је и питање проналаска одговарајућег стратешког партнера – сазнајемо од директора Предузећа мр Радоша Миловановића.

Сазнајемо и да је од бомбардовања наовамо Предузеће у непрекидном процесу реновирања, а самим тим и обновљања комплетне опреме која је била разрушена до темеља. Уз незнатну помоћ државе и највећим делом уз сопствена одрицања, у претходном петогодишњем периоду у обнову фабричких технологија уложено је

Директор мр Радош Миловановић

8,8 милиона евра. Најкрупније инвестиције из тог периода су погон нитроцелулозе, погон сферичних барута, катао 1, погон јаких смеша, делови погона за производњу класичних барута. У недостатку средстава, није завршена комплетна обнова погона за производњу сагорљивих елемената, а имајући у виду потражњу страних купаца за тим производима, неопходно би било што пре реконструисати овај погон.

Свакако је веома важно и ко се брине о контроли квалитета производа, да ли су у питању међународни стандарди и који?

Основни војни производи "МБ-Наменске" праве се по међународним стандардима МИЛ, ГОСТ и СТАНАГ, а од марта месеца прошле године, на основу провере Министарства одбране, Сектор за материјалне ресурсе, Управа за одбрамбене технологије, Одељење за квалитет, стандардизацију и метрологију, Предузеће је власник сертификата којим се потврђује да је систем менаџмента квалитетом проверен и усаглашен са следећим стандардима квалитета: ЈУС ИСО 9001:2001 (ИСО 9001:2000). Систем менаџмента квалитетом односи се на: нитроцелулозу, целулоид и производе од целулоида, раствараче, баруте, барутна пуњења, сагорљиве елементе за муницију 125 мм и муницију 125 мм.

Каква је, имајући у виду све недостатке и предности, перспектива хемијске индустрије "Милан Благојевић" бар у наредних неколико година такође смо питали њеног директора:

– Наша перспектива је у извозу. Изванредан производни програм, почев од класичних до најсавременијих сферичних типова барута који се производе по WINCESTER OLIN технологији, уз међународно признат и проверен квалитет свих производа, затим производња сагорљивих елемената, и додатни програм наменских и комерцијалних типова нитроцелулозе, адути су који нам реално нуде шансу за отварање тржишта свих земаља света. Да би се наши производи нашли на тим тржиштима, поред високог квалитета, потребно је изборити се за пласман и преко одговарајућих цена у врло оштрој међународној конкуренцији и, наравно, испоштовати све захтеве купаца, међу којима су првенствено рокови испоруке. Купци су у овој области наоружања и војне опреме специфичног карактера и врло пробирљиви.

Међутим, када се значајни извозни послови уговоре и по захтеваном квалитету и стандарду заврши производња, у Предузећу нас уверавају да је на путу пласмана до иностраних купца најчешћи проблем добијање дозвола за извоз и за транспорт. Како се једне добијају од Министарства за економске односе са иностранством, а друге од Министарства унутрашњих послова Републике Србије, и то у различитим интервалима издавања, углавном се у досадашњим уговореним извозним пословима губило од 10 до 15 дана, што је знатно померало рокове испоруке и повећавало трошкове извозног посла на штету Предузећа. Са овим проблемом сусрећу се и друга предузећа из групације "Одбрамбена индустрија Србије" која су извозници, тако да смо у скоро сваком од њих чули исту молбу: да надлежна министарства покушају да се усагласе и повољније и ефикасније решавају овакве проблеме. ■

Драгана МАРКОВИЋ

„ПРВИ ПАРТИЗАН“, УЖИЦЕ

ПОВРАТАК НА СВЕТСКО ТРЖИШТЕ

Протеклих неколико година „Први партизан“ бележи сталан раст производње и извоза, осваја нове производе и тржишта и упешно спроводи програм реструктурисања у оквиру мера за оздрављење и консолидацију домаће одбрамбене индустрије.

Подаци о укупном приходу, оствареном извозу и стабилним и дугорочним пословним уговорима са иностраним купцима, основа су оптимизма да ћа ужичка фабрика муниције остати у врху светских произвођача те робе за цивилне и војне потребе.

Највећи успех фирме последњих година, како истиче генерални директор Добросав Андрић, јесте повратак на светско тржиште. Добри резултати остварени су упркос проблемима, од којих директор издваја три главна, пад курса који погађа све извознике, затим скупо финансирање производње, где се очекују погодности у банкарском систему и честа колебања цена обожених метала на светском тржишту. Од државе се очекује да реши прва два проблема, како би извозне фирме дошле у бољу позицију, али је то и укупни интерес, јер ће тако бити остварен већи прилив од извозних послова.

■ ОСЛОНАЦ НА ТРАДИЦИЈУ

„Први партизан“ је предузеће са традицијом од 1928. године, када је у Ужице из Марибора премештена Фабрика за производњу оружја и муниције. После рата ту остаје само производња муниције,

а предузеће, поред основне делатности, у наредним деценијама врло успешно развија цивилну производњу и ствара велики систем са 12 основних производних програма и око 7.000 запослених. Деведесетих година извршена је декомпозиција сложеног предузећа, сви програми постали су независне фабрике, а матична фирма, "Први партизан", такође самостална фабрика која наставља производњу стрељачке муниције до калибра 12,7 мм. У производном програму је око 400 врста стрељачке муниције, војне и такозване цивилне, односно комерцијалне, у коју спадају спортска и ловачка.

Предузеће је успешно налазило своје место и у најтежим годинама санкција, а до данас су сва претходна тржишта у свету поново освојена. Кренуло се и у извозне послове са новим купцима, тако да се муниција са карактеристичном ознаком "ППУ" данас продаје на свим континентима. Таквом успеху је допринело и то што развој и праћење светских трендова у производњи муниције нису престајали ни у најтежем периоду изолације.

Лакшем прилагођавању захтевима на светском тржишту допринело је и то што је фабрика чак пре тридесет година кренула са конверзијом – развијањем производње такозване цивилне, комерцијалне муниције, на истим капацитетима којима је располагала. Захваљујући томе развијен је веома широк спектар производа, који се сваке године шири према захтевима тржишта.

■ СВЕТСКИ КВАЛИТЕТ

Зна се да је производња муниције сложен технолошки процес, али су деценије развоја учиниле да "Први партизан" важи за квалитетног произвођача, који прати важеће стандарде и у самом је врху светских произвођача муниције по броју калибара које може да понуди.

Тренд продаје комерцијалне муниције последњих година у сталном је порасту, док продаја војне муниције зависи од ситуације у свету, нових кризних жаришта и других разлога који условљавају тражњу. Али и у најлошијим периодима, као што је било пре неколико година, када се фирма враћала на светско тржиште, упосленост капацитета била је већа од 50 посто. У прошлој години достигнута је пуна упосленост капацитета у две смене, а у нову пословну годину кренуло се са доста уговорених послова за сталне купце.

Одговор на варирање тражње "Први партизан" види у проналажењу једног или више трајних партнера који снабдевају светско тржиште војном муницијом. Упошљавање око 40 посто укупних капацитета са тако уговореном производњом дало би стабилну основу да, уз задовољење растуће тражње на тржишту комерцијалне муниције, посла буде довољно и током целе године, али и у дугорочнијем периоду.

Генерални директор Добросав Андрић

ВЛАСНИЧКА СТРУКТУРА

"Први партизан" је акционарско друштво, у коме је 68,5 процената државног капитала, а друштвеног 31,5 посто. Очекивани редослед потеза био би да се и тај друштвени капитал претвори у акције у складу са законом. Већ до краја марта очекује се одлука Владе Србије о подели акција запосленим и пензионерима (15 посто), а осталих 16,1 посто биће на тржишту.

ИСЕЉЕЊЕ ПРОИЗВОДЊЕ ИЗ ПОДЗЕМНИХ ПОГОНА

У поменути износ инвестиција није укључено планирано исељење производње из подземног дела у једну од хала у кругу фабрике. Да би оно било реализовано треба добити дозволу од власника. Мотиви за тај потез су пре свега економски, јер би производња била знатно јефтинија – за око милион евра годишње, а други разлог је хумане природе. Иако су испуњени сви услови у погонима који су под земљом, свакако да је здравије и лакше радити на земљи него „у рупи“, како се ти погони популарно називају. Процена да би исељење коштало око 3,5 милиона евра говори да би се инвестиција брзо исплатила.

Ради остварења тог плана већ је купљена нова хала од 3.500 квадратних метара, у коју ће бити премештен део производње, како би се ослободило око 4.500 квадратних метара за исељење производње из подземних погона.

– У том правцу учињени су значајни кораци, а најважнија је сарадња са белгијском фирмом FN Herstal, која траје већ неколико година, уз обострани интерес и постигнуте договоре за наредних десет година – истиче директор Андрић. – Део те сарадње је оспособљавање "Првог партизана", и то до краја ове године, за производњу новог метка у калибру Натоа, за који FN Herstal има лиценцу и који ће се, осим у Белгији и Италији, одскора производити и у Србији.

Несумњиво да ће евроатлантске интеграције и пријем у Партнерство за мир бити нова развојна шанса и за ужичку фабрику, али то неће ићи ни брзо, ни лако. Тек треба радити на усаглашавању законских процедура, дозвола, лиценци...

У развојном делу тренутно се највише ради управо на освајању производње новог метка за FN Herstal, затим на програму специјалних зрна и такозване трасерне или обележавајуће муниције, за коју има потребе и код нас, а рачуна се и на продају у иностранству.

■ ПРОИЗВОДНИ ПРОГРАМ

Основно у производном програму по чему је "Први партизан" препознатљив у земљи и свету је муниција. У понуди је преко 400 врста муниције, спортске и ловачке (карабинске, пиштољске и револверске), стрељачке и подкалибарне.

Развијен је и програм алата, у коме предузеће нуди алате за обраду пластичном деформацијом, фармацеутске алате и алате за прераду пластике.

У понуди опреме и машина су хоризонталне и вертикалне пресе, као и механичке и хидрауличне, четворосеквентни вентили за за климатизацију простора, пружне мазалице за подмазивање шина у кривинама и скретницама, а ту су и услуге ремонта и израда резервних делова за машине.

Познат је и програм медицинске опреме у коме се производе различите врсте хируршких столова, хируршки прибори за те столове и литотриптер, уређај за неоперативно разбијање камена у унутрашњим органима.

Овако широк асортиман, искусан кадар и оптимална опрема, задовољавају најразличитије захтеве купаца у погледу квалитета, количина и рокова. Уз то, способност да се изврши трансфер знања, технологије и опреме по систему "кључ у руке", сврставају "Први партизан" међу најкомплетније и најзначајније светске произвођаче у својој области, а то потврђују и пословни резултати који су из године у годину све бољи и дају основу за даље развојне планове.

“Први партизан” је у самом врху светских произвођача муниције по броју калибра које може да понуди

■ РЕЗУЛТАТ ЗА ОПТИМИЗАМ

Остварени приход “Првог партизана” у прошлој години је 35 милиона долара. Од тога је 95 посто извоз, и то у земље Европске уније, где су највећи партнери Немачка, Италија и скандинавске земље, затим САД, Јужна и Средња Америка, Јужна Африка, Аустралија, Нови Зеланд...

У САД је остварен извоз од шест милиона долара, а ове године очекује се девет милиона, што је приближно годишњој цифри која је остваривана у време највећег извоза у САД пре санкција.

Приметан је мали пласман муниције на домаће тржиште, где Војска последњих година не купује ништа. Министарство унутрашњих послова је симболичан купац, а потреба за комерцијалном муницијом у односу на капацитете је занемарљива. Дакле, извоз је

неопходан и услов опстанка и успешног пословања “Првог партизана”.

Пре десетак година предузеће је имало 1.250 запослених, пре две године, када се кренуло у реструктурисање, тај број је био 1.100, а сада је 730 запослених, уз привремено ангажовање око 200 радника у ударима производње. Њихово повремено ангажовање је стална пракса, тако да већ има обучених радника и они ће бити први кандидати у будућим приманима. Фабрика ће имати потребу да подмлади високостручни и мајсторски кадар, јер је сада просечан радни стаж виши од 25 година.

У процесу реструктурисања из фабрике су отишла 332 запослена, под условима које је предвиђао социјални програм. Њима је исплаћено 250 евра по години стажа – по 100 евра од те суме обезбедила су министарства одбране и рада, а по 50 евра предузеће.

Спроведена је и друга ставка реструктуралног програма, а то је свођење рачуна између државе и предузећа и претварање дуга према држави у њен власнички капитал.

На реду је трећа ставка тог плана, а то је инвестирање, где је фабрика исказала потребу за новим улагањем од око пет милиона

евра. Циљ је подизање технолошког нивоа и освајање производње нових позиција. Поред производње муниције, Фабрика производа и машине за ту намену, па би нова опрема и аутоматизација процеса свакако повећали њену конкурентност.

Директор Андрић са задовољством истиче да “Први партизан” из године у годину бележи раст производње и извоза, осваја нове производе и тржишта и успешно спроводи програм реструктурисања у оквиру мера за оздрављење и консолидацију домаће одбрамбене индустрије. Подаци о укупном приходу, оствареном извозу и стабилним и дугорочним пословним уговорима са иностраним купцима, јесу основа оптимизма да ће ужичка фабрика муниције остати у врху светских произвођача те робе за цивилне и војне потребе. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

ДИПЛОМИРАНИ И(ИЛИ) МАСТЕР

Нови Закон о високом образовању усвојен је и ступио на снагу 10. септембра 2006, због неопходног усклађивања нашег система образовања на нивоу државе са системима образовања Европске уније у складу са обавезама из тзв. *Болоњске декларације*, коју је наша држава недавно потписала и прихватила

Систем војног школства нашао се у ситуацији неминовног прилагођавања новом закону, али су последице много далекосежније и не могу се ограничити само на војно школство. Мора се имати у виду да је неминовна промена систематизације радних места у друштву у целини у складу са Законом о високом образовању (ЗВО), за сва радна места где је до сада био предвиђен профил радника са вишом или високом стручном спремом одређеног степена, ради корелације са новим врстама и степенима високог образовања. Ова промена неће мимоићи ни Војску Србије. Основа за разумевање ових промена је члан 25. ЗВО који гласи:

Делатност високог образовања остварује се кроз академске и струковне студије на основу одобрених, односно акредитованих студијских програма за стицање високог образовања.

На академским студијама изводи се академски студијски програм, који оспособљава студенте за развој и примену научних, стручних и уметничких достигнућа.

На струковним студијама изводи се струковни студијски програм, који оспособљава студенте за примену знања и вештина потребних за укључивање у радни процес.

Студије првог степена су:

- 1) основне академске студије;
- 2) основне струковне студије.

Студије другог степена су:

- 1) дипломске академске студије – мастер;
- 2) специјалистичке струковне студије;
- 3) специјалистичке академске студије.

Студије трећег степена су докторске академске студије.

Пажљивим читањем овог члана у корелацији са осталим одредбама ЗВО намеће се неколико веома битних закључака који не остављају дилему.

Пре свега систем виших школа и вишег образовања у складу са ЗВО више не постоји. Више школовање је замењено *основним струковним студијама* као врстом студија за стицање високог образовања првог степена. Закон је оставио време и прописао услове и процедуру за прелазак досадашњих виших школа на нови систем уз прилагођавање њихове кадровске и материјалне организације, али и наставних планова и програма (по новом студијских програма). Такође, признат им је исти статус и образовни ниво као и основним академским студијама.

Досадашње основне студије за стицање високог образовања које су се одвијале на одговарајућим факултетима сведене су на *основне академске студије* као студије за стицање високог образовања првог степена, али у краћем трајању и без стицања звања – дипломирани, односно по новом – *мастер*.

■ СПЕЦИЈАЛИСТИЧКЕ, МАГИСТАРСКЕ И ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ

У пракси то изгледа овако. Правни факултет у Београду је већ почео на основу ЗВО са издавањем диплома о завршеним основним академским студијама првог степена и стеченом академском називу – *правник* (не и дипломирани) студентима који су положили све испите прве и друге године и одређен број општих испита после друге године, што одговара трогодишњем укупном школовању.

Какав је статус лица која су се у моменту ступања на снагу новог Закона о високом образовању затекла на магистарским последипломским студијама или већ имају стечено звање магистра?

Ову проблематику регулише члан 123 став 3 и члан 128. Закона о високом образовању.

Члан 123. у ставу 3 наводи: Студенти уписани на магистарске студије до ступања на снагу овог закона имају право да заврше студије по започетом плану и програму, условима и правилима студија, најдуже за пет година од ступања на снагу овог закона.

Другим речима, они имају право да заврше магистарске последипломске студије по постојећем наставном плану и програму и да одбране магистарску тезу најкасније до 10. септембра 2011. Уколико то не постигну у овом року, имају право да им се на основу положених испита призна академски назив специјалисте или академски назив *мастера*, зависно од тога где и под којим условима су завршили основне факултетске студије и где и под којим условима су уписали последипломске магистарске студије.

Магистарске последипломске студије више не постоје, а специјалистичке последипломске студије претрпеле су знатне измене. Уместо једних и других ЗВО уводи студије за стицање високог образовања другог степена, које уређује сасвим другачије од досадашњих последипломских студија. Од старих решења задржане су класичне специјалистичке студије под називом *специјалистичке академске студије*, које су претрпеле најмање измена и у складу су са новим системом бодовања али и досадашњом праксом на великом броју факултета. Такође, оне омогућавају лицима да их упишу иако нису завршила основне академске студије на истом факултету.

Новина је и увођење *специјалистичких струковних студија* као студија за стицање високог образовања другог степена. Међутим, ЗВО овде преко система бодова уводи знатна ограничења, тако да ове студије може да упише само лице које је претходно завршило *основне струковне студије*, а после њиховог окончања не може да упише *докторске академске студије*. Односно, сада постоји високо струковно образовање првог и другог као највишег степена и оно је потпуно одвојено од свих нивоа високог академског образовања.

Дипломске академске студије – *мастер* су трећа врста студија за стицање високог образовања другог степена и њихова основна разлика у односу на специјалистичке академске студије је то што их не може уписати лице које није завршило основне матичне студије првог степена. Ово разликовање и оваква законска регулатива морали су бити преузети из *Болоњске декларације*, а решење је наметнула пракса, јер лица која нису завршавала последипломске студије на матичним факултетима никада нису реално могла стеченим знањем да конкуришу последипломцима који су настављали усавршавање у својој струци. Поједине области, као што је медицина, никада нису ни предвиђале могућност последипломског усавршавања за неког ко није завршио матични факултет – медицински.

Друга могућност је да упишу студије за стицање академског назива доктора по новом закону, уколико још нису магистрирали или ако не испоштују рок до 10. септембра 2011, да им се признају положени испити као део положених испита на докторским студијама, али би били у обавези да положи преостале предвиђене испите и одбране докторску дисертацију у складу са новим законом.

Члан 128. гласи: *Лица која су према прописима који су важили до дана ступања на снагу овог закона стекла академски назив магистра наука, могу стећи академски назив доктора наука одбраном докторске дисертације према прописима који су важили до ступања на снагу овог закона, најкасније у року од седам година од ступања на снагу овог закона.*

У најповољнијој позицији су они који већ имају стечени назив магистра. Тада могу одбранили докторску дисертацију у складу са старим прописима најкасније до 10. септембра 2013, односно без полагања икаквих додатних испита. Али, ако пробију тај рок и даље им остају претходне две могућности – да упишу студије за стицање назива доктора по новом закону где би им се признао део положених испита или да одустану и прихвате назив академског специјалисте или мастера зависно од конкретне ситуације.

На крају, ту су *докторске академске студије* као студије за стицање високог образовања трећег и уједно последњег, највишег степена. Оне су постављене на сасвим другачији начин. У себи садрже и проширују досадашње магистарске студије јер намећу обавезу полагања већег броја испита у трајању од, по припадајућим бодовима, три године, а тек након тога следи израда и одбрана докторске дисертације. Услов за упис ових студија је претходно окончање специјалистичких академских или дипломских академских – *мастер студија*.

■ РАЗЛОЗИ ЗА ПРОТЕСТЕ СТУДЕНАТА

Проблем у примени ЗВО настао је на самом почетку, када је Конференција универзитета, која је требало да започне процес услађивања високог школства у складу са новим законом, присвојила право да тумачи поједине одредбе закона. Доношењем противзаконите одлуке о неизједначавању до сада стечених звања дипломирани са звањем *мастер* непотребно је изазвала сукоб са студентским организацијама у високом школству, па је затражила правно тумачење наводно спорног члана 127. ЗВО од Секретаријата за законодавство Владе Републике Србије као овлашћеног државног органа. Боље би било да је то затражила пре доношења било какве одлуке по овом питању, утолико пре што је Закон више него јасан ако се пажљиво чита.

Уследило је правно тумачење Секретаријата за законодавство, 20. новембра 2006, где се између осталог каже:

Републички секретаријат за законодавство сматра да морају бити заштићена стечена права и

правна сигурност грађана који су стекли академско звање у складу са ранијим прописима. Временско дејство задржавања права на коришћење стеченог академског назива односи се не само на садашњост, већ и на будућност.

У конкретном случају, то значи да у пракси треба да буду изједначени називи који су стечени до ступања на снагу Закона о високом образовању, са новим називима која предвиђа Закон о високом образовању.

Другим речима, лица која су стекла VII-1 степен стручне спреме (на пример, дипломирани инжењер, дипломирани правник, итд.) по сили закона морају бити изједначена са називом мастер.

Правно гледано, ЗВО је недвосмислено изједначио звање дипломирани са звањем мастер у горе цитираном члану 25. Иначе формулација става 5 тачке 1 наведеног члана не би гласила како гласи већ само мастер академске студије и ништа више. Законодавац је сматрао да је био довољно јасан у формулацији овог члана па није у завршним и прелазним одредбама посебно прецизирао изједначавање ових академских звања. Члан 127. на који се Конференција универзитета позвала као споран заправо не регулише изједначавање звања већ даје смернице за поступак овог изједначавања. Пажљивим читањем овог члана долазимо до закључка да је ЗВО дао слободу Конференцији универзитета да пропише конкретне критеријуме за усклађивање старих и нових звања али не и слободу да тумачи закон. После правног тумачења Секретаријата

УСКЛАЂИВАЊА У ВОЈСЦИ

Што се тиче Војске извесно је већ сада да ће се врло брзо морати променити правилник о ВЕС-овима (војноевиденционим специјалностима) за официре, али и унутрашња систематизација радних места ради усклађивања са новим решењима о статусу лица са високом образовањем у складу са Законом о високом образовању.

На пример, сада је потребно предвидети за официре правне службе најмање три уместо досадашња два ВЕС-а, и то један за официре са правосудним испитом, један за официре са називом дипломирани правник (мастер) и један за официре са називом правник.

за законодавство Владе Републике Србије као врховног органа извршне власти у Републици и након што је Министарство просвете и спорта као надлежни орган извршне власти у Републици за високо образовање пренело ово тумачење, дилеме више нема, што је у својим званичним саопштењима за јавност ово ресорно министарство и потврдило.

Како ће се ствари одвијати даље остаје да се види. Постигнут је начелан договор између Конференције универзитета и ресорног министарства да се члан 127. додатно прецизира како би се отклонила свака дилема. Али, без обзира на то да ли ће се то десити или неће, ту је Закон о високом образовању али и наведено правно тумачење извршне власти донесено у законитом поступку примене закона и оно је правно обавезујуће, поготово за онога који је то тумачење и тражио.

Наравно, увек постоји могућност да Скупштина Републике Србије, која је као доносилац закона овлашћена да даје тумачења спорних питања која су правно обавезујућа за све, реагује и пружи додатно тумачење. Али и могућност да свако лице које сматра да му конкретна високошколска установа или организација где је запослен не признаје изједначавање назива дипломирани са називом мастер – тужбом пред судом оствари признање права на нови назив и свој статус у складу са новим називом на основу Закона о високом образовању. ■

Александар ГАВРИЛОВИЋ

ПРОГРАМ ПРИСМА

НОВИ САДРЖАЈИ ПРЕКВАЛИФИКАЦИЈЕ

У оквиру развоја садржаја Програма збрињавања вишка војног кадра – ПРИСМА, Дирекција за преквалификацију Управе за кадрове МО, као непосредни носилац Програма, у фебруару и марту спроводи више активности ради пружања што квалитетније и садржајније помоћи лицима која у процесу реформе, по потреби службе, напуштају Министарство одбране.

Поред редовних активности у Регионалним центрима, као што су саветовања и информисања о могућностима наставка каријере у цивилним структурама, редовни пријем и информисање корисника о понуђеним садржајима Програма за преквалификацију – ПРИСМА, у току су и активности на реализацији постојећих и унапређивању нових садржаја.

У току је пријем пријава за коришћење средстава Поверљачког фонда НАТО/ПЗМ. Велико занимање за понуђене облике помоћи потврђује неопходност постојања таквог начина подршке вишку војног кадра.

У оквиру планираних садржаја наставља се пријем пријава за преквалификацију официра при Машинском факултету у Нишу. Следећа група полазника почеће се преквалификацијом почетком априла.

У току је и прикупљање пријава за преквалификацију подофицира и цивилних лица наменски школованих за војна занимања. Курс преквалификације тих категорија почеће с првим данима априла. Понуђени профили и занимања сачињени су у складу са резултатима до којих се дошло анализом резултата анкете о потребама тржишта рада у Републици Србији, које је за потребе Програма спроведено током 2006. године. ■

М. МИТРОВИЋ

НАУЧНИ СКУП НА ВМА

ТЕРАПИЈСКА ПРИМЕНА МАТИЧНИХ ЋЕЛИЈА

На Војномедицинској академији одржан је научни скуп са називом "Матичне ћелије – биологија и терапијска примена". Том приликом било је речи о матичним ћелијама, почевши од биологије, њихове примене у класичним трансплантацијама, у кардиологији, кардиохирургији и код болести јетре.

Скуп је отворио начелник Војномедицинске академије генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић, нагласивши у свом говору да је ћелијска терапија откривење које ће у свету медицине и науке дати велики допринос.

Прва трансплантација косне сржи и матичних ћелија на овим просторима изведена је управо у Војномедицинској академији. Реч је о сингеној трансплантацији изведеној још 1973. године, да би 1983. године била урађена и прва алогена трансплантација. Од тада до данашњих дана урађено је око четири-сто трансплантација.

"Пре две и по године прикључили смо се земљама које имају најразвијенију здравствену службу, а које раде такозвану ћелијску терапију. Реч је о поступку регенеративне медицине, у коме се из коштане сржи и периферне крви узимају матичне ћелије одраслих особа, пречишћавају и потом аплицирају у орган који је захваћен болешћу", каже професор доктор Бела Балинт, научни саветник, члан првог тима који је 1973. године урадио трансплантацију у нашој земљи. Професор Балинт је додао да једно од највећих признања стручњацима са ВМА, који се баве изучавањем и терапијском применом матичних ћелија, јесте то што ће идућег месеца из Лондона стићи болесник коме ће се у нашој земљи обавити прикупљање и пречишћавање ћелија. ■

С. С.

СВАЧИЈЕ

ИНВЕСТИЦИОНО (НЕ)ОДРЖАВАЊЕ
СЛУЖБЕНИХ СТАНОВА
У НОВОСАДСКОМ ГАРНИЗОНУ

- КО НИЧИЈЕ

ње уочених стамбених и грађевинских недостатака у гарантном року, али осим празних обећања да ће недостаци бити отклоњени – ничега другог није било.

ПОМЕРЕНА КРОВНА КОНСТРУКЦИЈА

У оквиру зграде изграђена је и котларница на гас која ни до данас није технички примљена (иако ради). Њоме рукује нестручно лице, пензионисани потпуковник Стеван Атлагић коме за рад, у току грејне сезоне, сваки станар плаћа по 250 динара месечно. На исту котларницу, међутим, прикључена је и оближња зграда са 13 станова који су припадали Заводу за ретардирану децу, а сада су у приватном власништву. Углавном, у чијем је власништву поменута котларница и даље се – не зна.

Како се у одржавање зграде више година, осим замене седам-осам бојлера и санације подигнутог паркета у једном стану, и поред честих и бројних обраћања станара, није ништа улагало, честа прокишњавања учинила су своје па сада делови ходника (посебно око разводних ормарића за струју и степенишних светларника) и плафони у већини станова више личе на апстрактна уметничка дела него на окречене површине. Уз то, део кровног покривача је местимично померен па на тим местима зјапе рупе, а станари често упиру поглед и ка високом незграпно изграђеном димњаку јер се прибојавају да би се и он могао урушити. На једној од мансарди видно су померене цигле и део кровне конструкције, па је “најмањи” проблем то што је тај стан за време и најситније кише потопљен. Како кажу станари, опасније од тога је питање – до када ће та конструкција издржати?

Станари су се у својој дугогодишњој муци обраћали бројним институцијама: Команди Новосадског корпуса, тадашњој Првој армији, Војнограђевинској дирекцији, начелницима Генералштаба, министрима одбране... Последњи пут, 1. децембра прошле године, обратили су се дописом и директору Војнограђевинског центра, али... све је остало без резултата.

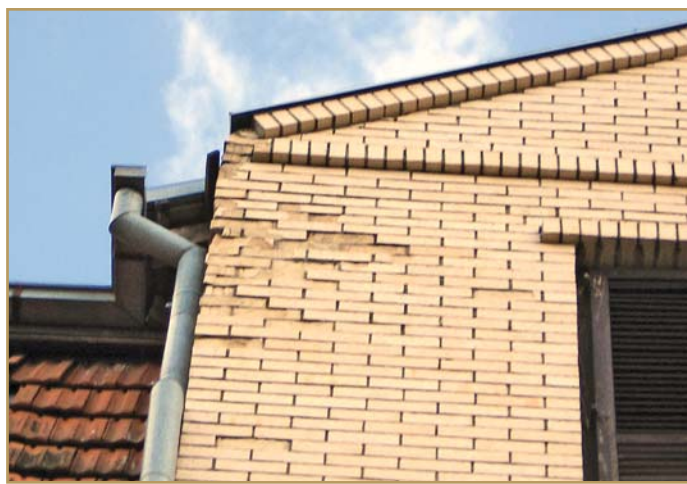
Како кажу станари ове зграде, иначе пензионисане војне старешине Стеван Атлагић, Богољуб Угринов, Дамир Иванчевић, Драган Здравковић и Милош Дачковић, чињеница је да је у више наврата, а последњи пут 2004, код њих долазила екипа тадашње Војнограђевинске дирекције са дипл. инж. Јовицом Стоичевићем на челу и да је она констатовала и евидентирала штету после прокишњавања неколико станова. Тада је станарима обећано да ће

Од 1995. године, када су се уселили у службене станове у Книнској број 150А, у новосадском приградском насељу Ветерник, закупци узалуд траже од надлежних отклањање бројних грађевинских недостатака и хитну санацију великих оштећења зграде због којих она све више пропада. То кажу станари, а надлежни, за сада, само – ћуте.

Од укупно 31 стана, од гарсоњера до трособних, у згради коју је у новосадском приградском насељу Ветерник изградила приватна фирма “Термоелектро” из Ветерника, 1995. године Војска је откупила 24, шест станова задржао је “Термоелектро” за своје раднике, а један је откупило приватно лице.

Откупљени за професионална војна лица, сви станови су наименовани као службени и уредно подељени, у складу са прописима и на радост породица, а потом и усељени.

Одмах после усељења закупци службених станова послали су на десетине захтева Војнограђевинској дирекцији за отклања-

ИСТА ЗГРАДА – ДВА БРОЈА

Изнад улаза у зграду постављена је табла са кућним бројем 151А и на ту адресу станарима ове зграде гласе сва идентификациона документа. Међутим, у ЈП “Информатика” на том кућном броју не постоји објекат већ на броју 151 (на терену је то сасвим друга зграда) мада се, уверили смо се, упоређивањем броја станова и података о станарима, ради о истој згради.

ТРОШКОВИ ЗАКУПНИНЕ

Само на име закупнине службеног стана (без комуналних и осталих трошкова) станари ове зграде уплаћују Војнограђевинском центру, месечно и у просеку, око 3.000 динара. Сваког месеца то укупно износи, за 24 стана, око 72.000, а на годишњем нивоу око 864.000 динара. Закупци станова у овој згради се зато с правом питају да ли је могуће да се од тог немалог новца не може издвојити и део за инвестиционо одржавање све више оронурлог објекта.

штета бити санирана у најкраћем року. Међутим, до данас је све остало на – обећању.

Револтирани таквим понашањем надлежних, станари, који су до сада уредно измиривали своје економске станарине, баве се мишљу да, иако свесни да ће се то сукобити са Законом, закупнину више не уплаћују надлежнима већ да тај новац наменски утроше за инвестиционо одржавање зграде и тако бар спрече њено даље пропадање. Уједно, мисле они, уколико меродавни нису у стању да инвестиционо одржавају зграду, службене станове требало би можда преименовати у станове за откуп, чиме би сваки вид одржавања зграде био у искључивој надлежности самих станара.

■ ШТА КАЖЕ ЗАКОН?

Мада станари тврде како немају право на формирање своје скупштине (јер нису власници станова него само закупци), од Радмиле Денковски, правнице у новосадском ЈП “Информатика”, које се бави и пословима наплате комуналних услуга и радом скупштина станара, сазнали смо да по *Закону о одржавању стамбених зграда* (Службени гласник РС бр. 44/95) и закупци службених станова имају право и обавезу да формирају скупштину станара, с тим да се она може бавити, између осталог, само пословима из

домена текућег одржавања зграде (коришћење и одржавање заједничких просторија, замена сијалица, одржавање заједничке хигијене зграде и друго), док је инвестиционо одржавање искључиво у надлежности власника зграде.

Како сада стоје ствари, над зградом у Ветернику требало би да постоји тројно власништво и то Министарства одбране, приватне фирме “Термоелектро” из Ветерника и оно приватно. Међутим, како смо сазнали од Ратка Станивуковића, директора “Термоелектра”, приликом куповине 24 стана у згради у Книнској улици, 1995. године, Војска је постала и власник зграде, па је, самим тим, она и надлежна за њено инвестиционо одржавање. О томе ко је власник котларнице која обезбеђује грејање за станаре и још једној згради ван власништва МО – нисмо успели да добијемо одговор.

Према речима станара Богољуба Угринова, остало је нејасно и на који начин је “Термоелектро” од заједничких просторија у згради адаптирао још два стана за своје раднике као ни то на који начин је, с обзиром на околности, Војнограђевински центар решио инвестиционо одржавање зграде у којој МО не припадају сви станови а које, уверили смо се и сами, и не функционише баш на задовољство купаца службених станова. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

Из Управе за инфраструктуру РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА

Министарство одбране је 1995. године од предузећа *Термоелектро* купило 24 стана у Ветернику. Како објашњава потпуковник Милан Сладоје, заступник начелника Дирекције за грађевинско-урбанистички консалтинг Управе за инфраструктуру, Министарство је већински власник зграде у Книнској улици број 150А, јер су станови категорисани као службени. Због тога, тврди Јовица Стојичевић, грађевински техничар који води послове одржавања стамбеног фонда Војнограђевинског центра *Београд*, оно је и надлежно за инвестиционо одржавање објекта у Ветернику.

Једна од уговорних обавеза фирме *Термоелектро* била да војне станове из зграде у Книнској улици 150А прикључи на систем даљинског грејања. Због техничких проблема *Термоелектро* није обезбедио грејање објекта према уговору о куповини, већ је изградио индивидуалну подстану, односно котларницу у згради. Тек када Војнограђевински центар и предузеће *Термоелектро* дефинишу имовинскоправни статус котларнице, што још није учињено, прецизираће се и надлежност за руковање подстаном у зимском периоду, али и њено техничко одржавање.

Према речима Јовице Стојичевића, Центру *Београд* су познати проблеми са којима се свакодневно суочавају станари

Книнске 150А. Војна установа *Београд 2*, из Управе за инфраструктуру, већ је неколико пута отклањала неисправности у згради, али због недостатка финансијских средстава и капацитета није у могућности да изведе све потребне грађевинске радове и оправке, посебно у унутрашњости.

– Тешкоћу Дирекцији и Војнограђевинском центру представља и законска процедура о ангажовању извођача грађевинских радова у поступку јавног надметања, јер је реч о набавкама мале вредности, а врло уситњеним пословима. Уз то, неколико година уназад, за инвестиционо одржавање војних службених станова нису била одобрена потребна новчана средства. И прописи који регулишу инвестиционо одржавање војностамбеног фонда прилично су превазиђени. Садашње привремено финансирање Министарства одбране додатно усложњава проблеме – наглашава потпуковник Сладоје.

Како напомињу надлежни из Дирекције за грађевинско-урбанистички консалтинг, да би се превазишле тешкоће станара у Книнској улици број 150А, у Ветернику, разматра се и могућност да се закупцима службених војних станова рефундирају трошкови инвестиционог одржавања зграде, али само ако стручне екипе Центра *Београд* комисијски процене да су интервенције биле неопходне и хитне. Станарима се, међутим, војни службени станови не могу преименовати у станове за откуп, јер је то у супротности са постојећом правном регулативом.

В. ПОЧУЧ

ПСИХОЛОШКЕ ОПЕРАЦИЈЕ
ОРУЖАНИХ СНАГА САД
У ИРАКУ

ОСВАЈАЊЕ СРЦА И ДУШЕ

Претпоставка западних коалиционих снага да ће "употреба масовне војске и прецизне муниције шокирати и уздрмати ирачки режим", те да ће се он срушити као кула од карата, била је погрешна. Операција за освајање "срца и душе" Ирачана води се и данас несмањеним интензитетом, а по свему судећи потрајаће још годинама.

Најчешће коришћена дефиниција психолошких операција јесте она из документа FM-33 "Психолошке операције – Доктрина КоВ САД", која гласи: "Психолошке операције (PSYOP – Psychological operations) представљају планске активности пропаганде и психолошких акција у миру или рату, усмерене на спољне непријатеље, пријатеље и неутралну јавност, како би се утицало на ставове и понашања на начин који одговара постизању националних циљева, како политичких, тако и војних и састоје се од стратегијских, оперативних и тактичких психолошких операција."

Психолошко-пропагандне операције најчешће се реализују у оквиру "специјалних операција" (психолошке, информативне и обавештајне) које касније прерастају у "операције подршке миру" (Peace support operations – PSO) као што су: "операције за очување мира", "операције за наметање мира" и "хуманитарне операције".

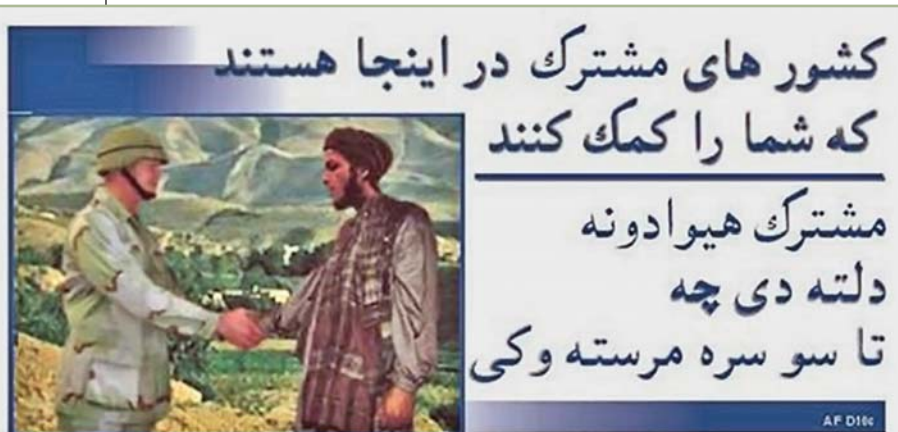
У оружаним снагама развијених земаља, на нивоу генералштаба и у видовским командама постоје специјализовани органи преко којих се руководи психолошко-пропагандним деловањем, а реализација се одвија преко посебних јединица – група за *псиоп*. У неким армијама и званично се називају органима за психолошка и пропагандна дејства, а у другим, иако постоје, тако се јавно не називају јер термин психолошко-пропагандно деловање има негативну конотацију.

■ ЈАЧАЊЕ ЈЕДИНИЦА ЗА ППД

У последњем четворогодишњем прегледу одбране САД, од фебруара 2006. године, у оквиру смерница за будући развој оружаних снага до 2010 године, дат је задатак да се јединице за психолошко-пропагандно деловање и цивилне послове ОС САД (Psychological Operations and Civil Affairs units) повећају на 3.700 људи, (33% више од дотадашњег бројног стања). Циљ те промене је значајнија подршка јединицама за специјалне операције ОС САД, као и сличним јединицама у америчкој војсци.

Убрзо затим Команда Копнене војске САД одобрела је да се у њеним јединицама, од октобра 2006. године, уведу нове официрске специјалности "официр за психолошке операције и официр за цивилне послове", чиме су амерички стручњаци за војну пропаганду извојевали победу у дугогодишњој борби за свој статус.

Летак из Авганистана "Пријатељство међу народима је ту ради помоћи"

БАТАЉОН ЗА ПРОМЕНУ СТАВОВА

Средином јануара 2007. године, око 280 резервиста 10. псиоп батаљона Америчке националне гарде из Канзас Ситија, држава Колорадо, кренуло је по други пут за непуних две године на једногодишње ангажовање у операцији "Ирачка слобода". То је први пут у 32-годишњој историји јединице да се батаљон ангажује у целокупном саставу, са додатком да психолошко-пропагандним деловањем према локалној ирачкој популацији утиче на промену "лоших ставова према америчким војницима".

Јединица је иначе специјализована за ширење пропагандних порука путем "звучника и мегафона" на возилима *хамер*, али и за дистрибуцију памфлета, летака, постера, номина, те за емитовање радио и телевизијских емисија.

УПОТРЕБА НОВИХ МЕДИЈА

Један од највећих иновација је примена *псиоп* метода код "нових медија", била је слање порука мобилним телефонима или е-мејлова најважнијим личностима ирачког режима.

Ствари су потом кренуле својим током. У односу на инструкције министра одбране САД, расписан је конкурс за попуњу јединица за психолошке операције САД, пре свега једине активне, 4. групе за психолошко ратовање (4. PSYOP group) која има мирнодопску локацију у Форт Брагу у држави Северна Каролина а директно је потчињена Команди Копнене војске САД за специјално ратовање (USSOCOM). Тиме су покренути практични кораци за јачање јединица за психолошко-пропагандне операције ОС САД.

■ ЈАВНА ДИПЛОМАТИЈА

У америчкој војној мисли пропагандна настојања утицања на вољу, свест и емоције противника све чешће се означавају термином "управљање перцепцијом". Оно укључује све активности за утицај на ставове и објективно резонување стране популације и њиховог цивилног и војног руководства, а спроводи се у оквиру јавне дипломатије, психолошких операција, јавног информисања, обмане и тајних операција.

Данас, после 11. септембра, из самог врха америчке администрације, тј. из њене канцеларије за глобалне комуникације (White House Office of Global Communications) усмеравају се активности јавне дипломатије САД, ради објашњавања и стварања позитивне међународне слике о америчкој политици и одбрамбеним активностима. Национални савет за безбедност и политику САД координира поруке и политику између Беле куће, Одељења за јавну дипломатију и Пентагона. Заједно, ова тела подржавају и координирају рад са до сада највише финансираним телом за вођење операција "менаџмента перцепције" на стратегијском нивоу. Тело, које је основано још 1980. године, сада је фокусирано на исламски свет и има буџет од 750 милиона америчких долара само за регион Средњег Истока.

Упркос том великом напору, резултат јавне дипломатије САД у арапском свету, везано за операцију "Ирачка слобода", била је врло слаба. Један од фактора који данас поткопавају идеју "светског глобалног става" о неком проблему је појава пролиферације ресурса за јавно информисање (proliferation of news sources). Повећан број сателитских телевизијских станица, вести и Интернет веза створио је чак сложенију ситуацију за глобални утицај једне "суперсиле" на мишљење људи. Пример видимо у чињеници да арапска популација радије гледа Ал Џазиру него ЦНН.

■ БЕЛА И ЦРНА ПРОПАГАНДА

Док је стратегијско коришћење јавне дипломатије донело помешане резултате, коришћење операција психолошко-пропагандног деловања у војним операцијама у Ираку на тактичком нивоу било је успешно. Коришћење масовних медија као што су радио, леци и "нови медији", као што је слање е-мејлова главним доносиоцима одлука из БАС партије Садама Хусеина, имало је важан утицај на брзину војне операције.

Претпоставка западних коалиционих снага да ће "употреба масовне војске и прецизне муниције шокирати и уздрмати ирачки режим" који ће се срушити као кула од карата, била је погрешна.

Уочена погрешна процена натерала је конвенционалне америчке трупе да промене свој приступ и да натерају њихове *псиоп* снаге да преиспитају и промене психолошко-пропагандне "теме и поруке", на оне које које ће се више заснивати на сталним и непрекидним применама *псиоп* продуката а не "једном снажном који ће одувати непријатеља".

Поред летака, почело се са интензивнијим радио програмима, емитованим са фиксног места и са специјалног ЕЦ-130 Com-mando Solo авиона. Емитовањем радио програма, (Американци – Радио Сања – Заједно, Британци – Радио Нахраин – Две реке), коалиционе снаге желеле су да електронски пригуше утицај Ирачког државног радија.

То су били примери "беле пропаганде" где се отворено износило ко је спонзор ових радио програма, а примењивала се и "црна пропаганда" CIA-е, која је почетком фебруара 2003. године, дакле пре почетка оружане операције, успоставила радио станицу "Тикрит", лажно износећи да су је формирали Ирачани из Тикрита. На почетку садржаји емитованог програма нису критиковали Садама Хусеина, да би после неколико недеља "програм" био изразито критички према ирачком режиму. Идеја Централне обавештајне агенције била је да одређене циљне групе ирачких грађана неће открити да информације долазе из "погрешно изабраног извора", који на први поглед изгледа тачнији и прихватљив.

■ ИЗЛАЗНА СТРАТЕГИЈА

Тактички *псиоп* елементи на возилима са мегафонима, са звуковима и ефектима тенковских дејстава и хеликоптера, имали су посебан утицај при обмањивању и убеђивању окупираних ирачких јединица да се предају и при одржавању контроле над ирачким затвореницима.

Операција за освајање "срца и душе" Ирачана води се и данас несмањеним интензитетом, и наставиће се још годинама. Зато примена *псиоп* у ствари треба да буде један од важних елемената излазне стратегије у сваком сукобу или у ангажовању НАТОа. После трансформације структуре НАТОа 2003. године и одлуке о "изласку и ангажовању Алијансе ван својих европских граница", психолошке операције и јединице за *псиоп* добијају повећан значај у нападним и стабилизационим операцијама. Међутим, изражена је неједнака развијеност *псиоп* јединица и капацитета у армијама земаља НАТОа. Белгија, Чешка, Немачка, Пољска, Шпанија и Велика Британија јачају своје *псиоп* ресурсе и способности. Док су нације усвојиле *псиоп* доктрину, штабови и стратегијске војне команде НАТОа тек чине напоре за јачање *псиоп* капацитета. ■

Милан МИЉКОВИЋ

О КОРЕНИМА ИСЛАМСКЕ РЕЛИГИЈЕ И ЏИХАДУ (2)

ШИРЕЊЕ И ОДБРАНА ВЕРЕ

Арапска реч џихад није синоним за рат, као што немуслимански често мисле. Џихад не означава само ширење већ и одбрану ислама и његово јачање унутар заједнице у којој већ постоји, па се и на тај начин може негирати његово искључиво ратно значење.

Поједностављено, најлакше је рећи да рат јесте џихад, али да џихад није само рат.

У својој књизи *Савремени рат као џихад*, професор др Миролуб Јевтић је објаснио да је џихад реч арапског порекла и као инфинитив значи: 1) "исцедити сву маст из млека приликом прављења бутера, односно заложити се свим силама у остварењу неког задатка; 2) у смислу акције примене воље, снаге, напора силе и способности да се тешко ради, у преносном смислу можемо говорити о борби као напору да се оствари неки циљ". Према томе, у самој дефиницији џихада не помиње се рат или тероризам као приоритетни циљ, већ примена на много ширем плану.

Ако знамо да је међу муслимана и њиховим утицајним личностима општеприхваћено мишљење да је ислам једина права вера и да је намењена читавом свету, у том смислу је суштина вршења исламске мисије – *даве* у преводу целокупне људске заједнице на ислам. Уколико неки владар, држава или народ не желе да прихвате позив на ислам који им муслимани упућују на миран начин, након тога може се користити и оружана сила да се приволе на то.

Остварење задатка претварања света у земљу ислама (царство ислама) – *дар ал ислам*, представља џихад. Будући да се ширење ислама неће спроводити увек само оружјем, погрешно је повезивати џихад само са ратом, што је последњих година (и због познатих разлога) било преовлађујуће уверење. Осим тога, арапски језик има израз који у потпуности објашњава појам оружане борбе (рата), а то је *харб*, што је такође доказ да џихад, ипак, није синоним за рат.

ВЕЛИКИ И МАЛИ ЏИХАД

Џихад не представља само ширење већ и одбрану ислама и његово јачање унутар заједнице у којој он већ постоји, па се и на тај начин може негирати његово искључиво ратно значење. Одбрана и јачање вере не спроводити се само оружаном борбом већ и бројним другим акцијама које немају везе са ратом, па чак ни са вером. Потврду овог тумачења могуће је наћи у различитим иступима муслиманских државника у мирнодопским временима. Они су проглашавали џихад у време када је требало масовно описменити становништво, изградити земљу, или остварити било какав значајан напредак. Видљиво је да се џихад проглашава и током активности које немају додир са ратом, нити са религијом. Ако желимо даље да поједностављујемо овај појам, најлакше је рећи да рат јесте џихад, али да џихад није само рат.

У прилог овоме иде и подела на "велики" и "мали" џихад, на чему инсистирају модерни теолози. "Велики" џихад обухвата борбу душе, савести, унутрашњу борбу са самим собом ради остваривања напретка, а "мали" џихад је сама оружана борба. Иако ова подела служи као изговор многим муслиманским ауторитетима да је прави џихад далеко од рата, ни у ком случају не треба губити из вида његов ратнички облик, јер није ништа мање значајан од неоружаног. Ако би се, пак, ослањали на ставове неких аутора који су били инспиратори стварања значајних терористичких организација, таква подела џихада могла би бити и обрнута, и то би се могло доказати простим набрајањем ратова и терористичких акција које су спроведене у име ислама и џихада, и то само у 20. веку. Уосталом, један од признатих исламских ауторитета са простора бивше СФРЈ Неркез Смаилагић каже: "Џихад – свети рат је верска дужност сваког верника да шири ислам путем оружја". Управо због тога, свако позивање на џихад, поготово када долази из уста терористичких вођа и њихових инспиратора, за највећи број људи има крајње поједностављено и претеће значење и готово увек јасно асоцира на рат и друге, можда и горе видове оружане борбе.

Стога, иако теоретско одређење џихада не даје за право да се о њему размишља само као о рату, сведоци смо да се међу немуслимана тај термин доживљава управо тако. Неки муслимански ауторитети, попут Смаилагића, дали су повод за такво размишљање, па је то широко прихваћена асоцијација управо на тероризам. Будући да немуслимански свет "није обавештен" у којим се мирнодопским приликама проглашава неоружани џихад, али да врло добро осећа и зна када је на сцени онај други, нимало не чуди што су схватања о њему добрано искривљена.

Исламски фундаментализам представља идеологију која у складу са значењем речи "фундамент" (темељ, основа, првобитни) треба да значи повратак правом, изворном исламу, у његовој пр-

вобитној форми, очишћеном од свих утицаја других религија и савремених друштвених токова. Практично, та идеологија заснована је на индивидуалном тумачењу ислама појединих вођа исламистичких организација и њихових теоретичара, односно инспиратора, а суштина је у тражењу веће исламизације друштва и непрестаној тежњи да се дословно примени шеријат. Синоними за фундаментализам јесу и изрази радикализам, исламизам, исламски препород...

Примена шеријата и његово правилно тумачење од пресудне је важности не само у изградњи и јачању исламске државе већ и за ширење ислама до освајања читаве земаљске кугле. Наглашавамо да исламисти сматрају да је шеријатско право најтипичнија манифестација верског учења, те да се ислам не може остварити без примене шеријатског права. У складу са прокламованим геслом да нема ислама без исламске државе, свака држава у којој се доносе закони који немају утемељење у Курану, односно шеријату, сматра се неисламском, а као таква – мора да буде срушена. Према томе, не дозвољава се било какво одступање од правила прописаних шеријатом, а у супротном, дозвољена су сва средства за рушење такве државе. Јасно је и не треба посебно наглашавати да је средство борбе против таквих уређења управо џихад, и то у свим својим облицима, оружаним и неоружаним.

■ НЕИСЛАМСКИ РЕЖИМИ

Даља размишљања о идеологији фундаментализма довешће нас до исправног закључка да данас постоји велики број држава које су исламске, или их бар ми тако доживљавамо, а у којима не влада дословна примена шеријата. То се понајпре односи на регионе и земље које су некада биле колоније Западних земаља и које су неминовно попримиле многе одлике секуларних држава, без обзира на то што се и данас декларишу као исламске. Исто тако постоји један број исламских држава које од свог постанка никада нису биле колонизиране, где су муслимани у апсолутној већини и где нису постојале никакве спољне препреке, осим цивилизацијских достигнућа, да се примењују закони засновани на шеријату, а у пракси није тако.

Ово је сигурно извор фрустрација за екстремисте и идеологе исламског фундаментализма, па се они првенствено окрећу борби против таквих режима. У делима идеолога исламског фундаментализма (Сејид Кутб, Абу-л-Ала Мевдуди, Али Ширати) непрекидно провејавају мисли и идеје које су усмерене управо према "неисламским" режимима у исламским земљама, а тек у каснијим фазама осталим "неверничким" и "безбожничким" режимима. Управо тако се и одви-

СВЕТИ РАТ

Термин џихад у Европи се најчешће преводи као *свети рат* и за тако нешто постоји логично објашњење, уз напомену да се исламски ауторитети противе томе. У европској, претежно хришћанској традицији, циљ светих ратова био је да прошире хришћанство међу нехришћанима и да успоставе традицију и вредности које су проповедале хришћанске цркве. С обзиром на то да је циљ спровођења исламске мисије *даве* ширење ислама, што је обрнут процес у односу на претходни, логично је да се код нас џихад преводи управо као свети рат.

Муслимани сматрају да је то неправилно зато што је преузето из традиције хришћанских светих ратова, али и због тога што ислам не познаје атрибут свети и не приписује га било чему на земљи. Ово је, ипак, тачно само у теоретском смислу, а пракса показује да се и они користе појмом свети, иако се, можда, та реч не изговара, већ се њено значење огледа у облику многобројних радњи и поступака (ритуално стављање Курана на чело и срце, забрана немуслиманима да кроче на тло Меке и Медине, однос страхопоштовања пред Мухамедовим гробом...).

ПОРЕЗ ЗА НЕМУСЛИМАНЕ

Исламски фундаментализам није "привилегија" 20. или 21. века, али је у данашње време постао веома видљив и лако уочљив у сваком свом облику, јер је већина "остатка света" уређена на секуларним принципима. Осим тога, под утицајем познатих историјских и друштвених процеса наступиле су и неминовне промене у многим традиционално исламским државама, при чему је за екстремисте нарочито болан престанак примене многих шеријатских одредаба, попут плаћања *џизје*.

То је порез – главарина, који плаћа пунолетан мушкарац немуслиман у муслиманској држави. Између осталог, та дажбина је имала своју улогу у превођењу немуслимана у ислам, јер је понекад била толико висока да ју је било тешко плаћати. Поготово треба имати у виду да су немуслимати имали и друга ограничења у избору посла којим ће се бавити, па тако нису могли да се баве занатима што доносе добру зараду. Са прихватањем ислама, престаје обавеза плаћања *џизје* и стичу се сва права која имају и остали муслимани.

јала борба за ислам различитих екстремних исламистичких организација: најпре се исламска мисија – *дава*, исцрпљивала на нивоу неисламских режима у исламским државама у складу са схватањем да се муслимани морају изборити најпре са самим собом.

■ ПОЛИТИЧКИ ПОКРЕТ

Исламски фундаментализам је могуће поделити на више група, па тако постоји: у званично признатим државним институцијама (министарства верског образовања и теолошке школе); међу теолошки образованим кадром са статусом *алима* (зналаца шеријатског права); међу верницима без теолошког образовања, али су они истовремено најрадикалнији тумачи ислама, најчешће веома милитантни.

Своје ставове, често супротне ставовима званичне политике исламске државе, алими износе у џамијама, током *хутбе* – молитве петком, изразито политички обојене. Са таквом праксом алима сусретали смо се и у периодима који су претходили ратовима на просторима Босне и Херцеговине и Косова и Метохије, али и данас. Међутим, то не значи да су алими увек противници званичне политике исламске државе. Пре би се могло рећи да фундаментализам *улема* (множина од алима) држава контролише и у великом броју случајева материјално потпомаже управо да би пропагирао званичне ставове, а да само мањи њихов део не допушта да их власт искористи.

У исламским друштвима још се није појавио ниједан политички покрет који је значајнији од религије, што показује значај фундаментализма. Колико год неке промене, партије или збивања у исламским државама у неком тренутку изгледале значајне, пре или касније оне ће на неки начин престати да постоје, а остаје ислам. Сетимо се само неуспелих покушаја изградње социјализма у неким исламским земљама, или покрета несврстаних, који је показао свој исламски карактер и вратио нам се као бумеранг са почетком распада бивше СФРЈ.

Будући да је реч о идеологији, за исламски фундаментализам можемо рећи да је, у ствари, политички покрет заснован на исламу. Важно је истаћи и да већина муслимана не прихвата фундаментализам као своју идеологију, већ јој се супротставља, најчешће у границама које не угрожавају ислам као веру, али му одузимају екстремизам. То је битно да би се избегле тенденције оптуживања свих муслимана због екстремизма који је својствен мањем делу следбеника ове религије. ■

Предраг КАРАЦИЋ

КУЛТУРА МИРА

СЛОБОДА И СТВАРАЛАШТВО

Бројни разлози иду у прилог актуелизацији културе мира. Без мира нема ни културног стваралаштва, ни креативности, ни слободног испољавања људи уопште. Култура мира је данас тема бројних међународних организација и научних скупова. Постоји и резолуција Генералне скупштине Уједињених нација, према којој је 2000. проглашена Међународном годином културе мира, а прва деценија овог века – Међународном деценијом културе мира.

Периоди мира су, нажалост, у историјским материјалима веома мало приказани и објашњени. Скоро целокупна историја човечанства заснива се на опису и објашњењу ратних ситуација и величању државника и војсковођа који су руководили операцијама у рату. Чак је и културно стваралаштво, уопштено посматрано, добрано усмерено према рату. О томе сведоче бројне слике и споменици посвећени револуцијама, биткама, државницима, војсковођама, ратним разарањима, и слично, као и бројни писани материјали стручног, научног и уметничког карактера. Чак су и споменици мира, тамо где су постојали, мање посећивани и уважавани него они који подсећају на рат.

Историјска искуства указују и на чињенице да је свет био, и још јесте, једно велико људско разбојиште, те да човеку и даље пре-

ти несигурност. Рат је био саставни део целокупне људске историје. Он и данас потреса многе народе и цивилизације са неупоредиво већим последицама. Само у првих 85 година 20. века вођено је 207 ратова, у којима је изгубљено 78 милиона људских живота. У Првом светском рату погинуло је дванаест милиона бораца и три милиона цивила, а у другом – седамнаест милиона бораца и дванаест милиона цивила. Губици у првој четвртини 20. века премашили су укупне губитке у свим претходним ратовима. У локалним ратовима, који су вођени од Другог светског рата до 1985. године, било је четири пута више жртава него у оним који су вођени од почетка 20. века до Другог светског рата... Процењује се, такође, да је само на просторима бивше СФРЈ у периоду од 1991. до 1995. погинуло око 200.000 људи, а ратних инвалида је неколико пута више.

Поред погинулих и рањених, последице рата су и појава великог броја расељених лица, разарања и рушења, губици у привреди, мржња, криминал, болести и трауме, еколошка загађења, и друго. Дакле, рат је народима стално доносио огромне људске и материјалне губитке, несрећу, патњу и бол.

Човеку и човечанству јесте потребан мир, али не било какав. Мир по сваку цену: понижавајући, поробљавајући, експлоататорски, турски, гажења достојанства људи и народа и мир у коме не постоји слобода стваралачког и културног испољавања, човеку и човечанству није потребан. Такав мир, ако је и могућ, није вредан. Човеку и човечанству је потребан мир који ослобађа турства и разних предрасуда, мир који омогућава стваралаштво и увећава укупне моћи човека, а те моћи, повратним утицајем, уздижу и њега самог, сваког човека, као свесно и рационално биће. Конкретније речено, човеку и човечанству је потребан мир који омогућава ослобађање од свих облика поробљавања и сиромаштва, социјализацију личности и креативност човека.

Истинска култура мира подразумева слободу, хуманизам, толеранцију, солидарност и право на различитост. То су битни елементи културе мира које би свака модерна држава требала да обезбеди својим грађанима. Држава која грађанима не обезбеђује те елементе, нема правих циљева који је оправдавају. Апсолутна равноправност, међутим, не постоји, а самим тим не постоји ни апсолутна слобода и сигурност свих људи на Земљи. Зато је потребно да човек у борби за културу мира, у конкретним условима, напусти право на све ствари и да се задовољи са онолико сигурности и слободе према другим људима колико је у стању и сам да им призна и толерише. Борбом за културу мира потребно је обезбедити прогресивно мењање људи и њихових навика у сазнајном, културном и вредносном смислу.

Основна питања која се често и вези с тим постављају, као што су: *Да ли је мир могућ? Може ли оружје за масовно уништавање учинити свет безбеднијим? Да ли политичка игра застрашивања и претњи може људима и народима да пружи сигурност? Да ли је могуће створити свет без конфликта?* – нису својствена само за скептицистичке кругове у науци. Она се са правом често постављају и у круговима обичних људи. Зато је и веровање да је мир могућ вредност по себи и представља основни део културе мира. Ако су нестали ропство и апартхејд, зашто не би могао нестати и рат – нарочито рат у условима примене средстава за масовно уништавање.

Под појмом култура мира, дакле, подразумева се стање и процес у коме различите групе људи живе и понашају се сходно својим сопственим вредностима и нормама, имају слободу да изражавају своју вољу и учествују у активностима целокупног друштва, при томе чувајући и развијајући сопствене одлике и самосвојне црте. Тачније речено, култура мира подразумева: суверенитет и равноправност међу државама; одбацивање употребе оружане силе; мирољубиво решавање сукоба; немешање у унутрашње послове других земаља; поштовање људских права и права народа да одлучују о свом уређењу и начину развоја; сарадњу међу државама и поштовање основних норми међународног права. Култура мира је саставни део културе живота и стваралаштва уопште. ■

Др Момчило САКАН

РЕАГОВАЊЕ РУСИЈЕ НА ПРОТИВРАКЕТНИ ШТИТ

Досадашњи руски министар одбране Сергеј Иванов, у ауторском чланку у немачком листу "Süddeutsche Zeitung", упозорио је САД да укључивање земаља источне Европе у амерички противракетни штит представља "непријатељски сигнал" на који ће Русија узвратити адекватним "противмерама". Иванов је упозорио да распоређивање америчких ракета и ловаца на територији Пољске и радарских станица у Чешкој, као својеврсног противракетног штита, који би, према објашњењима, требало да заштити европске partnere од ракетног напада из непријатељских држава попут Ирана или Северне Кореје, "нема само војну, него и симболичну важност".

Ракетне базе близу руске границе, упозорио је министар, оптеретиће односе Русије и САД, Русије и НАТО, као и билатералне везе Русије и Пољске, па и сваке друге државе која би се прикључила америчком пројекту. Иванов у свом тексту не искључује могућност да би Вашингтон слично деловао и у другим регионима, конкретизујући подручје азијског Пацифика.

Оваквим писањем Иванов је поновио став службене Москве да америчке базе у земаљама бивше источне Европе представљају претњу националној безбедности Русије, упркос уверавањима из Вашингтона да систем није намењен гађању циљева у Русији. Осим тога, такви поступци САД ће изнудити не само "одређене противмере него и утицати на укупни однос Русије и НАТО".

Русија, према Иванову, припрема "асиметрични одговор" заснован на властитим технологијама који подразумева изградњу нових модела високо прецизног оружја. ■

БАТАЉОН СЛОВЕНАЦА НА КОСМЕТУ

Словеначка војска по први пут изван територије Словеније у операцијама НАТО шале јединицу ранга батаљона. То је 10. моторизовани батаљон, посебно припремљена јединица популарно названа "Сокол", која ће од италијанског контингента преузети одговорност над територијом у западном делу Косова, као део Мултинационалних снага Запад. Борбена група "Сокол" је јачине 650 војника, од којих су 500 из словеначке и 150 из мађарске војске.

Словеначки контингент у свом шестомесечном мандату у саставу КФОР, који започиње 1. марта, биће одговоран за успостављање безбедности у својој зони одговорности, слободе кретања, пружање хуманитарне помоћи становништву и стварања услова за пренос надлежности цивилним структура-

ма власти. Зона одговорности "Сокола" су општине Клина и Пећ, а биће смештени у касарнама у Пећи. Командант борбене групе је потпуковник Миха Шкробинц Барбо. Осим борбене групе "Сокол" на Косову је још око 100 војника из Словеначке војске, припадника војне полиције, санитарских и ветеринарских служби, логистике, везе, инжењерије, хеликоптерских јединица и група официра у штабу и команди КФОР-а. ■

АЛБАНИЈА, БУГАРСКА И ХРВАТСКА ПОВЕЋАВАЈУ ПОМОЋ У АВГАНИСТАНУ

На састанку земаља које учествују у међународним безбедносним снагама за подршку у Авганистану, одржаног крајем јануара, Албанија, Бугарска и Хрватска понудиле су повећање помоћи. Албанија је најавила удвостручавање броја војника који се налазе у тој земљи, Бугарска је обећала да ће поклонити авганистанској војсци око 500 тона вишка оружја, а Хрватска ће, осим оружја, повећати и број својих војника са тренутних 153 на 200 у 2007. и на 300 у 2008. години. ■

ФРАНЦУСКИ БРОДОВИ ПОДРЖАВАЈУ МИСИЈУ У АВГАНИСТАНУ

Из Тулона је испловила група борбених бродова француске морнарице, предвођена атомским носачем авиона "Шарл де Гол", на путу ка Индијском океану, ради пружања подршке копненим снагама НАТО у Авганистану.

Група, под кодним називом "Task Force 473" у свом саставу, осим носача авиона, има 8 бродова, од којих су три француска, једна шпанска фрегата и подморница, 30 авиона и око 3.000 војника. На путу ка циљном одредишту, групација француских бродова ће у Средоземном мору извести поморску вежбу са шпанском морнарицом, а затим и са француским ратним ваздухопловством.

Након уласка у воде Индијског океана борбена група ће се укључити у поморску вежбу "White shark" са припадницима армије Саудијске Арабије и француским контингентом распоређеним у Џибутију. Ова француска групација непосредну подршку снагама НАТО у Авганистану започиње у априлу и на том задатку ће провести око два месеца. ■

АФРИЧКА УНИЈА РАСПОРЕЂУЈЕ СНАГЕ У СОМАЛИЈИ

Савет безбедности Уједињених нација одобрио је Афричкој унији да распореди своје мировне снаге у Сомалији, које би након шест месеци могле да замене снаге Уједињених нација у тој афричкој земљи.

У Резолуцији 1744, која је усвојена једногласно, Савет безбедности одобрава земаљама чланицама Афричке уније да поставе шестомесечну мисију у Сомалији у којој грађански рат траје од 1991. У резолуцији се позивају 53 земље чланице Афричке уније да допринесу формирању јединствених мировних снага укупне јачине око 8.000 војника. Мандат снага подразумева првенствено успостављање безбедности и стабилизацију Сомалије, а посебно престонице Могадиша. ■

ЗАШТИТА ИНФОРМАЦИЈА НА БАЗИ КВАНТНЕ КРИПТОГРАФИЈЕ

НЕПРОБОЈНА ШИФРА

Наступа ли ново доба квантних рачунара и нови правац заштите информационих система на бази квантне криптографије? Многи научници данас виде квантну криптографију као прву потпуно непробојну шифру икада постигнуту од постанка тајног писања у свету. А докле су стигла истраживања у овој области, никада у потпуности нећемо знати јер се крајњи резултати не објављују јавно.

Сматра се да ће у блиској будућности квантне технологије, као принципијелно нове, направити револуцију у многим пољима науке, а посебно у области квантног рачунарства и квантних комуникација. Војне структуре у многим државама, поготово у САД и Европи, поставиле су као приоритет развој квантних комуникација које обухватају области квантне криптографије и њен интерфејс са квантним компјутерима, у циљу да се војни системи, а и државне институције и компаније, заштите од будућих претњи и нових технологија пресретања.

Многи научни истраживачки центри и институције појединих држава закључили су да квантна криптографија представља нови правац заштите и безбедније комуникације у информационом и телекомуникационим системима. Продор квантних рачунара и квантних технологија потпуно би послао у "старо гвожђе" садашње компјутере, а посебно садашње системе заштите информација, и уздрмао их из темеља.

Садашњим ресурсима рачунара практично је немогуће дешифровати заштићене податке чија заштита почива на кључу састављеном од дугог низа бројева, али појавом квантних компјутера, који обећавају драматично повећање снаге и брзине рачунара, омогућиће се злонамерним групацијама и глобалним хакерима да упадну у садашње безбедносне системе. Данас у свету кроз интернет мрежу протичу милиони новчаних трансакција, пословних, вој-

них и владиних података, чије дешифровање би угрозило многе компаније, владе, војне структуре и системе, њихове базе података, и изазвало милионске штете економији и безбедности неке државе уопште.

Због свега тога многе државе су још пре неколико година процениле највероватнији правац развоја телекомуникационих и информационих технологија и увиделе да важни и осетљиви подаци, чувани помоћу данашњих криптографских система и кључева, могу бити дешифровани у будућности тако да осетљиве државне и војне тајне, као и поверљиви комерцијални подаци и трговачке шифре морају бити заштићени не само данас већ деценијама у будућност. Ово је врло важна тематика јер технологије обликују будућност у свим сферама живота, а у области заштите информација и података мора се увек бити корак испред надолazeћег рачунарског криминала и претњи.

■ КВАНТНА КРИПТОГРАФИЈА

Криптологија је наука која проучава математичке технике помоћу којих се обезбеђује сигурност, аутентичност и штите приватност, поузданост и сва друга својства дигиталних информација. Свет у којем су развијени данашњи системи криптозаштите мења се и све су веће претње за безбедност тих система. То захтева непрестано праћење развоја и правца кретања одређених нових технологија, посебно у области рачунара и телекомуникација, а војне структуре би посебно требало да сагледају нове технолошке процене развоја у овим областима. Војска би у својим проценама и истраживањима наравно требала да помно прати нове технологије, и да развије властити систем криптозаштите информација јер је такав систем за неку државу и војску најсигурнији.

Европско удружење за информационе технологије, односно напредна истраживања у области криптологије - ECRYPT (European Network of Excellence in Cryptology), наводи у свом пројекту "Изазови за криптолошка истраживања у Европи од 2007 до 2013. године и даље" да претњу по крипто-системе не представљају само квантни компјутери већ и неконвенционални компјутери и неистражене нове технологије које експлоатишу феномене физике као што су оптички рачунари или аналогни електронски рачунари.

Почетком априла 2004. године започео је и Европски пројекат SECOQC (Secure Communication based on Quantum Cryptography – Безбедност комуникација на бази квантне криптографије) чији је

циљ развој потпуно безбедних комуникационих мрежа. У пројекат су укључени многобројни физичари из квантне области, заједно са стручњацима за интернет мрежу и експертима на пољу криптографије, електронике, ИТ безбедности и развоја софтвера.

Уз помоћ групе аустријских и немачких научника који су инсталирали квантни криптографски систем, у Европи је 21. априла 2004. извршена прва комерцијална банкарска трансакција путем коришћења квантне криптографије. Тог дана је градоначелник Беча извршио трансфер новца од Градске већнице до Creditanstalt банке Аустрије путем оптичког кабла дужине 1,45 km, постављеног испод улица Беча, користећи квантни "кључ" настао од фотона, односно, светлосних честица. Сигурност произведених кључева заснива се на законима физике, а не на компликованим математичким процедурама које се користе у данашњим системима криптозаштите. Са друге стране, квантна криптографија поједностављује и дистрибуцију кључева који настају истовремено и код предајника и код пријемника, односно прималца.

Принцип рада се, укратко, заснива на преносу поларизованих фотона или светлосних честица који осцилирају у електромагнетном пољу, на један од два модалитета (квантна стања). Први начин је кад су фотони, односно светлосне честице, позициониране вертикално или хоризонтално (праволинијски модалитет), а други начин када су оријентисани под углом од 45 степени лево или десно од вертикале (дијагонални модалитет).

ТЕХНОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ

У сваком модалитету, односно квантном стању, супротне позиције фотона представљају квантне битове – кјубите "нулу" или "јединицу", односно, појединачни фотон представља сваки бит информације, а низ ових фотона носи кључ за шифровање или дешифровање поруке. Пошиљалац, односно предајник (који криптографи по конвенцији зову Алице), шаље низ битова бирајући их насумично по једном или другом моду. Са друге стране, прималац, односно пријемник (који криптографи зову Боб), поставља исти насумични модалитет и тако прима поруку. Ако се било ко умеша на пут преноса фотона, њихов ток ће се одмах пореметити и узнемирити систем. Прималац неће примити шифровану поруку и приказаће му се грешка. Како је немогуће поново копирати исти низ фотона који настају насумично по законима природе, тако учесници могу одмах да приметне да им неко трећи краде и омета низ фотона. У тој карактеристици природног понашања светлосних честица, односно непоновљивости светлосног кључа, огледа се и апсолутна безбедност овог преноса поверљивих информација, односно, то представља кључни аспект њеног безбедносног модела.

Квантна криптографија је дефинитивно изашла из оквира лабораторија, али научници и произвођачи морају да реше многобројне проблеме који су од велике стратешке и техничке важности. Технички проблеми који ограничавају квантну криптографију у садашњем технолошком окружењу су ограничења везана за пренос фо-

ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА

Квантна криптографија је први пут практично примењена октобра 1989. године у истраживачком центру ИБМ Thomas J. Watson, близу Њујорка, када су др Charles Bennett и John Smolin обавили прву квантну криптографску размену користећи поларизоване фотоне светлости на удаљености од 32 центиметра.

АПСОЛУТНА ЗАШТИТА

Један од циљева квантне криптографије је да обезбеди апсолутну заштиту комуникационих и информационих система у глобалној мрежи за коју су највише заинтересоване првенствено владе, односно војне структуре, а посебно обавештајни сектори, државне институције, телекомуникациони системи, банке, брокерске фирме, велике компаније и други.

ПРИОРИТЕТ ДРЖАВЕ

Криптографски производи и софтвер имају највећу примену у војсци и обавештајним службама, па ако падну у погрешне руке могу представљати велику претњу по националну безбедност државе. За сваку државу је најбезбедније да првенствено развије властити систем криптозаштите информација, наравно, пратећи помно шта се дешава у свету на том пољу како би заштита била ефикаснија.

ски рекорд у домету и брзини преноса квантног кључа. Они су 2004. године демонстрирали дистрибуцију квантног кључа преко 122 km стандардног телекомуникационог оптичког кабла користећи ББ84 протокол (протокол за размену квантног кључа који су предложили још 1984. године Бенет и Брасард) при чему је забележена најмања стопа грешке од 8,9 одсто. Такав систем, поготово преко сателита, биће веома скуп, али за војне и дипломатске комуникације то би дефинитивно био избор. Иначе, како се наводи у неким круговима, очекује се врло брзо у САД практична примена путем оптичког кабла, и претпоставља се да ће то укључити сталну линију између Беле куће у Вашингтону и Пентагона и поједине везе између кључних војних места и важних одбрамбених система и истраживачких лабораторија.

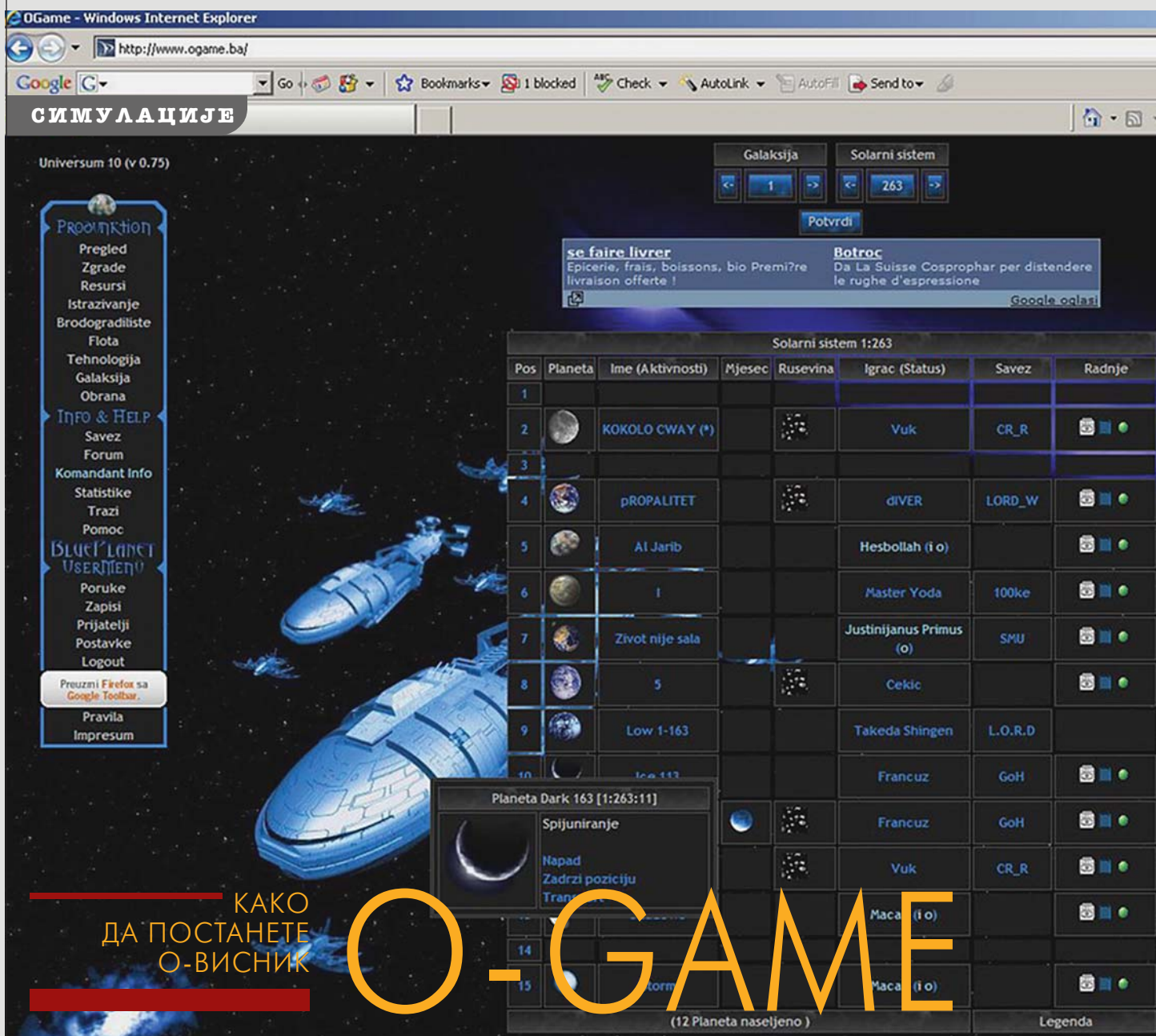
Развој квантних рачунара је још један од важних покретача развоја квантне криптографије. Међутим, пре него што ова технологија постане популарна, поуздана и доступна мора се још много тога урадити, а пре свега пребродити поменута ограничења.

ИНФОРМАТИЧКА БЕЗБЕДНОСТ

Заштита информација, односно квантна криптоанализа и квантна криптографија, могу имати у будућности значајан утицај на политичке, дипломатске и војне односе, а и финансијске услове. Због свега тога квантна криптографија је у многим часописима и магазинима из области науке и нових технологија наведена као једна од десет технологија које ће променити свет.

Многи научници данас виде квантну криптографију као прву потпуно непробојну шифру икада постигнуту од постанка тајног писања у свету, а колико се стигло са истраживањима у овој области никада у потпуности нећемо знати јер се крајњи резултати не објављују јавно. ■

Дијана МАРИНКОВИЋ

КАКО
ДА ПОСТАНЕТЕ
О-ВИСНИК

O-GAME

На небу Интернета већ
више година сија звезда
под именом O-game.
Иза тако чудног назива
крије се крајње "заразна"
вишекорисничка
свемирска управљачка
симулација.

Није у питању неки нови рачунарски вирус већ нешто много опасније по ваше здравље. Разлози за бригу ће вам бити јасни врло брзо уколико посетите <http://www.ogame.ba> и региструјете се у неки од универзума који тренутно постоје. Сигуран сам да ће вам велико изненађење бити чињеница да је све 99.99% преведено на српско-хрватско-босански језик. Ако сте помислили да су аутори из ових крајева или из непосредног "комшилука" онда сте много погрешили.

Аутори су из фирме Gameforge GmbH и осим ове "домаће" постоје и многе локалне али и интернационална верзија (на енглеском наравно <http://www.ogame.org>). Осим Интернет конекције (и наравно рачунара), за играње вам није потребно ништа више. Нема никаквих инсталација нити хардверских потреба јер је све графички оскудно а од звука и музике нема ни трага. Све потребне информације добијате директно као да сте отворили неку сасвим обичну Интернет презентацију. Ово ремек дело од "игре" константно се унапређује и мења па се појављују и нестају поједине опције. Наравно, све што сте до сада прочитали неће вам дати праву слику о O-game. Али, ево детаљног приказа главних опција и неколико савета од искусног играча.

■ ОСНОВНИ МЕНИ

Преглед је основни мени у коме се налазите одмах на почетку при уласку у игру. У њему имате податке о вашим поенима и производњи на вашој планети и колонијама ако их имате. Најважнија информација коју добијате овде је списак свих долазака и одлазака ваших флота али и флота осталих играча који вас нападају, шпијунирају или тргују са вама. Један од опција у овом менију је и могућност уништавања колоније или промена њеног имена. Вашу основну планету није могуће уништити па се потрудите да вам колоније буду боље и веће од ње.

Зграде је можда и најважнији мени јер успех играња зависи умногоме од ваше економије. Све зграде које изградите нико вам неће моћи уништити, па ваша производња неће много трпети ако вас неко буде напао. Рудници вам производе сировине за изградњу али да би могли да раде потребна је енергија. Започету изградњу могуће је прекинути, а уколико сте платили за играње мо-

жете да ставите на списак и неколико narednih izgradnji koje ће почети по завршетку текуће izgradnje (podrazumeva se da морате имати и довољно ресурса).

Технологија је списак свих могућих истраживања и свих објеката и бродова које можете изградити и направити. На основу овог списка моћи ћете да планирате шта вам је потребно од истраживања и којим редом да градите објекте на планети. Већина ствари на списку повезана је међусобно па добро размислите пре него кренете у изградњу или истраживање.

Истраживање покреће или зауставља неко истраживање. Само једно истраживање може бити покренуто у једном тренутку, а на планети тј. колонији која има истраживачки центар у изградњи није могуће истраживати.

Бродоградилште је место где можете да градите вашу флоту. Овде обратите пажњу. Уколико нешто грешком почнете да градите, нећете моћи то и да прекинете. Од нивоа изграђеног бродоградилшта зависиће брзина изградње ваших бродова.

Флота је мени у коме можете да шаљете ваше флоте на друге планете и колоније да бисте их нападали или због трговине. У зависности од врсте бродова које имате у флоти добијате и различите могућности, нпр. ако у флоту додате и сонде за шпијунажу моћи ћете да се бавите шпијунажом.

Галаксија вам омогућава да погледате шта се дешава око вас у вашем универзуму. У сваком универзуму постоји девет галаксија и ако имате довољно горива можете погледати шта је у било ком делу нашег универзума. Универзуми су иначе независни и сваки је за себе одвојена игра, па ако желите играти у неком другом универзуму морате се посебно регистровати за њега.

Одбрана је корисна нарочито у почетку јер спречавате слабије играче да вас нападају и узимају ваше ресурсе. Све што будете ставили на списак за изградњу додаје се на списак изградње у бродоградилшту и то такође нећете моћи да прекинете.

Савез је више опција у којима је могуће организовати се са другим играчима. Такве групе тј. организације зову се савези и свако може да креира свој савез или да се покуша придружити неком већ постојећем. Наравно, овде се воде ратови међу савезима (нарочито међу национално "обележеним" савезима), па добро размислите у који улазите.

Поруке је место где ћете имати могућност да прочитате поруке које су вам послале други играчи али и обавештења о стизању ваших флота, о евентуалним борбама или извештаје о шпијунажи.

Поставке служе за подешавање ваших параметара у игри. Некада желите да промените ваше име или да укључите МО тј. "мод одсуства" где сва производња ресурса престаје за минимум три дана. Након тога можете се вратити у игру или продужити ваш МО. Док сте у МО нико вас неће моћи напасти па можете мирно да "спавате".

	Rudnik metala (Level 26) Metal je glavna sirovina za izgradnju strukture zgrada i brodova. Potrebno: Metal: 2.272.605 Kristal: 568.151 Trajanje izgradnje: 2d 3h 39m	
	Rudnik kristala (Level 23) Glavna sirovina za elektronicne dijelove i izradu odredenih silina je kristal. Potrebno: Metal: 2.376.844 Kristal: 1.188.422 Trajanje izgradnje: 2d 16h 49m 22s	
	Sintizer deuterija (Level 20) Deuterij je najviše potreban kao gorivo za brodove, istraživanja... Potrebno: Metal: 748.182 Kristal: 249.394 Trajanje izgradnje: 18h 8m 15s	9:18:54 Abbrechen
	Solarna elektrana (Level 26) Kako bi zgrade mogle funkcionirati potrebna je energija koju proizvode velike solarne elektrane. Potrebno: Metal: 2.840.756 Kristal: 1.136.302 Trajanje izgradnje: 3d 0h 18m 36s	
	Fuzijska elektrana (Level 13) Fuzijski reaktor stvara jedan atom vodika kombinirajući da atoma deuterija pri visokoj temperaturi i tlaku. Potrebno: Metal: 1.874.066 Kristal: 749.626 Deuterij: 374.813 Trajanje izgradnje: 1d 23h 42m 12s	
	Tvornica robota (Level 10) Tvornice robota proizvode jednostavne radnike, koji se koriste za izgradnju planetarne infrastrukture. Potrebno: Metal: 409.600 Kristal: 122.880 Deuterij: 204.800 Trajanje izgradnje: 9h 40m 53s	

	Low 1-163	2-286	
	slobodno	slobodno	
	Low 3-228	Central Low 4-217	
	Sintizer deuterija 5-221	slobodno High 6-243	
	Sintizer deuterija 7-294	Solarna elektrana High 8-221	
	slobodno	slobodno	
	Prosijek	16080 km (158 / 258 Polja)	
	Temperatura	ca. 27°C do 67°C	
Pozicija	4:141:6		
Pocni	168482 (Mjesto 208 od 3114)		

У почетку играња потребан вам је метал па се потрудите да рудника метала имате више од осталих. Након што се развијете економски, приметите да вам је потребнији кристал од метала па развијајте, тј. покушајте да изградите више рудника кристала. На крају, када већ будете почели са изградњом већих флота, обавезно градите руднике деутерија јер ће ваша флота трошити огромне количине горива. У контакту са другима будите љубазни, никога не вређајте. Разлог је тај што је било кога могуће пријавити некоме од присутних оператора у игри, а онда они одлучују колику казну добија играч који је вређао другог играча. Казне су веома строге и уколико вас "бес понесе", можете добити забрану играња narednih тридесетак година у том универзуму.

САВЕТИ

Од флоте градите само мале транспортере и то у малим количинама. Када не будете на Интернету нећете моћи да контролишете дешавања око ваших колонија па зато на крају дана све ресурсе убаците у ваше транспортере и пошаљите их негде са брзином од 10 или 20 процента да би заправо они били на путу док ви нисте у игри. Када се вратите у игру позовите их назад, или ако су упућени на неку другу вашу планету сачекајте да тамо стигну. Када стекнете довољну производњу ресурса почните да правите реци лере тј. бродове који ће сакупљати рушевине по оближњим секторима.

Уколико приметите да је ваш напредак успорен, почните да планирате колонизацију негде (најбоље у наредној галаксији) али обратите пажњу да од позиције где будете градили колонију имате неке додатне предности. Ако је колонија на мањем броју у сектору 1 или 2, производња енергије помоћу соларних сателита биће већа.

На другом крају сектора, тј. на позицијама 14 или 15, производња деутерија биће већа. Моја препорука је да градите на позицији 4, 5 или 6,

јер су то највеће шансе да ваша колонија буде огромна (са много места за градњу). Све колоније са мање од 200 места за изградњу су неупотребљиве за дуже играње. Уколико у "комшилuku" имате играче који поред имена имају слово И у загради, то означава да тај играч није играо већ неколико дана. Пошаљите на такву планету неколико сонди за шпијунажу и ако нема одбране пошаљите у напад само транспортере.

Све је бесплатно, али постоји и могућност да плаћате за играње. Вероватно сте одмах помислили "зашто бих плаћао ако је бесплатно". Па тако добијате неколико погодности које вам много помажу у почетку. Трик је што касније немате скоро никакве користи од плаћања али ће вам бити скоро немогуће да прекинете плаћање и да наставите играње. Цена коју плаћате је тренутно око 7 евра за три месеца. ■

Игор ВАСИЉЕВИЋ

ПОСЛЕДЊИ СРПСКИ ЂЕНЕРАЛ
-ВЕШТИНА РАТОВАЊА

КЊИГА ЗА ИЗУЧАВАЊЕ

Српски народ, ипак, не треба да страхује за своју будућност, јер ће у свом официрском кору увек имати Мишиће, Михаиловиће, Тепиће... а од актуелне политике и памети политичара зависиће да ли ће они бити војводе, ђенерали и хероји – каже аутор овог значајног и обимног историографског дела пуковник у пензији Новица Стевановић

Својим делом “Последњи српски ђенерал – вештина ратовања” Новица Стевановић се из угла стручњака, официра српске војске и историчара сврстао у ред запажених публициста аналитичара ратне вештине Југословенске војске у Отаџбини. На основу архивске грађе Војноисторијског института и писаних извора из прве руке, неоптерећен идеолошким премисама, аутор је успео да анализира ратну вештину генералштабног пуковника Југословенска војске Краљевине Југославије Драгољуба – Драже Михаиловића, почевши од априлских ратних дана 1941, када није признао капитулацију, до његових последњих дана.

На примерен и јасан начин аутор објашњава да је своју легалну војску у поробљеној отаџбини армијски генерал Михаиловић организовао и одмах укључио у систем командовања Савезничке војске и учествовао у Противосовинско-логистичкој операцији за сламање Ромела у Африци. Међутим, пошто се нашао у вртлогу политичког обрта Западных савезника према Краљевини Југославији и њеној војсци, односно пошто је издан, армијски генерал се морао бранити и од савезничке специјалне операције која је вођена против ЈВО у три фазе и чији је крајњи циљ био да се Михаиловић, војни министар и начелник штаба Врховне команде легалне и легитимне Југословенске војске међународно признате државе, испрва саботира, затим сатанизује, да му се одузме легитимитет и да се учини отпадником. С таквим циљем, а у његовој позадини, створено је и опасно језгро (под контролом британске тајне службе – Каирски одсек Дирекције за специјалне операције) за садејство са комунистичким оперативним снагама са Запада. И, пошто је, касније, пред савезничком специјалном операцијом и његов врховни командант краљ капитулирао, иако је обећао српским офи-

цирима “да неће попустити”, уследиће ђенералово командантско маневрисање и тражење немогућег излаза, с вером да ће струка тријумфовати над политиком, па је, с тим у вези, водио три врсте оперативно-стратегијских операција, надајући се да савезници, ипак, неће одустати од свог плана искрцавања на Балкан.

Будући да као високоморалан српски официр није имао излаза, ваља уочити достојанствено држање и одлазак у смрт генерала Михаиловића, да би, пошто је Черчилова странка изгубила изборе, његов министар спољних послова Ентони Идн, на новинарско питање *Шта Вам је највише на савести, сада при крају Ваше политичке каријере?* одговорио: “Наша издаја Михаиловића”. Али, све је то била слаба утеха за сатирање српског народа и његовог официрског кора и устоличење једног недемократског режима у Југославији.

Дакле, Стевановић је својим делом, на аргументован начин, осликао функцију командовања, на коју не може утицати ни једна идеологија, али и профил српског официра, главнокомандујућег, у најбурнијим временима за српску нацију.

Међутим закључујући своје дело, аутор каже да се српском народу историја поновила, појашњавајући да је, почетак последње деценије 20. века, којој је био сведок обављајући новинарске задатке у војном листу “Народна армија”, сагледао као и 1941. годину. Дакле, проучавајући богату архиву, аутор је извукао закључак да се функција командовања војском наставила и после окупације Краљевине Југославије 1941. и да су краљ и Влада, избегли из земље, као и 1915. године, наставили своје командне активности одмах после извештаја и успостављања везе са генералштабним пуковником Драгољубом Михаиловићем, који је, крајем лета 1941, у свом штабу на Равној гори радио на мобилизацији и организовању војне силе у земљи.

У међувремену, на сцени су се појавили партизани, као оружана сила Титове комунистичке партије, која аутора неодољиво подсећа на оружане паравојне формације настале 1991. у Словенији и Хрватској, па Стевановић закључује “да између тих паравојски готово нема никакве разлике”, али и поентира да, стога, “Други светски рат на нашим просторима, или грађански рат под окупацијом, нису изучени, нити су извучене поуке, те нам се историја поновила”. Аутору је нелогично и зашто је Тито, као вођа паравојске, дошао у први план, односно зашто су савезници прихватили и наоружавали његову војску и уз обилату војну, материјалну и стручну помоћ супротстављали је до уништења легитимној Војсци Краљевине Југославије.

По њему, одговор лежи у чињеници да је овде, очигледно, реч о много крупнијим разлозима, а не о Титовом војном умећу. Било је јасно, каже аутор, да се тиме од српског народа, а и од шире јавности, желело прикрити нешто заиста страшно – затирање његовог официрског кора и прикривање бруке и злочина само због интереса.

Аутор, на крају, чињеницама закључује да српски народ, ипак, не треба да страхује за своју будућност, јер ће у свом официрском кору увек имати Мишиће, Михаиловиће, Тепиће... а од актуелне политике, и памети политичара, зависиће да ли ће они бити војводе, ђенерали, хероји... и, како аутор подвлачи, да нам се не понови ђенералов вапај из 1944. године: “Нигде пријатеља, нигде помоћи, нигде заштите. За све народе нађе се излаз, сем за несрећни српски народ! Њему као да је судбина да буде уништен, и то највише од Савезника...”

Књигу “Последњи српски ђенерал”, која има 470 страна, десетак шема и фотографија, издао је “Dexin” из Београда, а да светлост дана угледа свесрдно је помогло Министарство културе Републике Србије. ■

Душан МАРИНОВИЋ
Снимео Мића МИЛУТИНОВИЋ

ПРОМОЦИЈА ИСТИНЕ

У свечаној сали Удружења новинара Србије у Београду, 20. фебруара јавности је представљена књига Новице Стевановића “Последњи српски ђенерал – вештина ратовања”. Осим аутора, на промоције књиге пред препуном салом, о том значајном делу наше историографије, говорили су потпуковник Иван Мијатовић из Војног музеја, проф. др Опљен Адум, председник Удружења припадника Југословенске војске у Отаџбини, мр Небојша Ђокић, историчар, и Зоран Радојчић из Српског сабора Двери.

ИСТОРИЈСКА ЧИТАНКА ЗА ПОКОЛЕЊА

Монографија "Устанак у Топлици и Јабланици 1917", аутора Новице Пешића, Добросаве Туровића и Предрага Павловића, посвећена деведесетогодишњици од тог јединственог историјског догађаја у поробљеној Европи, још један је доказ о никада угаслој бакљи слободарства српског народа југоисточне Србије

Публицистичка и историјска литература о народном устанку у југоисточној Србији, фебруара и марта 1917. године, није оскудна. Сада се томе корпусу студија и књига придодaje монографија "Устанак у Топлици и Јабланици 1917", тројице угледних истраживача, Новице Пешића, Добросаве Туровића и Предрага Павловића, у издању Удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца, а где се, на аутентичан и целовит начин, даје приказ тог крупног догађаја из историје српског народа.

Аутори су публикацију зналачки снабдели свим релевантним чињеницама, изложивши прикупљену грађу следом од узрока и општих прилика, какве су биле у Србији пре и за време трајања Првог светског рата, до самих последица и ослобођења земље. А сасвим је леп гест Удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца, које је ово јубиларно издање, писано поводом девет деценија од устанка, посветило свим "знаним и незнаним јунацима који положише животе за слободу".

На основу примарних научних извора, докумената, чланака и студија из периодичних издања, те зборника и ширег пописа консултоване литературе, аутори су реконструисали, објективно и детаљно, народни устанак у Топлици, Косаници и Јабланици. Та нужност, тај ко зна који по реду крик Срба из окова ропства, мада краткотрајан, спонтан, по окупатора изненађујући, показао је невиђену снагу српског народа, вазда спремног на жртвовање, а садржаног у оној старој епској узречници: "Бићемо се, море, до једнога".

Зато је устанак из 1917. и оцењен као део високе колективне свести и зато је у своје редове повукао све живо на том простору – мушко, женско, старце, децу... То је оно српско родољубље које се граничи са слободарским фанатизмом, испред којег су, у страху, узмицали најкрволочнији злотвори.

Аутори пишу објективно и надахнуто о устанку, али непристрасно осветљавају историјску улогу и појединих вођа, пре свега Косте Миловановића Пећанца (изасланика Врховне команде са Солунског фронта), Косте Војиновића и других војвода и четовођа. Јака герила претходила је устанку, а побуне те врсте и устанци вазда су били знаци српског непокора и слободарства. На паклени план окупатора Срби из југоисточних крајева, као и васцели српски народ, непомирљиво одговарају: "Србија не сме да умре; она неће нестати са земљописне карте". У тешким ситуацијама по опстанак Српства, Срби

су с јединственим убеђењем клицали: "Србија никада није била и неће бити опасност за мир на Балкану".

Са многих страница ове књиге задивљују описи народног самопрегора, хероизма и високе националне свести. Узалуд све репресалије окупационе система, слободарску зубљу српскога етноса нису могле да згасну ни најбруталније мере поробљивача. Патриотизам и високи морал тријумфовали су над злим и геноцидом.

Никла је и борбом створена устаничка држава, а у њој, тек васкрслој из крви српских синова – успостављена правда и закон. Аутори износе

тврђе о немерљивом моралном, политичком и војном значају тог устанка, мада је он у крви угушен. Злочиначка одмазда, нарочито Бугара, такође је у потпуности расветљена, у речи и слици. Човека често хвата језа од тих призора. Постаје очигледно како су Срби, још од онда када су дошли на Балкан, увек били мета освајача и увек морали подносити огромне жртве за своју част, достојанство и слободу. Али, у низу бојева и устанака, које су водили за свој опстанак, никада нису падали у безнађе, бакље слободе стално су светлеле, па и у наметнутом Првом светском рату. Преживели устаници прикључили су се Првој армији Српске војске и септембра и октобра 1918. учествовали, са својом браћом, у коначном ослобођењу земље.

Композиција целе монографије "Устанак у Топлици и Јабланици 1917" сасвим је добро осмишљена. У њеном другом делу аутори доносе низ поуздано оцртаних и топло писаних портрета знаменитих личности устанка. На крају је и преглед споменичних обележја, музејских поставки и важније литературе, што све, у данашње време, може добро да послужи у едукативне сврхе, очувању и неговању слободарских традиција српскога народа.

Ова књига из пера тројице афирмисаних публициста историчара, са обиљем пропратних докумената, оригиналних фотографских снимака и друге грађе, зато је верна слика топличко-јабланичког устанка 1917. године. Али, она је исто тако и доказ о непрестаном истрајавању српскога народа на бранику части, достојанства и отаџбине, те би и због тога требало да постане незаобилазно историјско штиво и у културно-образовним установама. ■

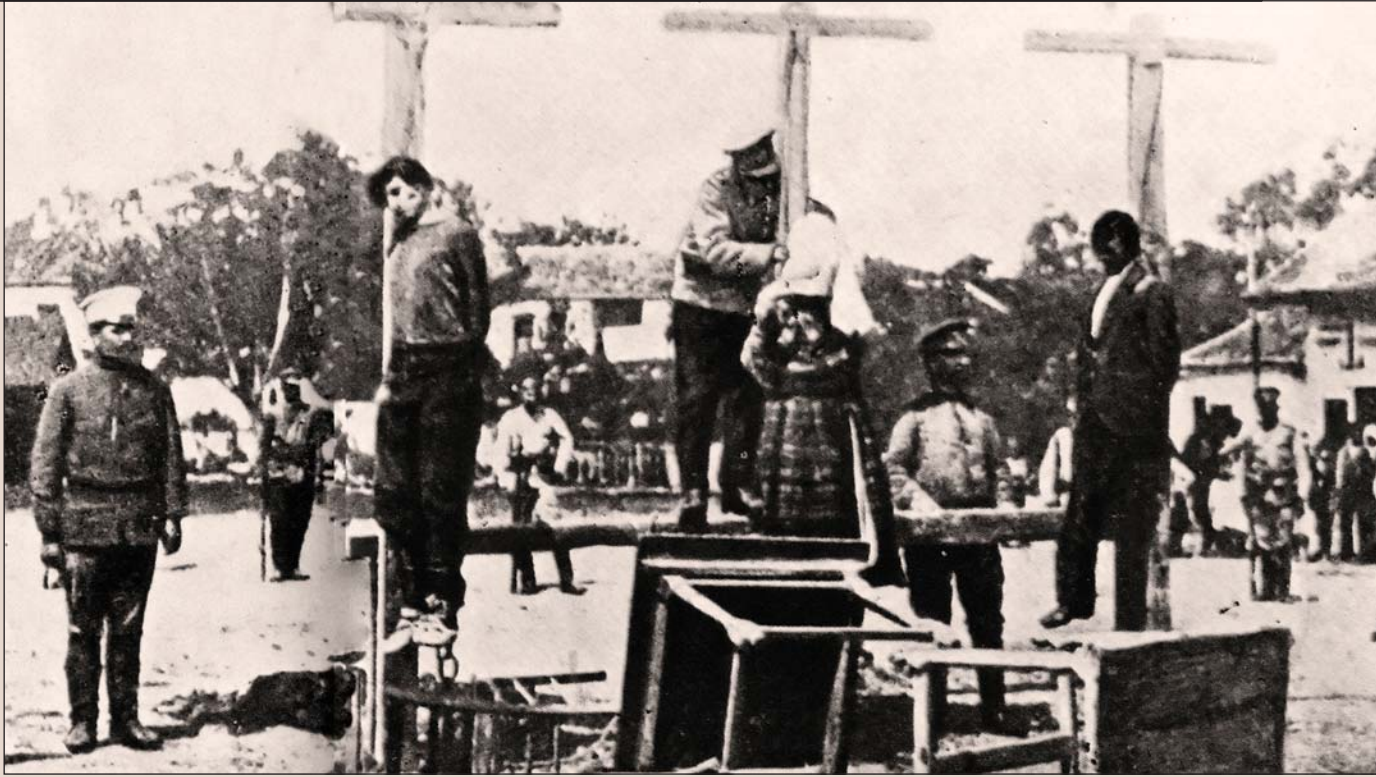
Др Миливој РОДИЋ

Свечаност поводом 90 година од Топличког устанка У СПОМЕН СРПСКОМ НЕПОКОРУ

У Централном дому Војске Србије у Београду 21. фебруара приређена је свечана академија посвећена деведесетогодишњици од почетка Топличког устанка, који је у фебруару 1917. године подигао народ југоисточне Србије да би изборио слободу од терора и зверства бугарског и аустроугарског окупатора. Одлука о подизању устанка, јединственог у поробљеној Европи, у јеку Првог светског рата, донета је у селу Обилићу у костаничком крају, на скупу 300 четовођа и народних првака. Најистакнутији представници покрета били су резервни поручник Коста Миловановић Пећанец, изасланик Врховне команде са Солунског фронта, и резервни потпоручник Коста Војиновић Косовац, од народа признати вођа.

Свечана академија је била посвећена сећању на те славне и тешке дане, а организовало ју је Удружење ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца из Београда, под покровитељством Министарства за рад, запошљавање и социјалну политику, сектор борачка заштита. У име Министарства скупу је присуствовао Драган Ристић, а уводну беседу имао је Раде Напрта, потпредседник Удружења. Том приликом изведен је богат културно-уметнички програм који су водили Драгана Живојиновић и Зоран Симоновић. Родољубиве песме певао је хор цркве светог Марка и солиста Нада Попов. Беседу "Јунаци Првог светског рата" говорио је Милош Станковић.

Н. ПЕШИЋ

ТОПЛИЧКИ УСТАНАК 1917. ГОДИНЕ

Пише:
Др Предраг
ПЕЈЧИЋ

БУГАРСКИ ТЕРОР И ЗУЛУМ

Устанак у Топлици, предвођен Костом Војиновићем и Костом Пећанцем, трајао је кратко, од 28. фебруара до 25. марта 1917. године када је у том крају формирана Комитска држава, коју су бугарски окупатори угушили у крви. За све то време устаници нису имали било какву везу нити подршку од српске Врховне команде која је, у суштини, и била против дизања народног устанка у окупираној Србији.

Ратна дејства која су против Краљевине Србије започеле Немачка, Аустроугарска и Бугарска завршила су се успостављањем окупационе управе над Србијом од 1915. до 1918. године. С обзиром на потписивање тајног уговора, 6. септембра 1915. у Плесу, између Централних сила и Бугарске о будућој политици на балканском војишту, уследило је комадање Србије и територијална подела на бугарску и аустроугарску окупациону зону.

Бугарска окупациона зона обухватала је источну Србију између Велике Мораве и Тимока, на југу испод Врања, а на западу и долину Топлице иза места Блажево. Бугарима су припале и области Косова и Македоније, те територија коју је Српска војска повратила у балканским ратовима. Аустројска окупациона зона налазила се западно од бугарске и обухватала је 60 одсто српске територије са 55 одсто становништва.

Разарања Србије током рата 1914. настављена су и даље ради остваривања војних и политичких циљева окупатора. По том плану требало је потпуно војно уништити Србију и онеспособити њен борачки потенцијал за дужи период. Разбијање Србије, у политичко-правном смислу, пратила је заплена свих материјалних добара уз експлоатацију њених привредних богатстава. Окупатор је радио и на стварању услова који ће онемогућити природни наталитет Срба, али и на укидању српске културе, школа и црква, које је требало да замене туђе. У томе су Бугари посебно предњачили.

Уз војничке жртве рата (које су 1914–1915. износиле укупно 249.963 погинула, убијена и нестала), окупатор је чинио ратне злочине и после окупације Србије. Тако је број цивилних жртава, у истом периоду, износио око 515.000 становника, махом жена, деца и старих лица. Окупатор, посебно бугарски, спроводио је терор и геноцид над српским народом, пљачкајући и разарајући земљу. Сатрвене су читаве српске породице. Праву слику о томе донела је после рата *Међународна комисија ради кршења Хашке повеље од стране Бугара над Србима*:

“Страшна је била судбина Стојанке Гилић и њеног десетогодишњег сина Вукомира. Бугарски војници су је прво изболи ножевима, а затим затворили у кућу и запалили... Њену рођаку Софијану Гилић бугарски војници су боли ножевима док је она у ру-

кама држала двоје мале деце. Док је имала снаге, бранила је као лавица своју децу. Када је у ранама издахнула војници су јој из мртвих руку извукли децу – Ратка, старог две године и Милицу стару годину дана. Децу су убацили у кућу и живе запалили...”

Општа денационализација и бугаризација српског становништва спроводила се по њиховој формули: “Реч Србин треба потпуно да се изгуби и нико не сме да је изусти, сви треба да је потпуно забораве! Србе треба претворити у Бугаре, милом или силом!” Да би тај циљ што брже остварили Бугари су интернирали најпре српске свештенике и учитељи, од којих су многе убили; затворили су српске школе, забрањивали српски језик и књиге, убеђивали народ да треба да се врати, наводно, бугарској вери, да бугарски чита и пише, славе своје да не слави и уопште све српске обичаје и завете да заборави. У међувремену, Бугари су почели да отварају у Србији бугарске школе, а у цркве су довели своје свештенике из Бугарске.

Истовремено са денационализацијом, чињена су ужасна зверства у Топлици, јужноморавском, нишком и сврљичком крају, у Пустој Реци, лесковачкој котлини и у долини Нишаве. Посебно су била страшна бугарска зверства над српским свештенством, од којих је убијено две трећине. У извештају *Међународне комисије* стајало је: “У мржњи према српској цркви Бугари су терали до бестителности. Они су прогонили српске цркве и у олтаре у њима, српске калуђерице скидале голе и силовали, јахали српске попове и калуђере, плували им у браду, терали су их пешке по зими без зимског одела и обуће и још их тукли кундацима. Од силног мучења неки су померили с памећу, неки извршили самоубиство!”

Међутим, када су Бугари отпочели са мобилизацијом и да силом одводе српску младеж у бугарску војску, дошло је до првог јачег оружаног отпора против окупатора, посебно у топличком крају.

■ НАРОДНИ ОТПОР

Први народни отпор забележен је у лето 1916. када је у Брусу, према аустроугарским документима, “откривена једна организација са задатком да припреми противдржавни покрет”. На челу тог покрета био је власник млина Сибин Јеличић који је саветовао народу да “скрива оружје и експлозив и сачува их за устанак који се спрема”. Окупацијске власти су га ухапсиле и заједно га обесиле са седморицом сељака.

Окупаторске власти забележиле су народни бунт тог лета и јужно од Крагујевца где се, према непотврђеним подацима, дигло око 2.000 Срба, али и да је један свештеник у околини Београда, пре него што је обешен, својим говорима “дизао веру и подбадао народ”. Слично је било у Мачви.

Окупаторске власти су, тим поводом, предузеле низ обавештајних делатности и успеле да уђу у траг Кости Војиновићу, поручнику Српске војске, који је организовао једну комитску чету. Једно време Војиновић је био у Јадарском четничком одреду војводе Вука, а 1915. је учествовао у борбама за одбрану Београда када је био рањен. Приликом повлачења, Војиновић се задржао у Косовској Митровици и, пошто је знао немачки језик, постављен је за снабдевача те је слободно путовао, што је користио да у Србији изгради добру мрежу и сарадњу са људима.

У свој *Дневник* Војиновић је уписао: “Успео сам да убедим српски народ да Србија није пропала... и да сви треба оружје пажљиво да чувају, јер ће нам доцније бити од велике потребе. Сакупљао сам српске војнике и објашњавао сам им какве дужности требају имати као српски војници.”

У лето 1916. Војиновића су ухапсиле аустројских власти, али је он успео да се спасе. У једном немачком извештају стоји: “Коста Воји-

новић остао је као рањен у Митровици. Једно време био је лиферант аустројске војске у околини Митровице и ишао по свим местима ради трговања. Куповао је стоку. Пролозећи кроз Србију, од Скопља до Београда, говорио је народу да се крије по шумама, да се не предаје Аустројанцима и Бугарима... Опуштен да је био српски официр. Ухапшен, одведен је у Крушевац где су га на најтеже муке ставили. Ставили су га и на електричну столицу пет минута да призна шта је он, у ком циљу је говорио народу и је ли истина да је био српски официр. Није признао ништа!”

Када се спасио затвора Војиновић је септембра 1916. од десеторице четника образовао своју чету, наоружавши је оружјем које је благовремено сакрио. Чета је имала и заставу, српску тробојку са натписом *Слобода или смрт*. Ускоро је од придошних људи, војника и официра који су заостали после повлачења Српске војске и посебно од младића који су избегли бугарску регрутацију, образовао и другу чету.

Српски свештеници који су страдали због оданости свом народу

Коста Војиновића се најпре обрачунавао са шпијунима и Арнаутима који су пљачкали становништво. У народу је дизао српски дух, говорећи му да не посустаје јер Србија није пропала и да ће убрзо куцнути час слободе! Крајем 1916. чета Косте Војиновића нарасла је доласком групе од око 20 четника из Црне Горе која је потписала војну и државну капитулацију. Ту групу је довео капетан бивше црногорске војске Милинко Влаховић у Топлицу, у којој је, иначе, већ било доста црногорских породица.

Формирање чете Косте Војиновића, који је од првих дана познат под четничким именом војвода Косовац, сматра се за почетак оружане акције ширих размера у окупираној Србији, мада су у њој, већ у то време, постојале многе оружане четничке групе, које је народ звао комитама. Нарочито су биле јаке акције и бојеви комитских чета са окупацијским властима октобра 1916. на копаоничком подручју. Све учесталији сукоби са Србима присилили су окупатора да, у циљу сламања народног отпора, проведе, крајем 1916. и почетком јануара 1917, своју прву велику акцију “чишћења терена”. Том приликом, јаке регуларне аустроугарске снаге убиле су са бугарским одредима 28 или 30 људи, запалиле 55 или 57 кућа, пронашле много оружја, чак и лешеве аустројских жандарма, побијених током новембра и децембра 1916.

Акција је била усмерена према месту Блажеву, у коме је, наводно, била чета Косте Војиновића. Али, он није дозволио да по други пут буде ухапшен већ се, према аустроугарским подацима, извукао у правцу Косовске Митровице и спасио. Окупатор је, међутим, сматрао да је његовим одласком и на основу резултата акције “чишћења” отклоњење на опасност од народног отпора.

■ ИНИЦИЈАТИВЕ СА СОЛУНСКОГ ФРОНТА

Да се ради, ипак, о устаничком покрету Срба види се из једног извештаја немачког команданта Митровачког војног округа Београдском гувернаму генералу барону Адолфу фон Ремену, од 24. јануара 1917, у коме стоји да “из изјава похапшених добијамо утисак да је реч о великом устаничком покрету...” и да се, на основу запленаог прогласа, “написаног на упадљиво добром српском језику, да закључити како између четовођа овде и код Срба у Битољу постоји тајна веза!”. Наиме, пошто је Битољ ослобођен још 4. октобра 1916, то је дало повода окупацијским властима да закључе да се у Топлици ради о координираној акцији српске Врховне команде са српским официрима који су ту убачени са Солунског фронта.

Оперативни одсек српске Врховне команде на Солунском фронту, којим је руководио пуковник Данило Калафатовић, прикупљао је податке, колико је могао, и о окупираној Србији, па се већ тада јављају иницијативе појединих четника да се пребаце до средишњих делова окупиране Србије. На пример, такав захтев Врховној команди,

лета 1916, упутио је и и Божин Симић, члан Црне руке, у коме је тражио да иде у Србију, да прикупи заостале војнике и дигне народ на устанак. Симићу је то најпре одобрено, али му је, потом, одлазак забрањен пошто се припремао Солунски процес пуковнику Драгутину Димитријевићу Апису и друговима. Сличан захтев да иде у Србију и организује четничку акцију упутио је Врховној команди и искусни четник, мајор Љубомир Вуловић, који ће касније са Аписом и Радом Малобабићем бити стрељан 26. јуна 1917, по завршетку суђења у Солуну.

Ипак, Врховна команда је 9. августа 1916. у Србију послала четничког војводу Василија Трбића који је, међутим, авионом пребачен само до околине Скопља где је, потом, провео пет месеци. Његов извештај да је у североисточној Македонији одржавао везу са око 3.000 војних обвезника и бегунаца из бугарске војске био је лажан; једино је било тачно да су у тим крајевима “Бугари побили више од 2.000 особа и да су бугарски војници силовали и девојчице од 10 година старости”.

Врховна команда, увиђајући да се Трбић не може пробити у Србију, 28. септембра 1916. шаље у окупирану отаџбину Косту Миловановића – војводу Пећанаца.

Војводе Коста Пећанаца и Коста Војиновића

ЧЕТНИЦИ И КОМИТЕ

У Топличком устанку народ је своје четнике звао – комитама. Четници су били добровољци у саставу нерегуларних трупа, чета (отуд и назив четници) и одреда различите јачине, а били су под командом четовође или војводе. Четници су носили националну ношњу и били су наоружани за блиску борбу – ножевима и бомбама, док су им дејства позната као четништва, или четничка акција. Настанак четништва, у етимолошком и садржајном значењу, резултат је историјске идеје о ослобађању српског народа од турског ропства.

Комита је такође припадник оружаних група које нису у саставу редовне, регуларне војске; то је нерегуларни борац, али и одметник од власти. Неке четничке војводе, каснији аутори и писци, па и истраживачи прошлог века па све до данас, користе упоредо обе речи, и четник и комита, што је прихваћено и раширено у народу. Уосталом, у српској старој четничкој заклетви из 1903. године постојала је реч комита, а и у свом делу *Шта сам видео и доживео у великом рату у Србији* др Арчибалд Рајс изједначава појмове комита – четник – добровољац.

ИНСТРУКЦИЈА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ

Поручник Коста Пећанац је пре поласка добио посебну инструкцију Оперативног одељења Врховне команде, која му је, с обзиром на садржај, саопштена уз потпис, 16. септембра 1916. године.

У инструкцији Штаба Врховне команде, Обр. 4605, стоји да ће Пећанац бити пребачен у предео Косова и да ће му задатак бити да “у пределу Топлице и Јужне Мораве пронађе наше тамошње обвезнике, да им саопштите наш скори долазак и да их организујете за четничку акцију; да ступи у везу са Арнаутима на Косову, Карадагу и пределу око Митровице и да гледа да их придобијете за нашу ствар”. У инструкцији стоји да су прогласи за Арнауте одштампани и да му се предају, те да ће их “растурити тек кад се осети да Бугари почињу да напуштају Македонију”. Даље, Пећанцу се наређује “да нашем народу да до знања да ће Српска војска ускоро доћи у отаџбину и да му он изложи општу ситуацију у Европи”. У четвртој тачки инструкције посебно се наглашава “да четничку акцију отпочне тек онда кад се буде јасно видело да Бугари одступају и да је наша војска близу”, односно да његово “бављење мора да остане у највећој тајности”. “Бугарске власти не смеју сазнати за Вас и Вашу акцију, како не би предузимале репресивне мере према нашем становништву”. Инструкција Пећанцу, коју је потписао у Солуну пуковник Калафатовић, завршава се овако: “Ви ћете сами бити у арнаутском оделу, а у случају да паднете у шаке непријатељу, не треба одати ко сте, нити да сте послани од Оперативне војске.”

Убрзо по слетању у окупирану Србију, Пећанац се састао са

Костом Војиновићем и већ од првог сусрета настојао је да се постави изнад других, говорећи да је послан од српске Врховне команде и да има специјална овлашћења.

После састанка у селу Гргуру 21. и 22. октобра 1916, Пећанац је издао декларацију у којој је у 14 тачака формулисао обавезе четника, војних обвезника и становништва, те понашање при заузимању вароши и других места. Декларација је почињала речима: “Јунаци! У име Његовог Величанства краља Србије и наше драге Отаџбине позивам све вас на општи устанак противу вековног подлог нашег непријатеља који нас је мучки с леђа напао у најтежим тренуцима!”

Другог дана, на састанку у Обилићу, донета је наредба која је прописала правила о начину операција и о смртним казнама над кривцима на основу Ратног закона Краљевине Србије. “Сваком старешини и четнику дужност је штитити част и достојанство и понос становништва кроз које пролази, а сами четници и старешине треба да својим понашањем и животом представљају савршенство морала!” – пише у петом члану те наредбе коју се потписали Коста Војиновић, Коста Пећанац, Милинко и Тошко Влаховић и Јован Радовић.

И заиста, топличке устанике и становништво красили су висок борбени морал и очување свих српских православних светиња. Уосталом, то, стално и својеврсно позивање на Бога давало је моралну снагу и устаницима и наро-

ду који је, упркос покушају националног истребљења, остао упоран у својој вековној тежњи ка националној слободи. Зато и не чуди да су се из таквих односа, тих дана, рађали бројни примери личне, али и масовне храбрости становништва. У једној наредби од 22. фебруара 1917. стоји: “Старешине, подофицири и четници имају се у народу понашати тако, како доликује и како тражи част, име и свети позив данашњих четника; ни према коме насиље, а нарочито изнуђивање новца, на морал пазити највише, за преступ биће кажњен смрћу!”

Али, у условима суровог рата, када су се нашли пред крајњим чином, појединци су постајали издајници: шпијунирали су своје комшије и потказивали, показујући непријатељу куће и породице из којих су се регрутовали четници или места на којима се скривало оружје. Истина, Бугари су својом перфидношћу и обећањима да ће поштедети животе укућана, а посебно деце, и те како допринели да поједини родитељи подлегну и постану шпијун и денунцијатори. Додуше, било је и примера да су многи сељаци то чинили и из чисте материјалне користи, мада су многи убрзо увидели да Бугари не држе обећања јер су, по обављеном послу, убијали од реда.

Но, већ тада је било јасно да се бугарски терор и зулум не могу више трпети. Народу је било јасно да се мора побунити, дићи на оружје...

Фотографије из монографије “Устанак у Топлици и Јабланици 1917”. ■

(Наставак у следећем броју)

ДОГОДИЛО СЕ...

1. март 1878.

Завршен је други српско-турски рат који је Србији донео територијално проширење за четири округа и међународно признање на Берлинском конгресу који је одржан у јуну исте године.

1. марта 1913.

Изведен први скок падобраном из авиона. Падобранац је био амерички капетан Бери, а скок је извршен у Сент Луису.

1. март 1919.

У Београду се састао први југословенски парламент – Привремено народно представништво Краљевине СХС у којем је било 296 посланика, постављених указом владе.

1. март 1954.

На пацифичком острву Бикини САД су извеле прву пробу хидрогенске бомбе.

1. март 1992.

На референдуму у Црној Гори, на који је изашло 66,04 одсто бирача, 95,94 одсто гласало је за останак у Југославији.

1. март 2001.

Тужилаштво Међународног суда за ратне злочине подигло је оптужнице против више лица из СРЈ због напада на Дубровник 1991. године.

2. март 1917.

Последњи руски цар Николај Други Романов одрекао се престола. После победе Октобарске револуције одведен је у Јекатеринбург, где је у јулу 1918. са целом царском породицом и са послугом, према наредби бољшевичког вође Лењина, ликвидирао.

3. март 1878.

Потписан је Санстефански мировни уговор Русије и Турске којим је Русија покушала да Источно питање реши у своју корист стварањем Велике Бугарске.

3. март 1886.

Након српског пораза код Сливнице, Србија и Бугарска закључиле су Букурештански мир. Тромесечни рат који је почео краљ Милан Обреновић знатно је ослабио краљев положај у земљи.

3. март 1913.

Међу првим државама у свету, Краљевина Србија донела је законски документ под називом "Уредба о саобраћају справама које се крећу по ваздуху".

3. март 1918.

У Брест-Литовску склопљен сепаратни мир између Совјетског Савеза и Централних сила. Совјетски Савез се тада одрекао Ливоније, Курландије, Литве, Естоније, Пољске, Финске и Украјине.

4. март 2002.

Европска унија прихватила план о новом Интернет домену -eu.

5. март 1953.

У СССР умро Јосиф Висарионович Џугашвили Стаљин.

5. март 1832.

У Београду је почела да ради прва штампарија у Србији, купљена у Русији.

5. март 1964.

Умро је први филмски сниматељ на Балкану Милтон Манаки, који је 1905. почео филмском камером да бележи догађаје.

5. март 1999.

Одлуком Међународног арбитражног трибунала, град Брчко добио је статус дистрикта под суверенитетом Босне и Херцеговине, што је изазвало оштре протесте у Републици Српској.

5. март 2001.

Председници СРЈ и Републике Српске Војислав Коштуница и Мирко Шаровић потписали су у Бањалуци Споразум о успостављању специјалних и паралелних веза СРЈ и РС.

5. март 1970.

Ступио на снагу Уговор о неширењу нуклеарног наоружања.

6. март 1945.

У Њујорку је умрла српска сликарка Милена Павловић-Барили, једна од најзначајнијих представница надреализма у српском сликарству.

7. март 1850.

Рођен је чехословачки државник и филозоф Томаш Масарик, професор Прашког универзитета, борац за независност и први председник Чехословачке.

7. март 1876.

Први разговор телефоном обавили су проналазач телефона Александер Грејем Бел и његов сарадник Вотсон.

8. март 1910.

У Копенхагену је одржана Друга конференција жена социјалиста, на иницијативу немачке револуционарке Кларе Цеткин. Тада је установљен празник Дан жена у знак сећања на демонстрације жена у Чикагу 8. марта 1909.

8. март 2001.

Нато је одобрио улазак југословенских војно-полицијских снага у први сектор Зоне копнене безбедности на административној граници Србије и Космета.

10. март 1953.

На батајнички аеродром слетела су прва четири млазна авиона из програма америчке помоћи југословенском ратном ваздухопловству. Током марта и јуна 1953. Југославији су САД испоручиле 11 авиона типа Т-33А и 54 авиона типа F-84G.

12. март 1856.

У селу Кумодраж код Београда рођен Степа Степановић. Био је министар војни, а затим командант Дринске, па Моравске дивизије. Министар војни поново је био од 1911. до 1912. У Церској бици је командовао Другом армијом и због тога је добио знамење војводе. Умро је у Чачку 1929.

12. март 1947.

Објављена Труманова доктрина о војној и економској помоћи земљама угроженим комунистичким покретима. Био је то почетак заоштравања односа између комунистичког Истока и земаља западне демократије, познатог под називом хладни рат.

13. март 1938.

Хитлер прикључује Аустрију Трећем рајху (аншлус).

14. март 1908.

У Београду рођен Коча Поповић, генерал-мајор ЈНА. Апсолвирао је филозофију на Сорбони 1932, а јула 1937. ступио је у редове Интернационалних бригада у Шпанском грађанском рату. Био је командант Прве пролетерске бригаде од њеног формирања и Друге армије. За народног хероја проглашен је 1953. Умро је у Београду 1992. године.

15. март 1922.

Велика Британија укинула протекторат над Египтом, који је проглашен независном краљевином.

15. март 1939.

Трећи рајх окупирао Чехословачку.

Припремио
Миљан МИЛКИЋ

ПРВИ ПАТРИЈАРХ ОБНОВЉЕНЕ СРПСКЕ ЦРКВЕ

Обновом рада Пећке патријаршије (1557) заустављено је растакање српског народа изазвано продором ислама. У свему томе, патријарх Макарије, блиски рођак Мехмед-паше Соколовића, трећег везира Порте, оставио је упечатљив допринос.

МАКАРИЈЕ СОКОЛОВИЋ

Појава Макарија Соколовића (?–1574), првог патријарха обновљене српске цркве, али и појава Мехмед-паше Соколовића, који је “приволео” Порту да изда берат о тој обнови, неодојиви су од манастира Милешеве и њене историјске улоге у српском православљу. Највероватније, посао око обнављања патријаршије, завршен је у породичном кругу. Наиме, Мехмед-паша “учио је некад књигу у Милешеве, где му је стриц (или ујак) био калуђер. Макарије је, по некима, био брат, а по некима синовац Мехмед-пашин”, пише историчар Радован Самарић.

Милешева је у 16. веку била средиште српског православља. Као чувари култа светог Саве, милешевски калуђери су имали обавезу да “сачувају српску цркву и православље”. Боравећи на Светој Гори, милешевски калуђери су “изблиза” пратили шта се предузима у оном делу православља над којим су “бдели грчки првосвештеници”. Реформски покрет у 16. веку захватио је, наравно, и православно свет.

Улога Мехмед-паше Соколовића, трећег везира Порте, у добијању берата од султана Сулејмана Другог, којим је обновљен рад Пећке патријаршије (1557), није проистекла из његовог српског родољубља, како сматрају неки српски историчари. Више се може говорити о његовој трајној везаности за завичај, рођаке и земљаке, без обзира на веру, као и његовој свести о свом пореклу, кога се никад није одрекао. Мехмед-паша је своју најближу родбину превео у ислам, а његов стричевић Мустафа учинио је то са читавим селима у источној Босни.

■ УПАМЋЕНА СТАРА ВЕРА

Баја Соколовић (Мехмед-паша) био је чатац у Милешеве и одведен је “данком крви”, кад му је било око осамнаест година. Дабоме, могао је упамтити стару веру, традиције свога народа које су остале у манастиру, предања о своме роду и језику. Веома опрезни К. Јиречек је сматрао да је “Мехмед Соколовић ... у потаји

био српски родољуб, свакако, само на црквеном подручју и у неку руку ради породичне политике. Његов однос према пећкој цркви показује да се код Срба муслимана у 16. веку није угасила свест о националном и верском пореклу ...”.

Мехмед-паша имао је и један непосредан разлог да помогне српском народу. Као румелијски беглербег, он је руководио ратним походима на Банат (1551). Запосео је велики број градова захваљујући помоћи Срба “у својој ордији и у непријатељским редовима”. Подсећања ради, Срби су тада били највећи народ у европској Турској. Соколовићева идеја је била да у обновљеној патријаршији “окупи све Србе” и “ефикасније ставља српски народ у службу Царства”.

Макарије, будући српски патријарх, био је, вероватно, брат или најближи рођак Мехмед-пашин. Прецизног одговора нема. Стефан Герлах сматра да је био брат везиров. Млетак, Марин Кавалија, говори о Макарију као синовцу Мехмед-пашином. Соколовићи су, као род, заиста били многобројни, разгранати и повезани, па је тешко прецизно утврдити њихове сродничке односе. Било како било, о Макарију се, пред обнављање рада патријаршије, говори као о архимандриту манастира Хиландара. Занимљиво је да се о њему дуго приповедало да је имао одобрење султана “да може носити топuz и њиме тући свакога ко му се успротиви”. Због тога су га и прозвали Топузли Макарије. Но, та приповедања су одбачена када је Макарије преузео управу над српском црквом, где се показао као “добар, праведан и кротак човек”. Да је Макарије имао “заштиту” на Порти док је боравио у Хиландару, потврђује један ферман којим султан узима у заштиту “рају и њене пастире у целој Румелији, у Видину, Темишвару у Босни и Херцеговини”. Акт се односи само на Хиландар, али је њиме поменут сав српски народ где је приказана угроженост његовог монаштва и свештенства уопште.

ОБНОВА СВЕТОСАВЉА

Многи историчари сматрају да је Пећка патријаршија, због удаљености од надзора Порте и због заштите појединих везира, уживала чак већу аутономију од Цариградске патријаршије. Сматра се да је Макарије Соколовић ишао стопама њеног утемељивача када је обнављао светосавску цркву. Наиме, потицао је из краја у коме је духовно средиште била Милешева, а закалуђерио се и образовао управо у том манастиру. Свети Сава је распоређивао епархије да би “потиснуо утицај римске цркве и уништио јереси”.

Макарије је према југу и истоку поставио међе Пећке патријаршије да би сузбио превласт Цариградске и Охридске архиепископије. Према северу и западу српска црква је заузимала простор који је освајала Турска, па се тако подручје Пећке патријаршије протезало од горње Угарске и Будима до северних граница данашње Албаније и Македоније. Та патријаршија је “простором надмашила границе Цариградске васељенске патријаршије”, па и простор већи од Душановог царства.

■ ПАТРИЈАРХ СВИХ СРБА

Првом патријарху обновљене српске цркве Порта је дала положеј сличан ономе који је добио ГенADIJE Схоларис, први цариградски патријарх после пада византијске престонице (1453). Наравно, тиме црква није ослобођена признања старешинства Цариградске патријаршије, али је постала, као и она, сасвим независна на подручју своје јурисдикције. Имала је своје границе, унутрашњу организацију, право на политичко и канонско одлучивање, а поготову на своје историјске традиције и културно деловање.

Макарије Соколовић је себе називао “патријархом свих Срба”, али су му ту титулу и други давали кад би га помињали. Сачувани запис из 1568. помиње га као оног који “придржава престо српске земље”. Био је први од пећких патријарха који се називао и патријархом Бугара.

По узору на светог Саву, Макарије је прво морао успоставити унутрашњу организацију српске цркве и целу територију поделити на епархије, а ове на протопопијате и парохије. Турске власти се нису много уплутале у ову поделу на епархије, али су, због убирања дажбина, имале тачан увид у њихово простирање, управу и приходе. Досадашња истраживања дошла су до податка да је било око четрдесет епархија које су улазиле у састав Пећке патријаршије. У изјави патријарха Гаврила Првог (1564), у Русији, каже се да под својом влашћу држи “укупно 40 епархија, осам митрополија и 32 епископије”.

Макарије се посебно залагао да српска црква што темељније запоседне земље северно од Саве и Дунава, које су некада припадале Угарској. До 1557, на том простору, насељеном Србима, све до Подравине, још пре турског освајања, “постојала је... само једна српска православна епархија, она у Срему ...”. Патријарх Макарије основао је у тим крајевима епархије са седиштима у Будиму, Печују, Сегедину, Араду, Темишвару, Вршцу и у манастиру Ораховици.

—■ ДУХОВНИ ПРЕОБРАЖАЈ

И тако, после 1557. српски народ и црква су се “средили и духовно преобразили”, па су са више поверења у себе могли очекивати нова тешка времена. Тај покрет је покренула и остварила црква, чији су предводитељи “умели и с Турцима и са својим народом”. Њен главни ослонац у царству Османлија био је, до 1579, Мехмед-паша Соколовић.

Политика патријарха Макарије и његових наследника није била само у томе да се сачува немањичко језгро српских земаља. Они су ширили своју духовност до последњих међа до којих се оглашавао њихов народ. Дабоме, тиме је стварано територијално јединство Срба. Пећка црква није само одржавала све Србе у једној вери, него је многе од њих “уздигла на виши степен побожности, по узору на оне који су били прирасли уз свету лозу Немањиха”, каже Радован Самарџић. Она је била и преносник историјских традиција, тако да су Срби и у најудаљенијим крајевима стекли истоветну самосвест и карактер.

Патријарх Макарије је умро у јесен 1574. године. Свој престо је уступио синовцу Антонију (1571), херцеговачком митрополиту. Династију Соколовић на простору српске земље закључио је Саватије, херцеговачки митрополит. Рођаци Мехмед-паше Соколовића остали су на челу српске цркве више од тридесет година, држећи истовремено и Херцеговачку митрополију.

Обновом српске цркве заустављено је растакање српског народа изазвано продором ислама. Плима исламизације задржавана је, сем осталог, појавом мучеништва за православље и стварањем култова оних који су се жртвовали за њега. У свему томе, патријарх Макарије Соколовић је оставио упечатљив допринос. ■

Кршман МИЛОШЕВИЋ

РАЗМИШЉАЊА О СТВАРИМА
ОБИЧНИМ

ЦВЕТ

Дођи, љубави моја! Али, опрезно! И не збори прејасно. Данас, рано, при првом дашку јутра расцветала се (зар не знаш?) наша жута ружа. Још јуче, када је одлазило сунце, успављујућем вечерњем ветру. А данас већ цвате чистом лепотом. Знаш ли ти шта јој од нас треба? Да бисмо се са поштовањем усхитили њоме, да би у њеном присуству постали тако прости и скромни, исто тако поверљиви и срећни, као она. Дођи, насладићемо се њеним изгледом, а затим ћу поверљиво да ти испричам о ономе шта цветић уме рећи човеку...

Ако је свет за тебе постао сувише празан и одвећ суров, сети се цветића, памти како се рађа и како живи, и тада ти неће бити потребно да тражиш благодарнију утеху. Како он усамљено у себи носи раст, своју слабашну тајну и споро зри ради своје одбачене судбине, беспомоћно подрвгнут непостојаном или, чак, суровом времену, поверен кришом једино самоме себи и Богу! Он је спокојан и ћутљив, покоран судбини, а ипак, изнутра одолева. Припремајући драгоцен дар и сам је, зарана, спреман за незахвалност света.

Затим се појављује пупољак као живо обећање лепоте, као привлачна будућност још невидљивог цветића. Он је према себи снисходљив, као да зна да све што је верно долази само, и то у оно потребно време, да не треба убрзавати тајни ход живота, као да би желео да научи нас, несталне, нестрпљиве људе, тој нежној и спокојној мудрости. И ево, цветић цвета! Напазимо га после прохладне ноћи како се напио росе ипогрузио у сањарије. Са чистим срцем детета гледа нас он, сасвим отворен, а ипак – сав у себи, тако штедар и непосредан, прелестан, најчистије саздање света. Ништа од гордости, ништа од сујете. Он је само оно што јесте, и то што јесте показује, одишта, у целини. Он је срећан јер нема шта да тражи: па он је достигао највишу тачку постојања, он сада преживљава сопствену апотеозу.

Зато га воли све што овде живи и што је способно за упијање. Њему су се смешиле феје кад је био још пупољак и елфи су се радовали руменој чашки. Он се греје на сунцу и сунце се радује свом сопственом земном огледалу. Њему поју птице, оне распеване, њему немоме, као да певају о њему или у његово име. Чак се и Изегрим прокрада да стане преда њ са опуштеном главом и да се збуњено поклони...

Затим долазе људи и усхићују се тихим чудом свакодневице. Они гледају у отворену душу биља и удишу његов блажен миомирис који називају „ароматом“. Они послушну тиху молитву природе – то красноречиво ћутање, ту радост и наладу, то посланство у свет негома дитирамба – и њихово срце почиње да се исцељује. Свако жртвује цветићу свој дари оно што он дарује има свој посебан изглед. То је као зов, упућен још незаљубљеноме, као утеха ономе ко несрећно воли; као химна за срећнога; као подсећање за суровога; као упозорење за несрећнога; као забрана празничавоме рационалисти. А сањар, чија је душа саздана из исто тако нежне материје, као и цветић погружен у сањарију, види и чује све што је другоме предодређено и црпи из те прелесне сањарије света наладу, помешану са тугом...

Да, са тугом. Јер предивни тренутак је кратак, ах, како кратак! А околни ветар већ чека опале латице... Дођи, љубави моја! Још ћемо мало гледати и наслађивати се. Јер наша ружа ће још цвати, мирисати и ћутати за нас. ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге "Пред буквама загонеткама Господњим",
Светигора, Цетиње, 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1 - 15. март

Православни

2. март – Свети великомученик Теодор Тирон
9. март – Прво и друго обретење главе светог Јована Крститеља

Римокатолички

10. март – Четрдесет мученика

Јеврејски

1. март – Цам Естер – Естерин пост
3. март – Пурим
5. март – Шушан Пурим

СВЕТИ ВЕЛИКОМУЧЕНИК
ТЕОДОР ТИРОН

јер ћеш бити у другом животу, вечном и непролазном, са мном на небесима.

Тада се у тамници појави мноштво анђела који су својим сјајем и белином осветлили тамницу, док су стражари све то у чуду посматрали. Мало затим, свети Теодор је изведен из тамнице и мучен, а потом осуђен на смрт и бачен у огањ 306. године.

Његове мошти налазе се у фрушкогорском манастиру Ново Хопово. ■

ПУРИМ

Највеселији јеврејски празник којим се обележава ослобођење јеврејског народа у време прогонства у Персију, у доба цара Ахасвера (или Ахашвера, у Даничићевом преводу Библије Асвир). Овај празник пада у периоду од краја фебруара до краја марта. Први запис о Пуриму налази се у старозаветној Књизи о Јестири. Не сматра се верским празником, већ приликом да се једном годишње препусти јелу, пићу, забави и добром расположењу. Током овог празника рад није забрањен, али се одобравају многи знаци радости који у Јудаизму нису сасвим уобичајени.

Међу пет добрих дела која треба испунити за празник, убрајају се: пост уочи празника, присуство јавном читању Мегила у храму, слање дарова родбини и пријатељима, даривање деце и сиротиње и присуствовање пуримској забави. Пост уочи празника на 13. адар, познат као Естерин пост, обичај је кога су се Јевреји код нас понегде строго придржавали, нарочито у побожним породицама, док се негде потпуно избочијао. ■

ПОВРАТАК СРПСКОГ СОКОЛСТВА

ВИШЕ ОД ИГРЕ

Дубоки и разгранати корени српског соколства броје векове трајања, али и деценије забрана. Међутим, све се поново вратило на своје место када је у Београду обновљен Савез сокола. Испод његовог имена стоји да је реч о ванстраначком витешком удружењу за телесно, морално и народносно васпитање деце и одраслих без обзира на узраст, пол, расну, политичку и верску припадност. У основи педагошке улоге здраво тело и дух се подразумевају, а учтиво понашање, другарство, солидарност и борба против свих облика порока – утемељена су обавеза.

Нисмо сигурни шта би показала анкета када би житеље престонице питали по коме носи име Тиршова улица. Додуше, многи би знали да намерника упуте у том правцу јер се тамо налази добро позната дечија болница. Али, ко је та личност? У трагању за облицима отпора германизацији и јачању националне свести, познати чешки интелектуалац др Мирослав Тирш и група његових истомишљеника основали су гимнастичко друштво. Било је то у Прагу далеке 1862. године. Само две године касније, на предлог познатог професора Емануела Тонера друштво је добило име “Сокол”, по легендарној птици из српских народних песама.

Друштво је врло брзо прерасло у савез, а он у покрет који је прокламовао ослободилачке националне циљеве и био заснован на идејама француске револуције (слобода, братство и једнакост). Пред крај 19. века у Чешкој је било 200 соколских друштава са више од 25.000 чланова који су се звали “соколи”, а просторије где су вежбали “соколане”.

■ ЧАСТ ПРЕ СВЕГА

Након појаве у Чешкој, идеју соколства прихватају и остали словенски народи. У Краљевину Србију стигла је крајем 19. века, тачније 1891. године променом имена “Београдско друштво за гимнастику и борење” у “Београдско гимнастичко друштво – Соко”. Убрзо се оснивају многа соколска друштва, а њихов систем физичког васпитања улази у обавезни наставни програм Војне академије и важи за све припаднике Војске Краљевине Србије.

Завршетком Првог светског рата, односно стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца долази до уједињења соколских савеза. Већ 1920. године промењено је име у “Југословенски соколски савез”. Први соколски слет одржан је 1922. у Љубљани, а други осам година касније у Београду.

Између два светска рата соколство је на овим просторима представљало снажан и масован покрет на пољу спорта, просвете и културе. Под његовим

окриљем нашле су се све категорије становништва, од најмлађих до најстаријих. Соколство је имало упориште у школама, војсци, селима и градовима. Сетимо се само култне телевизијске серије "Више од игре" чије је емитовање својевремено празнило улице. Сем осталог, на упечатљив начин прича прати развој соколства у малој српској вароши и маестрално описује судбине њених јунака које се крећу од шаљивих згода до драматичних догађаја.

Мала шетња кроз историју била би непотпуна без помињања патриотског духа који је био брижљиво негован међу соколима. Осим бројних спортова, винули су се и у небо, па су једриларство, падобранство и моторно летење постали додатни знаци распознавања. Његови су чланови, баш као у поменутој серији, исписали часне редове ослободилачке борбе. Отпор окупатору су, на овај или онај начин, пружали сви, мали и велики јунаци, познати и непознати хероји рата. Пилот Миха Клавора је храбро кренуо у сусрет немачким ловцима на небу изнад Београда. Погинуо је у неравноправној борби...

Његов колега Сава Пољанец оборио је два "месершмита" пре него су га засули непријатељски рафали. Захваљујући вештини, успео је да се повуче, атерира и настави борбу на тлу. Вежбач Мато Духовац је као пилот НДХ пребегао Совјетима и са њима ушао у ослобођени Београд 1944. године. Мајор Душан Стевановић је одбио да преда официрску сабљу немачком команданту, иако је његова јединица била опкољена. Уместо заробљеништва отишао је у легенду. Пилот Евгеније Раданов, такође члан Сокола, за време Априлског рата, био је ађутант у 64. ваздухопловној групи која је требало да се преда без борбе. Он је то одбио. После рата, на предлог својих другова сокола, постављен је за команданта аеродрома Панчево.

■ ПОПУТ ФЕНИКСА

Вредност соколског система свестраног физичког вежбања, организација и методика рада уважаване су и у послератним организацијама за физичку културу. Штавише, њихови чланови вежбали су у некадашњим соколанама. Крута политичка струја која је током неселективног раскида са прошлосту прецртавала имена попут Сокола, није могла да стави у кавез дух вечне птице.

Силаском са сцене социјалистичког система, Соко је попут феникса поново узлетео из свог пепела. Најпре у Чешкој 1990, а потом у Југославији 1992. године.

Данас обновљено соколство у Србији представља изазов и подстрек, признање и повратак традицији. Савез Соко Србије

РЕЗУЛТАТИ ЗА ПОШТОВАЊЕ

Иако соколима победе и трофеји нису основни циљ, успеси увек годе. Радост је ономад виђена и у Бору где је у трци беба од девет до 18 месеци победио један срчани дечкић, можда будући репрезентативац, ко зна? Пузали су, устајали, падали, али напредовали ка циљу. Трка у знаку радости, у славу рађања, неговања младих нараштаја.

Њихови много старији другари осветлали су образ у Прагу. На прошлогодишњем Ускршњем европском кошаркашком турниру окупило се 150 екипа из 22 земље. Златну медаљу освојила је екипа Стари ДИФ-Соко из Београда. Соколи су долетели на почасно постоље и у Пезару, на познатом кошаркашком турниру славног италијанског шампиона Скаволинија.

Низу бисера придружила се и гимнастичка екипа Соколског друштва Војводина из Новог Сада. У оквиру 14. свесоколског слета 2006. године у Прагу, иако најмлађа, мушка екипа освојила је треће место.

Соколи су, сем осталог, учествовали на Београдском маратону, "Дану изазова", "Јавном часу" у Батајници...

Вежба "Балканика" у извођењу новосадских гимнастичара

Верни традицији: некадашње униформе, опрема и амблем

окупља 22 друштва и 4.500 чланова широм земље. Реч је о ванстраначкој организацији чији се рад темељи на демократским принципима, без обзира на верску, националну, политичку или расну припадност. Зато су данас у том савезу сви узрасти: од малишана предшколског узраста до времешних људи жељних да сачувају виталност и здравље. Поново раде или су обновљени соколски домови у Новом Саду, Прокупљу, Сремској Митровици, Шапцу, Прокупљу, Ћуприји, Крагујевцу... Светли пример је новосадска сала, савремено опремљена, лепо уређена, препуна вежбача... Можда сте запазили да међу поменутиим центрима нема имена престонице. У Београду постоји велелепни соколски дом, али то је, игром судбине и сплетом историјских парадокса, садашња зграда ДИФ-а. Тако су соколи подстанари у властитој кући и,

САДРЖАЈ

За сваког по нешто, увек и свуда, само да се дружи, вежба, трчи, такмичи... Осим вежбачког програма, у соколским друштвима негују се и следеће дисциплине: спортска гимнастика, ритмичко-спортска гимнастика, атлетика, пливање, веслање, кајак, планинарство, смучање, клизање, борилачки спортови (изузев бокса и кик-бокса), бициклизам, мотоциклизам, стрељаштво, стреличарство, аутоспорт, једрење, падобранство, боди-билдинг, аеробик, елементарне игре, спортске игре (кошарка, фудбал, рукомет, одбојка, ватерполо, хокеј на трави и леду), плес, остали облици рада (оријентационо кретање, крос, излети, дан спорта, логоровања, зимовања), корективна гимнастика, академије, јавни часови и слетови, међународна, општинска и међуопштинска такмичења...

Члан редакције нашег магазина предложио је Савезу Соко Србија покретање иницијативе да се, у њиховој бројној породици спортова и дисциплина, покрене и роњење што је безрезервно прихваћено.

На Изборној скупштини те организације за члана Надзорног одбора изабрана је управо др Гордана Рајновић.

Спорт и физичка активност једна су димензија рада Сокола, а васпитна и педагошка улога организације налазе се у истој равни. Учтиво понашање, љубав према млађем и поштовање старијег, од лепе речи до племенитог геста напосто се подразумевају. Осећај припадности својој земљи и народу такође. "Покажи се сопственим снагама, али не на штету других", рекао је у смислу завета поменути др Мирослав Тирш. И још једно његово начело основа је идеје соколства: "Само народ телесно здрав и морално јак моћи ће да издржи утакмицу међу народима."

ВЕЛИКО МАЛО МЕСТО

Војвођанско месташце Сефкерин, које се свило на левој обали Тамиша, светли је пример обновљеног соколства у Србији. Познато је по честитим домаћинима и марљивим ратарима који бележе запажене приносе репе, сунцокрета, кукуруза, пшенице... Тамо је још 1931. године формирана соколска чета са 79 чланова. Неки су још живи и, хвала Богу, доброг здравља и бистрог ума, попут првог учитеља Милана Радосављевића коме је у соколским пословима помагала супруга Дара, такође учитељица и соколица. За вежбање су користили биоскопску салу, а од гимнастичких справа набавили су разбој, вратило и карике. С временом су се прочули њихови фудбалери, а место су прославили вишеструки прваци СФРЈ у кунгфуу. Ето, стара источњачка вештина ухватила је дубоке и плодне корене у питомој војвођанској равници.

Данас је на челу тамошњих сокола Драган Ристић. Млад, радан и амбициозан човек коме је на срцу повратак светле традиције, а на уму спас за младе у вежбању и спорту, што даље од задимљених кафића, кладоница, алкохола и дроге. Не само да бележе вредне резултате, већ их у земљи и свету истичу као пример учтивог понашања. Псовке су, на пример, протеране из њиховог речника.

Да се у Савезу Соко Србије вредно ради и размишља унапред, показују многи њихови планови. Осим сарадње са спортским и образовним институцијама, штампају и "Око соколово" чији је главни и одговорни уредник професор Павле Врачарић. Лепо уређен часопис доноси прегршт информација, анализа, репортажа, есеја, савета, извештаја... Свакако, тешко је побројати све ентузијасте, вредне људе окупљене у Савезу. Један од њих је свакако и Саша Недељковић, члан просветног одбора, неуморни заговорник идеје да су обавезне пратиље здравог тела чистота духа, мисли, знање, уљудно понашање...

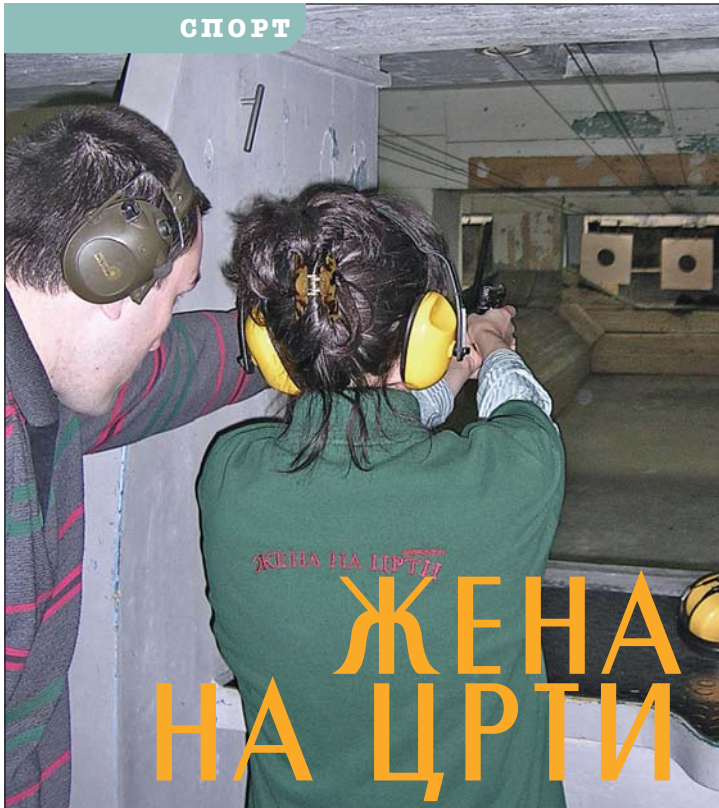
Прича о соколима могла би бескрајно тећи, али нека редове потоњих тестова опишу нови узлети племените птице под чијим крилима су се најзад и верујемо заувек окупили. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

да парадокс буде већи, данас плаћају тај статус. На то указује др Гордана Рајновић, старешина Соко Србије, угледна професорка и дугогодишњи спортски педагог. Госпођа Рајновић каже да су на потезу Министарство за просвету и спорт, Олимпијски комитет, Скупштина главног града... Свима су се обраћали и добијали безрезервну подршку, али још нема конкретне и преко потребне помоћи. А Соколи су радни и скромни, не траже много, само мало разумевања и пажње. Иза њих стоје задивљујући резултати и међународни углед.

Соко Србије је учествовао на 13. и 14. свесоколском слету у Прагу где су наши вежбачи освојили неподељене симпатије не само домаћина већ и многобројних гостију из Европе и света. У оквиру слета 2006. године одржан је састанак Светског соколског савеза.

Тридесет седам жена различитих професија недавно је, први пут, изашло на црту у Стрељачком клубу "Партизан" и показало да могу бити и добри стрелци. Том акцијом Национална асоцијација за оружје Србије промовисала је идеју оружја као симбола спорта и дружења.

Идишњица оснивања Националне асоцијације за оружје Србије недавно је обележена занимљивом акцијом у просторијама Стрељачког клуба "Партизан". Пројекат "Жена на црти" осмишљен је тако да преко споја жена различитих професија и истакнутих спортисткиња у стрељаштву укаже на низ предрасуда данашњег доба. Једна од њих је изједначавање појма оружја са средством за спровођење силе и вршењем кривичних дела, а друга, традиционално мушка – да је немогуће повезати оружје са припадницама лепшег пола.

– На рушењу тог табуа утицала је и наша асоцијација која је између свих мушкараца за председника изабрала жену – мр Зорицу Суботић. Она предводи екипу мушкараца који су у Управном одбору – рекао је Драган Обрадовић, члан Управног одбора те асоцијације.

Жеља организатора била је да покаже како је стрељаштво витешки спорт, који шири позитивну енергију, и у коме жене могу масовно да учествују. А познато је да су управо оне лепо прихватиле тој спорт.

Ненад Петковић, генерални секретар Стрељачког савеза Србије, илустровао је то следећим подацима – тренутно су у стрељачком спорту жене боље од мушкараца. Од 18 такмичара који иду на првенство Европе, 12 је жена, а шест мушкараца. Сем тога, од првих олимпијских игара (1988) у којима су наши стрелци освојили олимпијску медаљу, од пет олимпијца освајача медаља три су жене, а двојица мушкарци. То су Јасна Шекарић, Аранка Биндер и Александра Ивошев. Јасна Шекарић већ 20 година учествује на олимпијским играма и једина је жена у света која иде на шесту олимпијаду.

Петковић додаје још један занимљив податак – када први пут изађу на црту да пуцају жене су боље од мушкараца. Оне слушају инструктора и све одраде школски. А стрељаштво је технички спорт. По његовом мишљењу већина мушкараца је сујетна, воле да се хвале и погрешно мисле да је њихова генетска предиспозиција да знају добро да пуцају и да се то наслеђује.

Сем популаризације тог спорта, циљ пројекта "Жена на црти" био је да се припаднице лепшег пола обуче у правилном руковању ватреним оружјем, уз стручан надзор. А колико су савладале та кратка упутства убрзо су показале на стрелишту – у гађању из пиштоља по избору и из ваздушне пушке.

У гађању из ваздушне пушке прво место освојила је Јасмина Мишковић, другопласирана је била Тијана Арсовић, а трећа Зорица Ђокић. Најперспективнијем такмичару, Николети Карапани, Спортски клуб "Партизан" доделио је сертификат који садржи обуку за ватрено оружје. Иначе, све учеснице такмичења добиле су сертификате за учешће у тој акцији, а подељене су и захвалнице организаторима акције.

Припаднице "нежнијег" пола пожелеле су да се поново окупе и окушају на црти, посебно из пиштоља. Нестало је почетничке треме, па су спремне за нове изазове и рекорде. А председница Националне асоцијације за оружје Србије, мр Зорица Суботић, задовољна одзивом, резултатима и атмосфером, обећала је да ће акција бити настављена и позвала на нова дружења, на којима ће учествовати и наши врхунски стрелци. ■

М. ШВЕДИЋ

Војна пошта 2977 Београд
расписује

КОНКУРС

за пријем војника по уговору на војничким
дужностима

ВЕС 71101 (чувар) – 5 извршилаца
ВЕС 72701 (возач) – 7 извршилаца
ВЕС 72503 (медицински техничар) – 1 извршилац
ВЕС 72117 (противпожарац) – 1 извршилац
ВЕС 71107 (стрелац) – 6 извршилаца

УСЛОВИ КОНКУРСА

Конкурсанти могу држављани Републике Србије који испуњавају следеће услове:

ОПШТИ УСЛОВИ

- да су здравствено способни за војну службу;
- да имају прописану стручну спрему која одговара војноевиденцијоној специјалности одређеној за формацијско место за које конкуришу;
- да нису осуђивани за кривично дело на безусловну казну затвора од најмање шест месеци;
- да се против њих не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности;
- да су одслужили војни рок или на други начин регулисали обавезу служења војног рока.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ

- да нису старији од 28 година ако конкуришу за дужности у роду, односно 30 година ако конкуришу за дужности у служби;
- да су оспособљени за војноевиденцијону специјалност за коју конкуришу;
- да поседују положен возачки испит са одговарајућом категоријом (за возаче неборбених м/в).

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидати који испуњавају услове конкурса подносе захтев за пријем у војну службу војној пошти за коју конкуришу и прилажу следеће документе:

- уверење о држављанству (не старије од шест месеци);
- извод из матичне књиге рођених (не старији од шест месеци);
- аутобиографију;
- уверење општинског суда да се против кандидата не води кривични поступак и да није осуђиван и кажњаван (не старије од шест месеци);
- потврду војног одсека да је одслужио војни рок (не старији од шест месеци);
- фотокопију војничке књижице;
- оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању (оверена у суду или општини);
- оверену фотокопију возачке дозволе (само кандидати за возаче неборбених м/в).

Надлежне комисије разматраће пристигле пријаве и утврдити који кандидати испуњавају услове конкурса. Комисија ће упутити кандидате надлежној ВВЛК ради оцене способности за војну службу и тражити од Војнобезбедносне агенције да изврши безбедносну проверу кандидата.

Непотпуни и некомплетни документи кандидата неће бити разматрани. Комисија неће враћати документе кандидатима који не буду изабрани.

Са кандидатима који буду примљени у војну службу биће склопљен уговор на одређено време, у трајању од 1 (једне) године.

Захтеви се подносе Војној пошти 2977 Београд са назнаком "за конкурс".

Конкурс је отворен 30 дана од дана објављивања. ■

Клуб ВС "ТОПЧИДЕР" Београд
расписује

ПИСМЕНО НАДМЕТАЊЕ

за обављање фотографских и сниматељских услуга
у просторијама Клуба ВС "Топчидер" – без ресторана
сале у време одржавања свечаности које организује
закупац (треће лице) и фотографисања за потребе
Команде Гарде

УСЛОВИ:

- право учешћа имају сва домаћа правна лица и предузетници који су за обављање фотографских делатности уписани у судски регистар, а који нису судски кажњавани и који прихватају обавезу да без накнаде фотографишу активности Команде Гарде у зони одговорности (до 60 ангажовања годишње и израде до 2.000 фотографија у боји стандардног формата са тих активности);
- појединачна цена фотографија у боји стандардног формата (13 x 18 цм) не може бити већа од 60 динара за домаћина свечаности (младенце и родитеље) и до 120 динара за госте;
- пре достављања понуде учесници надметања дужни су да се обавесте о условима надметања и да понуде усагласе према тим условима. О условима надметања понуђачи се могу обавестити у просторијама Клуба од 12,00 до 13,30 часова сваког радног дана или позивом на телефон 011/3600-470.

САДРЖАЈ ПОНУДЕ И ПОСТУПАК НАДМЕТАЊА:

- понуда треба да садржи назив и тачну адресу понуђача, доказ о упису у судски регистар и доказ да понуђач није судски кажњаван и да се против њега не води кривични поступак;
- понуђачи су дужни да у понуди наведу цену у динарима, у износу годишње паушалне накнаде увећану са припадајућим ПДВ (18%) коју треба да плате Клубу на основу просечног броја од 15 свечаности годишње, са просечно 180 гостију (Клуб не гарантује број свечаности). Понуђач који буде изабран треба да уплати наведену цену у целини у року од пет дана од дана закључења уговора;
- некомплетне и понуде пристигле после рока, те понуде које нису усаглашене према условима за надметање неће бити разматране;
- крајњи рок за достављање понуда је 9. марта 2007;
- писмене понуде слати на адресу Клуба ВС "Топчидер", Гардијска бр.1, у запечаћеном омоту са назнаком "Понуда — не отварај";
- јавно отварање понуда у просторијама Клуба, дана 13. марта 2007. године у 12,00 часова уз присуство понуђача;
- најповољнији понуђач биће обавештен о избору у року од 10 дана од дана надметања. ■

МАЛИ ОГЛАСИ

НИШ-БЕОГРАД, код Техничких факултета, трособан, 84 квм, 1, Л+Т, ЦЕ, КТВ, 2 мокра чвора, 2 телефона, јужно оријентисан, за трособан у Београду. Може продаја 65.000 евра. Тел: 018/589-358, 064/145-40-79.

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА НЕПОЗНАТЕ ВОДЕ

Стефанова - Курајица
Солин, 2006.

1.де Сф6 2.Лг7

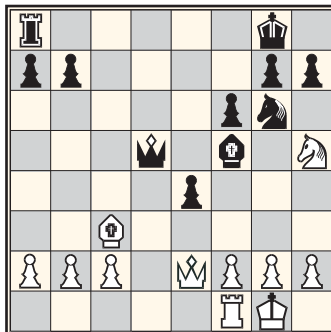
Светска првакиња Бугарка Антоанета Стефанова има титулу мушког велемајстора и њен је рејтинг у време док је играла ову партију био 2489. босанско-херцеговачки велемајстор Бојан Курајица је по том рачуну знатно јачи (2555).

Бели сервира мало ређи, но добар трећи потез, па је занимљиво шта ће се даље догађати. Отварање Тромповског.

2...Се4 3.Лф4 д5 4.е3 ц5 5.Лд3 цд4 6.Ле4 де4 7.ед4 е5 8.Ле5 Сц6 9.Сц3 Да5 10.Лф4 Ла3 11.Лц1 Лб4 12.д5 Се7 13.Лд2 0-0 14.Сге2 Лф5 15.0-0 Тфд8 16.Сф4 Ср6

Одиграно је низ оригиналних и атипичних потеза, који су рано довели до оштре и неизвесне позиције. Црни је очигледно ушао у "непознате воде" и утрошио доста времена да некако исплива...

17.Сх5 Дц5 18.Де2 ф6 19.Тад1 Лц3 20.Лц3 Тд5 21.Тд5 Дд5

Бели: Кг1, Де2, Тф1, Лц3, Сх5, а2, б2, ц2, ф2, г2, х2

Црни: Кг8, Дд5, Та8, Лф5, Ср6, а7, б7, е4, ф6, г7, х7

Сада ће партија бити врло брзо одлучена.

22.Лф6 Дф7 23.Лг7 Сх4 24.Лц3 Сф3 25.гф3 Дх5 26.Дц4 Кф8 27.Дц5 Кф7 28.Дц7 Ке8 29.Де5 Кф7 30.Дг7 Ке8 31.Дг8

1:0

РЕКЛИ СУ...

Сви учитељи су блесави.
Фишер (када је имао 16 година)

ЗАНИМЉИВОСТИ

МУЦАВАЦ

Ал Лацлау (Муцавац) је 910. године објавио анализе најјачег играча 10. века Ас Сулија, које су са арапског преведене на персијски, затим на санскрит, па на италијански језик.

БИО ЈЕ КИНЕЗ

Аладин (Али Шатранжи, Али Шахиста), најјачи играч 14. века, који је тучао све шахисте свога времена, био је по занимању адвокат, а по националности - Кинез.

ТЕЛЕГРАФСКИ МЕЧ

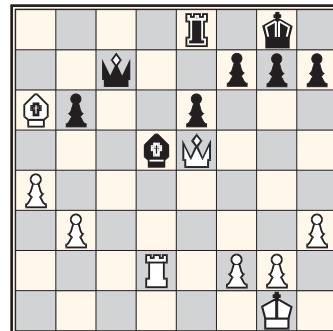
Први шаховски меч путем телеграфа одржан је 1844. године између америчких градова Вашингтона и Балтимора.

ТЕЛЕПРИНТЕРСКИ УСПЕХ

У телепринтерском мечу између Београда (који је заступао БУШК "Видмар") и Беча ("Хицин") наша екипа је славила победу од 5,5:4,5.

КОМБИНАЦИЈЕ

Дорошкевич - В. Федоров
СССР, 1981.

Бели: Кг1, Де5, Тд2, Лоб, а4, б3, ф2, г2, х3

Црни: Кг8, Дц7, Те8, Лд5, б6, е6, ф7, г7, х7

Бели на потезу.

1.Тц2! Дд7 2.Тц8 Те8 3.Дц7!

1:0

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

○	1	2	3	4	5	6	7	8	9	○	○	10	11	12	13	14	15	○	16	17	
18												19									
20										21									22		
23										24								25		26	
27					28									29							
30			31			32						33									
34							35						36								37
○	38							39						40							
41									42					43					44		
45							46							47							
○		48		49									50								
51			52									53									
54											55										

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: бабини јарчеви, владар, емитовале, радијатори, логорија, Аксел, ком, м, Арголиа, Апол, старед, риглицо, оливин, Ам, тек, Елија Казан, тигр, г, ку, Ки, а, Ринг, размажецац, Аса, Ша, анкета, Винела, интапо, јони, Јел Авив, а, Ерт, танцо, запледити, фото-апарат, Минлуинац, аконти, претпремијера.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРАВНО:

18. Доживљавање несреће, страдалаштво, 19. Јеж који живи у мору, 20. Меци који затаје (покр.), 21. Наш ликовни уметник, Драган, 22. Лична заменица, 23. Ракијетине, ракијштине, 24. Врста рибарске мреже, 27. Широки слојеви народа (тур.), 28. Присталица туризма, 29. Тип америчких авиона, 30. Мили-ампер (скр.), 31. Ауто-ознака за Прокупље, 32. Место у Словенији, 33. Бивши фудбалер Партизана, Драги, 34. Грчки узвик: до врага!, 35. Подли, покварени, 36. Лојни чвор, 38. Иносавин имењак, 39. Отисак стопала, 40. Руски политичар, Игор, 41. Научна дисциплина анатома, 42. Мајка, матер, 43. Осамнаесто и 3. слово азбуке, 44. Упишите: ч, р, 45. На леву страну, 46. Развезати појас, распасати, 47. Бивша клизачица светске славе, Кристин, 49. Велики спортски објект, 50. Капелмајстори, 51. Лична заменица, 52. Прождрљивац, халапљивац, 53. Презиме изведено из имена Секула, 54. Висинске тачке мале вредности, 55. Таванице од трске.

УСПРАВНО:

1. Покорица, 2. Надокнада за испашу стоке, 3. Већи водени ток, 4. Асимптотске праве у математици, 5. Име гангстера Шульца (Холанђанин), 6. Који припада Ани, 7. Произвођач вина, 8. Скидач лака са noktију, 9. Упишите: њ, и, 10. Ајкула, 11. Крпа причвршћена на мотку, омоло, 12. Бивши енглески глумца, Оливер, 13. Учинити сродним, 14. Које припада ковачу, 15. Име бившег глумца и певача Монтана, 16. Иницијали глумице Томпсон, 17. Живанин имењак, 19. Бивши италијански спринтер, Стефано, 21. Мрешћење риба, 22. Атински војсковођа у Пелопонеском рату, 24. Убележити се у каков списак, 25. Бугарски књижевник, Љубен, 26. Житељ Тимочке крајине, 28. Које припадају Косову, 29. Символ лантана, 31. Хронике, летописи, годишњаци, 32. Сорта црвеног вина, 33. Варијанта имена Куман, 35. Лична заменица, 36. Нападач (стр.), 37. Мали вртови, 38. Негативан јон, анион, 39. Со јодне киселине, 40. Одисејева постојбина (грч.), 42. Израз из покера, 43. Река на граници Русија и Белорусије, 44. Женско име, Равиојла, 46. Телефонски позив, хало, 47. Женско име, Елизабета одмила, 48. Символ никла, 49. Ауто-клуб (скр.), 50. Предлог: с

ОДБРАНА

ЦЕНОВНИК ОГЛАСНОГ ПРОСТОРА

Магазин "Одбрана"
11000 Београд, Браће Југовића 19
Тел.: 3241-026, Факс : 3241-363
E-mail: odbrana@beotel.yu
Жиро-рачун : 840-49849-58

ОГЛАСНИ ПРОСТОР	ФОРМАТ	ЦЕНА
1/1 четврта корична страна	22 x 30 цм	30.000,00
1/1 друга и трећа корична страна	22 x 30 цм	28.000,00
1/1 трећа страна (унутрашња)	19,8 x 26 цм	26.000,00
1/1 остале унутрашње стране	19,8 x 26 цм	21.000,00
1/2 унутрашње стране	19,8 x 13 цм или 9,5 x 26 цм	12.000,00
1/4 унутрашње стране	9,5 x 13 цм	7.000,00
1 цм/стубац унутрашње стране	1 x 6,3 цм	300,00
1 цм/2 ступца унутрашње стране	1 x 13 цм	600,00
1 цм/3 ступца унутрашње стране	1 x 19,8 цм	900,00
пословни мали оглас (до 20 речи)		300,00
мали оглас за замену стана (до 20 речи)		150,00

На сваки оглас плаћа се порез на додату вредност (ПДВ) 18 %.
Плаћање се врши унапред, најкасније 5 дана пре изласка броја.

■ За више објављених огласа одобрава се попуст 5-15 %, што се регулише закључницом или уговором, и то :

- за 3-5 огласа – 5 %
- за 6-8 огласа – 10 %
- за 9 и више огласа – 15 %
- цене огласа репортажног типа увећавају се за 50 %

■ Огласи који нису у складу са уређивачком политиком магазина неће бити објављени.

■ Материјал за објављивање мора бити достављен најмање 7 дана пре изласка броја. Уколико наручилац сам припрема решење рекламне поруке, она мора бити у формату JPEG или TIF. Решење се доставља на дискети или CD-у, а може се послати и на E-mail адресу odbrana@beotel.yu.

"Одбрана"
Маркетинг

Status Stil

Са традиционалном сабљом посланице ОФИЦИР СА СТИЛОМ

Сабљу

М. 1895/1995

можеће кувати за
33.000 динара

15 једнаких раја

● испорука одмах

по потписивању уговора

Аутори
официрске сабље
преко 10 година
у континуитету
поштоаоцима
традиције
обезбеђују
обележје
часног
официрског позива

Стандард и квалитет официрске
сабље гарантује „Статус Стил”

11080 Земун, ул. Градски парк 2/III-102
Тел: +381 (0)11 377-15-22, +381 (0)11 377-15-13
Моб.: +381 (0)63 876-88-01
E-mail: office@statusstil.com
Web: www.statusstil.com

Status
Stil

НАРУЏБЕНИЦА

Наручујем:

* позлаћену официрску сабљу по цени од 39.000,00 ком. _____
* посребрену официрску сабљу по цени од 36.000,00 ком. _____
* стандардну официрску сабљу по цени од 33.000,00 ком. _____
у 15 једнаких рата

Име и презиме: _____

Чин _____ В. П. и место _____

Адреса становања наручиоца: _____

ЈМБГ _____ Број л.к. _____

Контакт телефон: _____

Датум _____ Потпис наручиоца _____

Попуните поруџбеницу и пошаљите на следећу адресу:
„Статус Стил”, Ул. Градски парк 2, 11080 Земун